

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Sydthy Årbog 2020

SYDTHY ÅRBOG
2020

Udgivet af:
Egnshistorisk Forening for Sydthy

Redaktionsudvalg:
Jenny Kobberø, Syrenvej 3, 7755 Bedsted Thy, tlf. 51 31 64 35
E-mail: jennykc47@yahoo.dk

Helge Thinggaard, Klostergade 34, 7770 Vestervig, tlf. 97 94 12 42
E-mail: helge.thinggaard@hotmail.com

Bjarne Madsen, Gisselbækvej 5, 7752 Snedsted, tlf. 97 94 58 03
E-mail: agjogbm@gmail.com

Jens Handrup, Tøttrupvej 5, Koldby, 7752 Snedsted, tlf. 97 93 66 10 - 30 50 69 92
E-mail: handrup@outlook.dk

Egnshistorisk Forening for Sydthy
(se side 112)

EAN 978-87-88919-42-4
ISSN 0900 2103

Forsidemotiv:
Karl Skaarup, maleri af Kristine Frøkjær, venligst udlånt af Jette Højberg

Bagsidemotiv:
Foto af de dårlige feltforhold for museet ved udgravningen i forbindelse med anlægget af den nye cykelsti mellem Bedsted og Hurup

Bogens typografiske tilrettelægning, sats, tryk og reproduktioner
er udført af Dantryk A/S - 97 95 20 00
Skriften er 10,6 punkt Focus

Omslaget er Antik Cover og papiret Profi Silk 115 gr.

Indbinding er udført af Centrum-gf

SYDTHY ÅRBOG

2020

Udgivet af

Egnshistorisk Forening

for Sydthy

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord
Redaktionen 5

I mindet om Eigil T. Andersen
Poul Martin Kjær 6

Et håndværkerfirma og en familie Bertelsen, Bedsted
Ragnhild Serup 7

Strandfogedens kone
Jimmy Munk Larsen 17

Besættelsen og Befrielsen af Hurup
Carel Larson 24

Karl Skaarup, spillemanden fra Koldby
Jette Højberg 31

På cykeltur til jernalderen: Byhøjen ved Lodbjerggård, Hurup
Marie Posselt 37

Korntyv på spil på Irup
Knud Rs. Handrup 43

Bondeplagerens børn - de fire yngste
Winni Østergaard 48

At starte friskole i Sydthy
Gunhild og Jesper Nielsen 54

Huma 1985-2012
Jarl Ingerslev 62

Fortid og nutid i "Ulnitz"
Karen Elbæk Prange 70

Familien Pallesgaard i Vestervig
Karen Pallesgaard Munk 80

Sømanden fra Smyrna
Jimmy Munk Larsen 95

Fra museets arbejdsmark
Jytte Nielsen 104

Egnshistorisk Forening for Sydthy
Henrik Eriksen 110

Kontakt til foreningen
Redaktionen 112

Forord

Redaktionsudvalget

COVID-19. *Et annus horibilis* er den latinske betegnelse for et forfærdeligt år. Det har anno 2020 vist været for adskillige af os. Året har været abnormt anderledes end tidligere, fordi mange regler og vaner, som "sådan plejer vi da at gøre", ikke kunne realiseres.

Vi glæder os derfor over, at Sydthy Årbog – på trods af coronaens benspænd – også udkommer i 2020.

De periodiske møder blandt redaktionens 4 medlemmer har været noget amputeret, fordi to af disse, Jens Handrup og Helge Thinggaard, pga. smitterisiko ikke fysisk har været til stede. Fra sidelinien har de dog langt hen ad vejen bidraget og via skærmen været aktivt medvirkende.

I denne akutte situation blev Jenny Kobberø og Bjarne Madsen sekunderet af foreningens formand, Henrik Eriksen, så genvordighederne blev klaret på bedste vis!

I årets udgave kan du bl.a. læse artikler om:

Foreningens formand i perioden 2000-2012, Eigil Andersen, som døde 21.11.2019. Han får en fortjenstfuld omtale for sit store engagement og sin medvirken i samtlige bestyrelser lige fra starten af den første udgivne årbog fra 1984.

Håndværkerdynastiet, familien Bertelsen, omtales og giver samtidig et interessant billede af Bedsted igennem de mange år, hvor det kun gik fremad.

Carel Larson beretter om opvæksten i Hurup Telefoncentral under besættelsen. Sammen med sin far overværede han ved Karensminde de engelske befrielsestroppers passage mod nord.

Jette Højbjerg fortæller om sin far, Karl Skaarup, den legendariske spillemand fra Koldby.

Endvidere berettes om starten af Sydthys første friskole i Visby; om Huma – set fra en ansats synsvinkel; et retsmøde fra 1729 om korntyveri på Irup Hovedgård; om fortid og nutid på gården Ulnitz og endnu et afsnit af føljetonen om familien Pallesgaard.

Redaktionen har heller ikke i år savnet stof til bogens artikler. Vi siger tak for de mange bidrag og håber, læserne fremdeles vil komme med og inspirere os til at bringe læseværdige indlæg fra lokalområdet.

Redaktionen ønsker god læselyst!

Sct. Thøgers Kilde, Hassing.

I mindet om Eigil T. Andersen, (1936-2019)

Tidligere formand for Egnshistorisk Forening for Sydthy

af Poul Martin Kjær, Bedsted

Eigil T. Andersen var en af pionererne ved Egnshistorisk Forening for Sydthys opstart i 1984, hvor han modtog valget som bestyrelsesmedlem. Dengang deltog alle bestyrelsesmedlemmer i redigeringen af Årbogens tilblivelse ved hjælp af blyant, viskelæder og maskinskrivning. EDB-mulighederne havde endnu ikke nået foreningens arbejdende redaktion.

Efter i en årrække også at have fungeret som bestyrelsens næstformand blev han i 2000 valgt til at skulle bestride formandsposten; en opgave han røgtede med bravur indtil 2012, hvor han besluttede at forlade denne post. Opgaverne var mange og meget forskellige; kyndigt og omhyggeligt uddelegerede han dem ansvarsbevidst mellem foreningsarbejdet og de redaktionelle opgaver.

Hans store interesse for historien - med måske lokalhistorien i højsædet - bevirkede, at han også blev en kendt og værdsat person i museums- og andre kulturelle kredse.

Eigil udøvede nobel og rettænkende omgang i sin færden blandt sine medmennesker og mestrede samtidigt diplomatiets kunst, hvis der skulle være behov for dette. Han var en skattet personlighed, hvis store historiske- og menneskelige viden nu står alene tilbage som et dyrebart minde.

Æret være Eigils minde.

Et håndværkerfirma og en familie Bertelsen, Bedsted

Af Ragnhild F. Serup, Bedsted

I foråret 1966 lærer jeg min kommende mand at kende. Jeg er 16, og Jens er 18. Den nye Hurup Hallen har kludret i det og udlejet til både BIF-håndbold og Sydthy Gymnastik- og Ungdomsforening. Det afføder nogen diskussion, som dog ender i, at vi deler den tildelte tid. Kort derefter bliver jeg kæreste med håndboldspilleren, Jens, og ham har jeg været gift med siden 1971.

Jens Krogh Bertelsen, min kæreste, bor Østergade 19, Bedsted. Jeg lærer hans familie at kende, og jeg får derved endnu en dejlig familie. Jeg er gårdmandsdatter fra Heltborg, mine forældre er Else Marie og Aage Serup. Indtil da har jeg vidst, at Dansk Landbrug og partiet Venstre er Guds gave til menneskeheden. Jeg bliver anderledes belært!

I Østergade 19, Bedsted bor mine skønne svigerforældre, Martha og Karl Krogh Bertelsen med børnene Mette, Erik, Jens, Henning og Nina. Jens' værelse er det store ud mod gaden. Den første gang, jeg i hemmelighed er på besøg, skal jeg se Ninas nye cykel. Den har hun lige fået i 6-års fødselsdagsgave. Nina kigger ind gennem nøglehullet til os – hun skal lige se Jens' kæreste.

Huset og værkstedet Østergade 19.

11 år senere køber Jens og jeg Østergade 19. Mine svigerforældre har bygget huset Stormgade 35 i efteråret 1979. Da de flytter, siger min svigermor: "Det er nu ikke så let; vi har boet her i 32 år." Jeg tænker: "Det kommer vi aldrig til". Men det bliver anderledes. Vi har nu allerede boet i huset i 40 år, og mon ikke vi bliver?

Vi arver tapet, lamper og gardiner, og i skunken på loftet finder vi et lille billede af en ældre mand med briller i ramme 6x6 cm. Det er Søren Bertelsen, Jens' bedstefar. Der begynder historien, som jeg har fået den fortalt af svogre og svigerinder og specielt fra Tante Else (Else Schnedler Johansen), som har samlet familiens hukommelse.

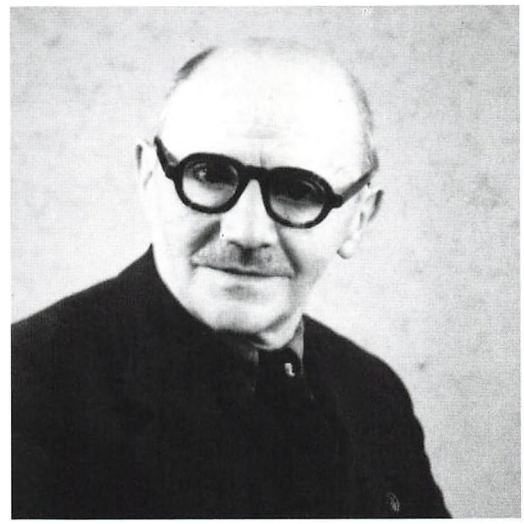

Det lille billede fra skunken af Søren Bertelsen.

Søren Christian Bertelsen bliver født den 27. maj 1880 i Ulsted. Sørens mor dør, da han er 9 år gammel, men han bor de næste 4 år hos sin morfar. Efter morfaderens død flytter han til sin faster i Fjerritslev. Hun er gift med ejeren

af Fjerritslev Maskinfabrik. Her får Søren sin uddannelse, og han er på fabrikken, til han er 27 år. Han gifter sig i 1907 med Mette Elisabeth Krogh, født 27. maj 1885 i Klitmøller. Hun er datter af lods, Niels Olsen Krogh af Krik. De bliver gift i Vestervig Kirke. De flytter til Snedsted, hvor Søren bliver elektricitetsbestyrer. Få år senere, i 1912, starter han selvstændig virksomhed i Bedsted. De køber huset, nu Østergade 8. Maskinværkstedet bag huset bliver centrum for firmaet, Bedsted Maskinværksted.

bliver udlært hjemme hos faderen, men arbejder i de unge år flere steder, blandt andet i Hvidbjerg på Thyholm. Derefter er han en del år, indtil 1944, ansat på Hem Maskinfabrik. Datteren Else gifter sig i 1936 i Bedsted Kirke med Carl Schnedler Johansen fra Give. De køber urmagerforretning i Bedsted. Parret hedder nu i vores familie Tante Else og Urmager. De blev Martha og Karls allerbedste venner. Få dage før jul i 1944 dør Sørens hustru, Mette. Hun har været den samlende i familien, og Sø-

CYKLEHANDLER S. BERTELSEN, BEDSTED

I Aaret 1911 paabegyndte Cyklehandler Bertelsen sin Virksomhed i Bedsted, og det er lykkedes ham i Aarenes løb at arbejde sin Forretning frem til dens nuværende gode Position, ligesom der er erhvervet en meget betydelig Kundekreds, der stadig forøges, og Virksomheden regnes nu for at være en af Byens førende indenfor sin Branche. Sideløbende med Cykleforretningen udføres Installationer af Varmeanlæg samt af Sanitet, endvidere udføres Reparation af Landbrugsmaskiner og Motorer.

Virksomheden har til Huse i egen Ejendom, og der raades her over et med alle moderne Maskiner udstyret Værksted, saaledes at man er i Stand til at paatage sig ethvert under Faget hørende Arbejde.

Cyklehandler S. Bertelsen, der i sin Forretning beskæftiger 2 Personer, er født den 27. Maj 1880 i Vestervig og har faaet sin Uddannelse på Fjerritslev Jernstøberi, hvor han var, indtil han etablerede sig.

Bertelsen er endvidere autoriseret Vand- og Gasmester.

S. Bertelsen er Formand for Bedsted-Graarup Sygekasse. [1]

Bedsted Maskinværksted.

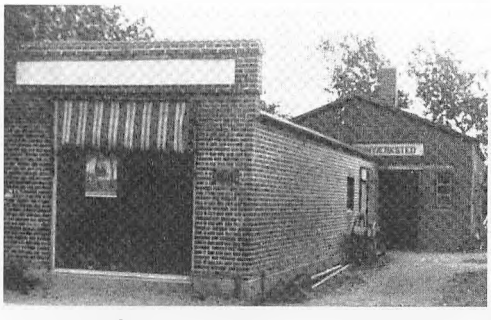

Huset Østergade 8. Her ligger Bedsted Maskinværksted.

Bemærk, at fra 1932 tilbyder firmaet blandt andet også centralvarmeanlæg!

Sønnen Svend bliver udlært i Maskinværkstedet i Bedsted, og han bor hjemme hos forældrene. Også sønnen Karl (min svigerfar),

ren og Svend er nu alene. Det er de ikke særlig gode til, og sønnen Karl kommer hjem for at hjælpe til i firmaet sammen med sin kone, Martha og deres ældste barn, Mette, født 2. august 1944. Martha Davidsen er datter af Christian

Søren Bertelsen og hustru Mette Elisabeth Krogh og børnene Svend Krogh Bertelsen, født 2/3 1908 i Fjerritslev, Karl Krogh Bertelsen, født 4/10 1910 i Snedsted, Else Karoline Marie Bertelsen, født 20/5 1913 i Bedsted.

Mette og Søren Bertelsen.

Davidsen, Ejsing Mark. Vi ved ikke, hvordan de to træffer hinanden – det forbliver hemmeligt. Karl og Martha bor nu til leje i købmand Brønd Sørensens lejlighed (nu Østergade 15). Martha har fortalt, at da hun den 5. maj 1945 hører frihedsbudskabet i radioen, lader hun vasketøj være vasketøj, tørrer hænderne i forklædet og løber over gaden til Karl i værkstedet for at fortælle ham nyheden. Mette spekulerer ofte som barn på, hvem der dog så passede hende, det lille nor!

Karl bliver medejer af firmaet, som nu hedder Bedsted Cykle- og Maskinværksted, S. og Karl

Bedsted Maskinværksted

(S. Bertelsen)

anbefales med alt til Maskinfaget hørende Arbejde.

1ste Klasses Arbejde garanteres.

Landmand! Køb deres Maskiner her og de vil erfare, at de intetsteds faar dem billigere. Da jeg er Forhandler af en **1ste Klasses Petroleumsmotor** bør de i egen Interesse høre mine Priser før de køber Motor. Ligeledes anbefales alle Slags **Pumper** og **Rør** til moderate Priser.

Cykler repareres.

NB. 1 brugt 4 à 5 Hestes Petroleumsmoter samt en combineret **Slaa-** og **Mejemaskine,** begge Dele kun lidt brugt, sælges for ca. halv Pris.

Annoncen er fra Thylands Avis den 4. juli 1913.

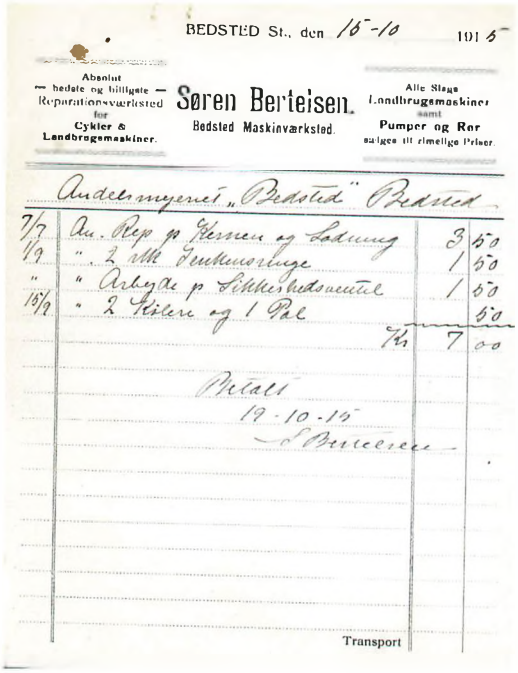

BEDSTED St., den 16-10 1915

Absolut — bedste og billigste — Reparationsværksted for Cykler & Landbrugsmaskiner.

Søren Bertelsen.
Bedsted Maskinværksted.

Alle Slags Landbrugsmaskiner samt Pumper og Rør solgtes til rimelige Priser.

Andelsmejeriet „Bedsted" Bedsted

7/9	Am. Rep p Kremen og Ladning	3	50
12/9	" 2 stk Trækmursringe	1	50
"	" Arbejde p Sikkerhedsventil	1	50
15/9	" 2 Kiler og 1 Pal		50
	Kr	7	00

Betalt
19-10-15
S Bertelsen

Transport

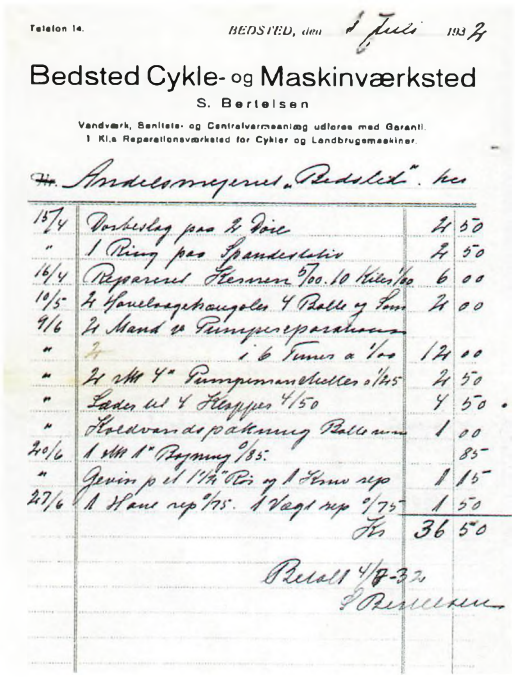

Telefon 14. BEDSTED, den 1 Juli 1932

Bedsted Cykle- og Maskinværksted
S. Bertelsen

Vandværk, Sanitets- og Centralvarmeanlæg udføres med Garanti.
1 Kl.a Reparationsværksted for Cykler og Landbrugsmaskiner.

Hr. Andelsmejeriet „Bedsted". her

15/4	Forbrug paa 2 Dåse	2	50
"	1 Ring paa Spandelåbet	2	50
14/4	Reparere Kremen 5/100. 10 Kiler 1/100	6	00
10/5	2 Vinkelegerhaangsler 4 Bolte og Sm	2	00
9/6	2 Mand v Pumpereparationen		
"	i 6 Timer a 1/00	12	00
"	2 stk 4" Pumpemanchetter 2/85	2	50
"	Læder til 4 Klapper 4/50	4	50
"	Hovedvandspakning Pakning	1	00
20/6	1 stk 1" Bøjning 9/85.		85
"	Gevind p 1 1/4" Rør og 1 Hane rep	1	15
27/6	1 Hane rep 7/85. 1 Vogt rep 9/75	1	50
	Kr	36	50

Betalt 4/8-32
S Bertelsen

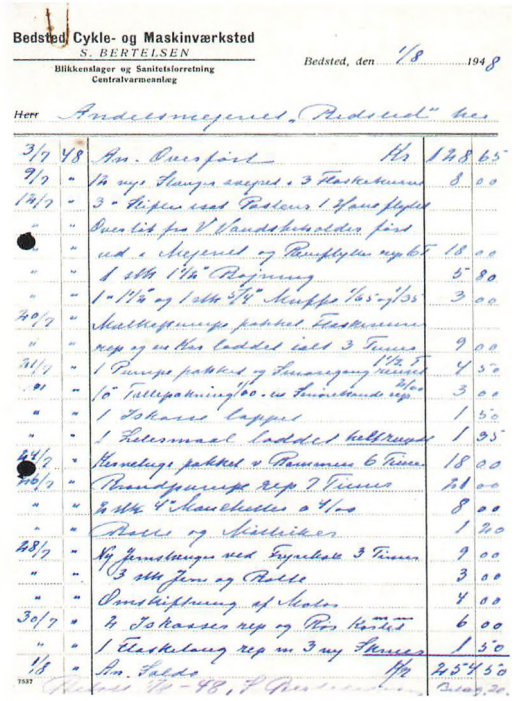

Bedsted Cykle- og Maskinværksted
S. BERTELSEN
Blikkenslager og Sanitetsforretning
Centralvarmeanlæg

Bedsted, den 1/8 1948

Herr Andelsmejeriet „Bedsted" her

3/7	48	Fm. Overfart	Kr	128 65
9/7	"	1/2 nyt Hængs smedet + 3 Flaskeskruer		8 00
14/7	"	3" Hejen reat Pakdåse i Hane pakket		
"	"	Overslag fra V Landsbrandkasse fået		
"	"	ud + Mejeriet og Pumpekjelen rep 6T		18 00
"	"	1 stk 1 1/4" Bøjning		5 80
"	"	1 - 1 1/4" og 1 stk 3/4" Muffe 1/65 - 2/55		3 00
20/7	"	Mælkepumpe pakket, Læderskruer		
"	"	rep og ny Kar loddet ialt 3 Timer		9 00
21/7	"	1 Pumpe pakket og Smøregang renset 1 1/2 T		4 50
"	"	1/2" Tallerkening 1/00 + Smørekande rep 2/00		3 00
"	"	1 Toksans Lapper		1 50
"	"	1 Fedesmaal loddet helt rundt		1 35
24/7	"	Kærnekjen pakket + Pumpen 6 Timer		18 00
26/7	"	Brandpumpe rep 7 Timer		21 00
"	"	2 stk 4" Manchetter a 4/00		8 00
"	"	Bolte og Møtrikker		1 20
28/7	"	Ny Jernstang med Trykbøsse 3 Timer		9 00
"	"	3 stk Jern og Bolte		3 00
"	"	Omskiftning af Motor		4 00
30/7	"	2 Toksans rep og Rør Kr 1 1/2		6 00
"	"	1 Vaskekjelen rep m 3 ny Hanner		1 50
1/8	"	Fm. Saldo	Kr	245 50

7537

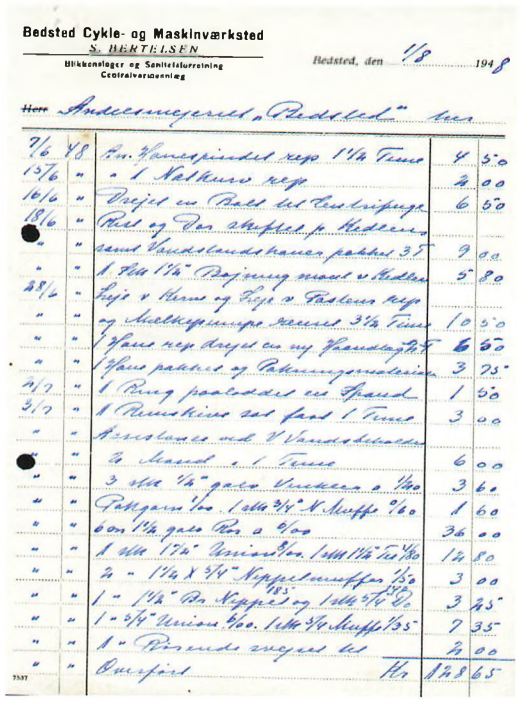

Bedsted Cykle- og Maskinværksted
S. BERTELSEN
Blikkenslager og Sanitetsforretning
Centralvarmeanlæg

Bedsted, den 1/8 1948

Herr Andelsmejeriet „Bedsted" her

7/6	48	Fm. Hanepindet rep 1 1/4 Time		4 50
15/6	"	" 1 Nakkerør rep		2 00
16/6	"	Drejet en Bolt til Cirkulationspumpe		6 50
18/6	"	Rør og Dåse skiftet p Kedelen		
"	"	samt Vandstandshanen pakket 3T		9 00
"	"	1 stk 1 1/4" Bøjning monet v Kedlen		5 80
28/6	"	Fejet v Kærne og Fejet v Pakkerummet rep		
"	"	og Mælkepumpe renset 3 1/4 Time		10 50
"	"	1 Hane rep dreyet en ny Hanenøgle		6 50
"	"	1 Hane pakket og Pakningsmaterialer		3 75
2/7	"	1 Ring paaloddet en Spand		1 50
3/7	"	1 Remskive ret fast i Time		3 00
"	"	Arbejdsløn ved V Landsbrandkasse		
"	"	2 Mand i 1 Time		6 00
"	"	3 stk 1/4" gode Unioner a 1/00		3 60
"	"	Pakgarn 1/00. 1 stk 3/4" N. Muffe 2/60		1 60
"	"	600 1 1/4 gode Rør a 4/00		36 00
"	"	1 stk 1 1/4" Union 3/00. 1 stk 1 1/4" Tee 1/80		1 80
"	"	2 - 1 1/4 x 3/4" Nippelmuffer 1/50		3 00
"	"	1 - 1 1/2" Rør Nipper 1/85 og 1 stk 3/4 Muffe 2/60		3 25
"	"	1 - 3/4" Union 5/00. 1 stk 3/4 Muffe 1/35		7 35
"	"	1 - Rørende svejset 1/2		2 00
"	"	Overfart	Kr	128 65

7537

Fakturaer fundet på Mejeriet "Bedsted":
1): 15-10. 1915: Søren Bertelsen, Maskinværksted. - 2): 1.-7. 1932: S. Bertelsen, Bedsted Cykle- og Maskinværksted.
3 og 4): 1.-8. 1948: S. og Karl Bertelsen, Bedsted Cykle- og Maskinværksted.

Bertelsen. Nu tilbydes Blikkenslager- og Sanitetsforretning og Centralvarmeanlæg. Firmaet får telefon nr. Bedsted 129 og postgiro nr. 50829. I 1946 køber Martha og, nu mekaniker, Karl Krogh Bertelsen nuværende Østergade 19, som er den ene ende af et dobbelthus med brandmur imellem. De køber huset af kroejer Otto Boesen, Ydby. Købesummen er 11.000 kr. Her bliver Erik født i 26/4 1946, Jens den 24/9 1947, Henning den 4/12 1954 og Nina den 9/2 1960.

ubebygget grund med et skur, der indeholder en del af maler Madsens grej. Grunden koster 5.650 kr. Karl får grunden ryddet og opfører i 1960 et nyt værksted på 400 m^2 butik, kontor, toilet, garage samt værkstedsrum. Værkstedet er opført i gule mursten. Jens er med til at fuge huset sammen med Leif Thomsen, i hvert fald når de ikke lige skal til fodbold eller lignende! I 1960 fylder Karl 50 år, og den 4/10 fejrer han sin fødselsdag med en fest i det nybyggede værksted. Samme år er også Nina blevet født

Østergade 19 og 21.

Værkstedet ligger fortsat ved Søren Bertelsens hus, Østergade 8. Søren og Svend har svært ved at klare sig uden Mette. De flytter ind hos Martha og Karl. Søren får det store loftværelse ud mod gaden, Svend det med det skrå tagvindue. Senere flytter Svend tilbage og bor i et værelse ovenpå i nuværende Østergade 8. Karl bliver ved med at dygtiggøre sig. Han går på teknisk skole om aftenen i den bygning, der nu er BOOA.

I 1959 køber Karl Krogh Bertelsen, nu installatør, grunden nu Østergade 17. Det er en

den 9/2. Mens fødslen står på, bliver de store børn passet hos genboen autolakerer Helge Madsen. Da deres far efter veloverstået dåd kommer over for at fortælle den glade nyhed, siger han til dem: "Jeg er blevet far"! Det har de aldrig glemt.

Karl og Martha kommer til at opleve fremgangen for håndværkerne i 60-erne og 70-erne. De får mulighed for, som så mange andre, at komme på charterrejser sammen med venner. De begynder også at komme sammen med "byens spidser". Karl er hele sit liv meget

interesseret i byens trivsel. Han er i bestyrelsen for Bedsted Håndværker- og Borgerforening, Skytteforeningen mm. Endvidere er han medlem af sognerådet en del år.

milien. Da jeg kommer til Bedsted, hedder hun stadig "fru Bertelsen" og familien, som bor i den anden ende af huset, hedder hr og fru Buus. Det er noget finere end derhjemme i Heltborg

Karl Krogh Bertelsen i værkstedet Østergade 17.

Min svigerfar er meget kulturelt interesseret. Jens mener f. eks, at han har set samtlige danske kirker indvendig på deres udflugter rundt i landet. Jens har fortalt, at engang er hele familien, Bedstefar Søren, Far og Mor og de fire ældste børn på søndagstur i deres Fiat 850. De skal alle se på billeder i Humlum. Da der bliver ved at kravle folk ud af den lille bil, siger galleriejeren: "Ja, hvis jeg ikke selv havde set det, ville jeg ikke have troet det!" Engang, mens jeg stadig er meget ung, spørger min svigerfar mig, om jeg bryder mig om Asger Jorns billeder. Jeg aner ikke, hvem han snakker om. Det er også min svigerfar, der siger til mig, at han nu syntes, jeg skal søge job på Bedsted Skole, for, som han siger: "Du kan tro, det er en god skole!" Min svigermor Martha bliver jeg usigelig glad for, og jeg kan stadig savne hende. Hun er et varmt menneske; hun elsker at hygge om for mig. Når min svigermor er færdig med opvasken efter middagen, sover hun en kort middagssøvn på sofaen, klæder så om, og ofte kommer tante Else på besøg, eller Martha besøger hende. Jeg tror, de bytter Hjemmet og Familie Journalen. Jeg tror også, der bliver delt et par glas Martini. I hvert fald går de aldrig fra hinanden, uden at der er blevet grinet meget.

Mine svigerforældre har mange gode år med min svigermor som det samlende midtpunkt. Hun forstår at skabe et virkeligt godt hjem for mand og børn. Trods sygdom har Martha en ukuelig optimisme. Hun kan altid finde tid til at hjælpe familien og tage sig af børnebørnene om nødvendigt.

I 1963 kommer Jens i lære derhjemme. Det er gode år. Firmaet laver centralvarme i flere af de bygninger, der bliver opført i 60-erne og 70-erne: Ydby Plejehjem, Bedsted

Den 20. februar 1984 fejrer Martha og Karl deres rubinbryllup. Her er de sammen med deres 5 børn: Jens, Erik, Henning, Mette og Nina.

Skole og Visby Skole. Karl giver også tilbud på Snedsted Skole. De vil dog hellere have en lokal til arbejdet. Men så siger Karl, at han skam er født i Snedsted, og så får han arbejdet. Jens følger i læreårene en del med svenden Thorkild Hornstrup. Thorkild er blevet kæreste med datteren fra Badehotellet i Vorupør, Ebba!

Karl sammen med barnebarnet Anders ved værkstedet.

Det kommer til at betyde, at Jens og Thorhild næsten kan gå fra hus til hus i Vorupør. Som Jens siger: "Fiskerne skulle have oliefyr". Alle vil have lagt centralvarme ind. I øvrigt er Martha og Karl med til Ebba og Thorkilds bryllup. I Bedsted er der også travlhed. Fjernvarmeværket starter i 1962, og der bliver lavet mange nye anlæg, og mange konverterer til fjernvarme. Fra de år og frem bliver der uddannet fem svende i firmaet: Thorkild Hornstrup, Torben Schnedler, Jens Bertelsen, Henning Bertelsen og Erik Bertelsen. I den periode bygger firmaet, Tophus Huse, for Bernhard Tophus. Flere ansatte har været en del af firmaet. Henning bliver der efter endt læretid.

Frem til sin død i 1962 bor Søren Bertelsen hjemme hos Martha og Karl. Han er alle sine dage i Bedsted aktiv i Bedsted Skytteforening. Han bliver i 1950 æresmedlem af Bedsted Håndværker- og Borgerforening. Beviset er i øvrigt underskrevet af hans gode ven Carl Wensien, som på det tidspunkt er formand i foreningen. Ved Thisted Amts Skytteforenings 90-års jubilæum i 1958 bliver

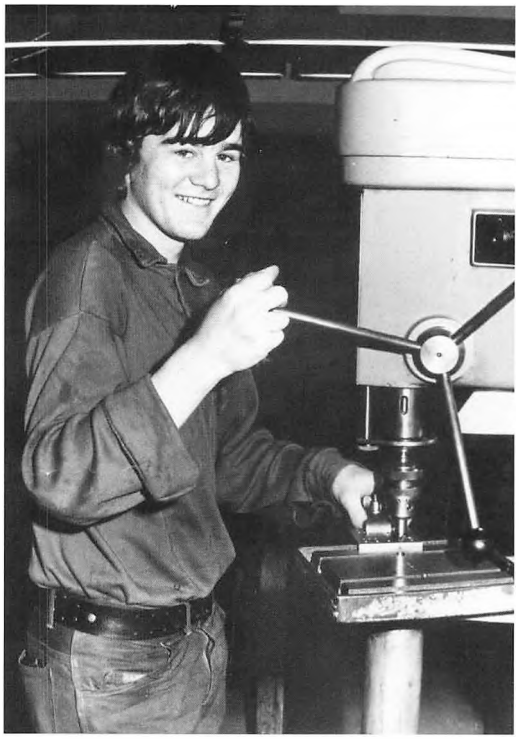

Henning Krogh Bertelsen, udlært 1973.

Søren også her udnævnt til æresmedlem. Jens fortæller, at han og Erik som store knægte cykler med deres bedstefar ud i Rønheden, hvor der både er en 50-meter og en 200-meter skydebane. De står så der i markørgraven og markerer hele søndag formiddage, indtil der bliver kaldt på dem. Så får de lov at skyde 10 skud hver for deres anstrengelser. Når sæsonen er slut, er der præmieoverrækkelser på Bedsted Kro. Ingen børn går hjem uden en præmie af én eller anden karat. Jens har en pokal, hvorpå der står "3. præmie i drenge 3"!

Da Bedstefar, Søren Bertelsen bliver lidt svagelig, laver man en skydebane og et skyttehus inde i byen ved gartner Nielsen; det der nu er Rønhedeudstykningen. Om vinteren skyder de i Idrætshuset ved Østermarksvej. Vi har mange skydepræmier i skufferne. Små indgraverede plader, små bægre og skeer. For nylig har vi fået en større vandrepokal af Susanne Wensien. Navnet på vinderen er flere gange i træk Søren Bertelsen, sidste gang i 59. Carl Wensien vinder den sidste gang i 1961. Den skal vores barnebarn Søren have som sangskjuler til sin konfirmation!

Søren Bertelsen varetager de unges oplæring med stor ildhu. Han tilbringer mange timer på skydebanerne for at give de unge vejledning. Også anden form for idræt har hans interesse.

Avisens billede ved firmaovertagelsen i 1980: Karl og Martha, Jens og Ragnhild, Henning og Inge-Lis.

Han følger ivrigt fodboldungdommen og er altid ude og se børnebørnenes kampe. Da Thisted Amts Boldspil Union i 1932 beslutter at afholde en pokalturnering, er Carl Schnedler Johansen, Svend Krogh Bertelsen, Karl Krogh Bertelsen og Brønd Sørensen blandt andre på holdet fra BIF. Holdet vinder 7-1 over Snedsted, 3-1 over Sundby og i finalen over Agger 2-1 efter at have været bagud ved pausen. Søren Bertelsen har helt sikkert været på tilskuerrækkerne! Derudover er Søren Bertelsen i en lang årrække kasserer for Bedsted-Grurups Sygekasse. Der kommer folk ind, når de skal betale deres bidrag eller have penge. Man går op på loftet til ham, og her varetager han opgaven med stor punktlighed med sin fyldepen, som han holder mellem pegefinger og langfinger, og trækpapiret, udformet som en lille vejtromle, får børnebørnene lov at køre med. Samtidig er han regnskabsfører for min svigerfar. Svend Krogh Bertelsen, Sørens ældste søn, dør i marts 1962. Han lever et hårdt liv. Nevøer og niecer er glade for ham. Et år til jul kommer han ikke hjem til Martha og Karl juleaften. Karl er nødt til sammen med Mette at gå ned og hente ham på hans værelse, og han og Mette får ham stablet op ved at fortælle ham, at børnene ikke vil danse om juletræet, før deres Onkel Svend kommer. Før de går, bøjer han sig ned og hiver noget ud under sengen, som stort set er hans eneste møbel. Her har han julegaverne liggende til børnene. Sønnens død tager hårdt på faderen, og Søren Bertelsen dør i juni 1962, 82 år gammel efter få ugers sygdom. Han er på det tidspunkt stationsbyens ældste næringsdrivende. Jens fortæller, at hans bedstefar ligger i sin kiste, som står i garagen, der er blevet pyntet med grene og blomster. Jens inviterer gadens børn med ind for at se Bedstefar.

Jens i værkstedet i 1980. Jacob kigger på. Mon ikke der bøjes zink til tagrender?

Lærling Morten Bjerregaard og Henning.

I 1979 bygger Martha og Karl et nyt hus, Stormgade 35 i Bedsted. Karl er 69 år gammel og han trænger til afløsning. Jens og jeg køber Østergade 19 og flytter i juledagene til Bedsted med vore to ældste børn, Tinne og Jacob. I løbet af foråret 1980 beslutter Henning og Jens at overtage firmaet, som nu får navnet Bertelsen I/S. Desværre får de ikke mange år i det nye hus på Stormgade 35.

Martha dør, kun 64 år gammel, den 1. juni 1984. Kort efter flytter Karl ind på De gamles Hjem i Bedsted. Der får han en god og omhyggelig pleje. Han er meget interesseret i sine børnebørns liv og færden til det sidste. Karl Krogh Bertelsen, min svigerfar, dør 75 år gammel, den 7. september 1986.

Erik og Henning studerer arbejdstegninger.

Henning bliver i 1979 gift med Inge-Lis Johnsen, datter af Anna og Frede Johnsen, Vestervig. De to bygger i 1979 hus i Bedsted, nemlig Skolegade 28. Både Stormgade 35 og Skolegade 28 er Hassing Huse, og i de følgende år arbejder firmaet for Hassing Huse. Jens mener, det blev til mindst 50 stykker.

I 1987 køber Henning og Jens Finn Kristensens VVS-forretning, Tværvej i Vestervig. Henning og Inge-Lis sælger deres hus i Bedsted i 1988 til Henrik Riis og flytter til Vestervig. Firmaet skifter navn til Sydthy VVS ved Henning og Jens Bertelsen. Der var arbejde både for Bedsted og Vestervig Vandværker, skolerne og mange private kunder. Der arbejdes fortsat med badeværelser, centralvarmeanlæg, blikkenslagerarbejder og reparationer. Et større arbejde er opførelsen af Vesterhavsgården.

I april 1990 overtager Henning Sydthy VVS, som nu får adresse i Vestervig. Fra 1980 – 2007 bliver der udlært 7 svende i firmaet. Henning sælger i november 2007 Sydthy VVS til Thy Varmeteknik, Bedsted. Han fortsætter med at arbejde i dette firma indtil sin pensionering i december 2020.

Hermed er en ære slut.

Det ville være noget af en overraskelse for os, hvis nogen af vores børn eller børnebørn skulle vende tilbage til Bedsted og slå sig ned her. Derfor må vi sige, at Jens er "Den sidste mohikaner" - i hvert fald den sidste Bertelsen i Bedsted. Vi har og har haft et dejligt liv her. Vi bor stadig i huset Østergade 19. I 1993 købte vi også nr. 21, "den anden ende". Vi har plads nok, også når vi alle er samlet.

Værkstedet med butikken står stadig. I en periode lejede vi ud til en genbrugsbutik. Nu fylder vi det med bl.a. udstyr til Skolebigården. Og i butikken spiller vi bordtennis, når familien er hjemme i Bedsted.

Dette er en familiehistorie, men også historien om en by, der har forandret sig. Fra en driftig handels- og håndværkerby, hvor små firmaer i mange tilfælde gik videre fra far til søn, og større firmaer, som Andelsmejeriet Bedsted, Thy Højspændingsværk og Thy Korn reducerede eller forsvandt helt, til nu at være en stationsby med ganske få butikker, men dog flere håndværkere og Leth Beton som den store arbejdsplads.

[1] *Artiklen er taget fra bogen Dansk Handel og Industri, bind 3, 1935. Kulturhistorisk Forlag, Odense.*

Strandfogedens kone

Af Jimmy Munk Larsen, Vorupør

Baggrunden for denne lille artikel er en henkastet bemærkning fra Frits Gravesen (1934-2016). Han var oldebarn af Karen Poulsdatter og udarbejdede en familiekrønike, hvori hans oldemor selvfølgelig indgår. Skudsmålet lød: *"Hun styrede efter sigende folk og fæ i strandfogedgården med fast hånd."* Beskrivelsen er interessant, fordi den tegner et billede af en stærk kvinde, som ikke nødvendigvis flugter med nutidens syn på vestjyske kvinder for 100 år tiden.

Karen Poulsdatter. Foto: Tegning af Frits Gravesen.

Det har været udfordrende at grave en kvindes historie frem fra en mandsdomineret verden. På Karen Poulsdatters tid fik kvinder dårligt nok en gravsten, hvis ikke manden havde én i forvejen. Derfor har det også været nødvendigt at rette fokus på Karen Poulsdatters forfædre, fødested og familie, for at kunne tegne et helstøbt billede af den verden, der omgav hende. Artiklen i sig selv bliver derfor også et portræt af en mandsdomineret verden, hvor kvinder som udgangspunkt var én mands datter, en anden mands søster, en tredje mands kone og en fjerde mands mor…

Karen Poulsdatters gravsten på Stenbjerg Kirkegård. Hun står – naturligvis – nederst, selv om hun døde før sin mand. Foto: Jimmy Munk Larsen.

Stavnsbundne

Vi rejser langt tilbage i tiden for at etablere et billede af dét, der skulle blive Karens hjem i mere end halvtreds år, nemlig Stenbjerg. Det kan godt være, Karen levede i strenge tider, men det var trods alt langt bedre tider end bare et par generationer tidligere, hvor hendes slægt var stavnsbundne fæstebønder. Hovedgårdene Faddersbøl og Nørhågaard kendes helt tilbage fra 1400-tallet. Begge hørte i perioder til Vestervig Kloster. I 1727 kom Faddersbøl under Nørhågaard, der i 1733 fik herregårdsret. Samme år blev stavnsbåndet indført i Danmark. Det bandt alle mænd mellem 6 og 36 år til det gods eller den herregård, de var født på. Under hoveriet var folket i praksis godsejernes slaver. I 1766 blev Nørhågaard købt af herremanden

Strandfogedgården i Stenbjerg i dag. Foto: Jimmy Munk Larsen.

Claus Gottlob Kjærulff. Faddersbøl blev igen den store af de to. I 1788 blev stavnsbåndet ophævet som en del af landboreformerne, og bønderne slap ud af godsejernes kløer. Betydningen af stavnsbåndets ophævelse kan ikke overvurderes og lagde grunden til de store fremskridt, der siden er sket – i by og på land.

Strandfogedgården

Strandfogedgården i Stenbjerg er et af de ældste huse på egnen og var i Karen Poulsdatters mands slægts eje helt tilbage fra 1774. Første gang, hvor vi støder på gården, er gennem et fæstebrev af 19. marts 1777, som udskilte gården som fæstegård under Faddersbøl. Med fæstebrevet overtog Christen Mikkelsen (1750-1836, gift med Maren Gravesen) gården fra sin mor, Maren Thomasdatter. Betingelserne indebar blandt andet, at han skulle give moderen kost og logi så længe hun levede – samt foder til en ko og to får om vinteren... Han skulle desuden sørge for en kristelig, sømmelig jordefærd til hende. Kunne mor og søn ikke komme overens, skulle han indrette en stue til hende på gården... For de, der ikke fik en lignende "fratrædelsesordning" var næste stop fattiggården eller døden... Som fæstebonde havde Christen Michelsen pligt til hoveri på Nørhågaard. Han skulle i landgilde årligt levere blandt andet et lispund gode, tørre torsk til herremanden, fårelyng, en striktrøje bundet af herremandens uld – samt naturligvis fæstearbejde på Nørhågaard. Fra Christen Michelsen gik gården i arv til sønnen Gravers Christensen i 1809, og derefter til sønnesønnen Mikkel Jørgensen Gravesen i 1846, inden Karen Poulsdatters mand overtog gården i 1868. Trods stavnsbåndets ophævelse var folk i Stenbjerg stadig underlagt Nørhågaard på den måde, at såvel kirken som skolen, missionshuset og fattiggården lå i Nørhå – en god times gang fra Stenbjerg. I dagens Danmark hersker der nok en vis romantisering af livet på landet i de gode, gamle dage. Det var dog langt fra idyllisk at være landboer i det vestlige Thy.

I oktober 1875 finder vi for eksempel følgende notits i kirkebogen angående den 53-årige Jens Nielsen Bak fra Sønder Vorupør: *"Funden død paa Marken og formodentlig frossen ihjel..."*

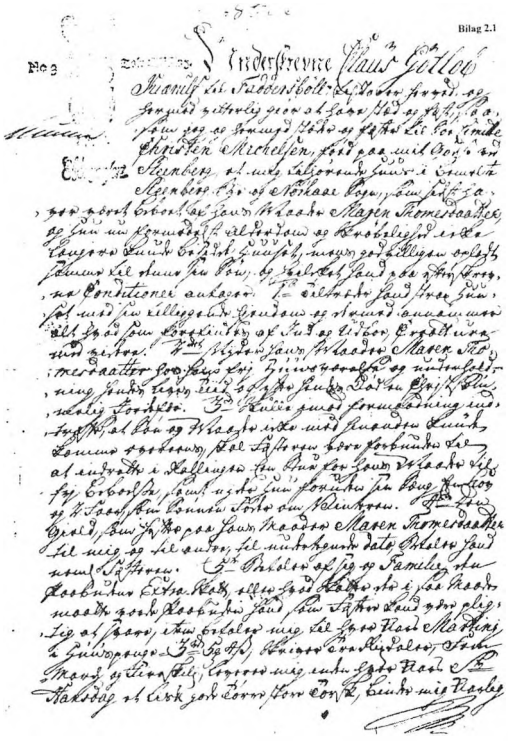

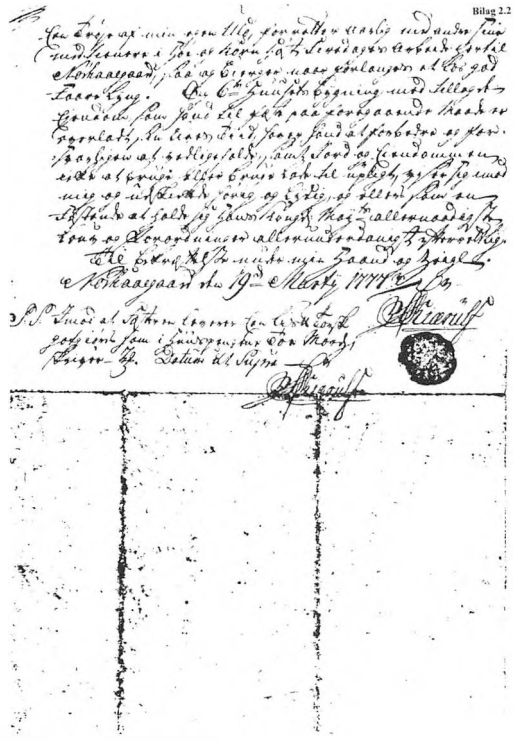

Fæstebrevet af 19. marts 1777. Foto: Gengivet efter slægtsbog.

Født i Vorupør

Da Karen blev født i det Herrens år 1843, skelnede man ikke mellem Nørre og Sønder Vorupør. Det begyndte man først med omkring 1850, hvor Redningsstation Nørre Vorupør blev etableret. I samtidens kirkebøger kan vi se, at det kan virke tilfældigt, om de nyfødte blev indskrevet i kirkebogen for Hundborg Sogn, som Vorupør hørte under, eller den tilsvarende for Nørhå Sogn, som Stenbjerg hører under. Sognegrænserne var ikke trukket så skarpt op ude i klitten... Vi kan blandt andet se, at strandfogeden i Sønder Vorupør, Niels Jensen, der fik en stor børneflok, veksler mellem at angive børnene som født i Sønder Vorupør eller Stenbjerg. Det behøvede Karen Poulsdatters forældre dog ikke – de boede nemlig så langt nordligt, at der ingen tvivl var om børnenes sognebånd.

Strandfogedens datter

Karen Poulsdatter blev født juleaften 1843 som første barn af husmand og fisker Poul Jensen Munk og Ane Jensdatter Møller fra Ræhr. Fa-

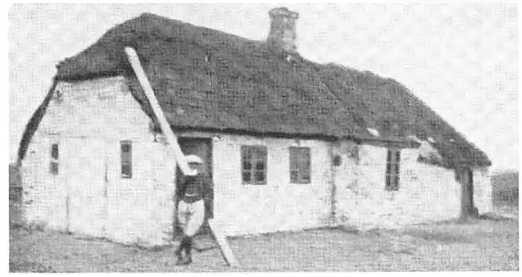

Det engang ældste hus i Vorupør, Gamle Svends Hus, lå øst for Jens Poulsens strandfogedgård, på den nuværende Nordsøvej, hvor der i dag er bygget sommerhuse. Huset var opført omkring 1800 og beboet indtil 1915. Jens Poulsen var Karen Poulsdatters lillebror, og han overtog faderens strandlen. I 1883 byggede Jens Poulsen en strandfogedgård på den nuværende Gravesensvej 7 – og i 1900 byggede han »Huset med tårnet« på Julius Poulsens Vej 1 – opkaldt efter Karen Poulsdatters nevø, der selvfølgelig også blev strandfoged.
Foto: Gengivet efter Vorupør Fiskeriforenings Jubilæumsskrift af 1942.

Gravskrift! Tilregnet. Den nu i Herren Hensovede elsket Hustru og Moder: Ane Jensen Møller. Født i Ræhr den 22 Februar1822. Hun indgik efter det alvise Forsyns Styrelse Ægteskab den med hendes nu efterlevende og sørgende Ægtefælle, Poul Jensen Munk i Nørre Vorupør i Hundborg Sogn, den i deres ægteskabelige samliv, som vedvarede i omtrent 30 Aar, var hun ham en trofast og kjærlig Ledsager i blide som i ublide Kaar alle hendes Livets Dage. Hun blev i Deres Ægteskab Moder til 2 Børn én Søn og en Datter, og som i-dag tilligemed Faderen, samt øvrige Slægt og Naboer ledsage den Hedengangnes Støv til Graven. Hun endte sin jordiske Vandring ved Døden den 8 Juli 1873, i en Alder af 51 Aar 19 Uger og 2 Dage, som er den salige Hedengangnes Alder og Levetid. Epithaphium! Til højre Karens bror, Jens Poulsen Munch (1849-1934), som var strandfoged i mere end 60 år. Foto: Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune/Ordenskapitlet.

Gravskrift! Tilregnet.

Den nu i Herren hensovede elskede Hustru og Moder:

Ane Jensen Møller.

Født i Ræhr den 22 Februar 1822. Hun indgik efter det alvise Forsyns Styrelse Ægteskab den med hendes nu efterlevende og sørgende Ægtefælle, Poul Jensen Munk i Nørre Vorupør i Hundborg Sogn, den i deres ægteskabelige Samliv, som vedvarede i omtrent 30 Aar, var han hun en trofast og kjærlig Ledsager i blide som i ublide Kaar alle hendes Livets Dage. Hun blev i Deres Ægteskab Moder til 2 Børn én Søn og en Datter, og som i-dag tilligemed Faderen, samt øvrige Slægt og Naboer ledsage den Hedengangnes Støv til Graven. Hun endte sin jordiske Vandring ved Døden den 8 Juli 1873, i en Alder af 51 Aar 19 Uger og 2 Dage, som er den salige Hedengangnes Alder og Levetid.

Epithaphium!

O Gud hvor er Din Domme
For os forunderlig,
Hvorfaaer kan Døden komme
Og tage os med sig.
Naar vi den mindst vaklender
Vi Andre er saa nær
Alt strøt er Livets Lerker
Og vore Vandringsfærd.

Farvel min Ægtefælle
Og mine Børn saa kjær,
Og min Forældre Kjære
Som endnu tilbage er.
I skal for mig ei sørge
Jeg er i Guden glad
Til hos mine Kjæreste Kjære
I Himlens glade Stad.

Farvel jeg og saa siger: Til Brødre og Søstre klar.
Og Børn Børnebørn, Samt alle Slægtninger
Samt Naboer og Fleste, Som vare tilstede er.
Men sørger jeg ligst Til Mand og Børn og Slægt.
Jeg Gaer ved Psalm, under Guds Naadevægt.

Husker Dit Minder! Tro med Din Stav. Og Gud vare med din Sjæl.

deren blev født 4. maj 1821 i Vorupør – og helt i tråd med tidens flydende sognegrænser, blev han døbt i Jannerup Kirke... Moderen blev født den 22. februar 1822. Poul og Anes lille pigebarn blev hjemmedøbt 2. juledag, og den 4. februar blev hun fremstillet og døbt i Hundborg Kirke. Samme dag blev moderen introduceret.[1]

En begivenhed i Karens barndom, der er værd at tage med, er den vaccination, hun fik den 26. juli 1845 – halvandet år gammel.[2]

I 1849 fik Karen en lillebror, Jens, men så var det også slut med familieforøgelserne. Familien er dermed meget atypisk for sin tid, da det normale var, at man fik langt flere børn. Uden velfærdssamfundet var det eneste sociale sikkerhedsnet, der skilte én fra fattiggården, at få en masse børn, som kunne tage sig af én, når man blev gammel. Dette blev dog ikke aktuelt i Karens forældres tilfælde: De døde begge, før de nåede at blive 60 år. Moderen døde den 8. juli 1873 og faderen den 20. marts 1875. Begge begravedes i Hundborg, da Vorupør – eller Stenbjerg for den sags skyld – endnu ikke havde fået egne kirker og kirkegårde. Inden da nåede Karens far dog at blive udpeget til at varetage embedet som strandfoged på strandlenet »Vorupør Nordre«.

Gift med en strandfoged – selvfølgelig

Den 24. april 1868 skiftede Karen navn fra Poulsdatter til Mikkelsen. Det skete, da hun som 24-årig giftede sig med Chr. Jensen Mikkelsen fra Stenbjerg. Han var 30 år, fisker og krigsveteran fra 1864. Hans to efternavne skyldes, at

hans far, Jens Munk Graversen, døde, da Chr. Jensen Mikkelsen var helt lille, og barnet kom derfor i pleje hos sin farbror Mikkel Jørgensen Gravesen – derfor både Jensen og Mikkelsen. Brylluppet stod i Hundborg Kirke, og Karen var allerede fem måneder henne... Den 27. august fødte hun deres første barn Mikkel Gravesen Jensen. Han blev købmand i Nørre Vorupør, hvor Gravesensvej er opkaldt efter ham. 1868 var et begivenhedsrigt år for den lille familie. Samme år overtog Chr. Jensen Mikkelsen sin plejefars gård og embedet som strandfoged. Strandlenet var 'Stenbjerg Nordre Strand' – cirka en kilometer til hver side for landingspladsen. Udover at føre opsyn på stranden, rydde op og sørge for, at der ikke blev stjålet ilanddrevet strandingsgods, skulle Chr. Jensen Mikkelsen afholde strandingsauktioner og give husly til fremmede søfarere fra De Syv Have. Det sidste involverede naturligvis også Karen, der stod for husholdningen. Når strandvaskere drev i land, kom de ind på strandfogedgården og blev lagt i kiste, inden de blev begravet på Stenbjerg Kirkegård. I april 1870 fødte Karen endnu en søn. Jens Munk Jensen klarede den dog ikke, og barnet døde i september samme år. Den 23. januar 1874 fødtes sønnen Poul Anton. Han giftede sig med sin storebrors enke, da Mikkel Gravesen Jensen døde i 1910. Poul Anton selv døde i 1922. Rosinen i pølseenden, Jens Martinus Jensen, blev født den 6. januar 1881. Han blev aldrig kaldt andet end Jens Martin og overtog strandfogedgården efter sine forældre og embedet som strandfoged efter sin far. Dette embede var forbundet med en vis prestige, og det er derfor ikke tilfældigt, at sønner og døtre af strandfogeder havde en tendens til at finde sammen...

Hverdag på strandfogedgården

På Karens tid omfattede dyreholdet to jyske heste, tre malkekøer samt nogle slagtesvin, får, høns og gæs. Familien klarede såvel husholdningen som det betydelige landbrug og fiskeriet med hjælp fra en enkelt tjenestepige. På gården var man selvforsynende med kød, fisk, uld, dun, kartofler, korn, kål og grøntsager. Overskuddet blev solgt og pengene brugt på

Familiefoto fra Stenbjerg anno 1906. Karen Poulsdatter og Chr. Jensen Mikkelsen sidder forrest. Bagved står de tre sønner. Fra venstre: Jens Martin Jensen, Mikkel Gravesen Jensen og Poul Anton Jensen. Foto: Gengivet efter slægtsbog.

skatter, afgifter, bygningsvedligeholdelse og lønninger. Strandfogedembedet var også knyttet til gården, og Karens mand måtte naturligvis bruge en del timer på dette vigtige arbejde.

Stemmeret

På Karen Poulsdatters gamle dage fik kvinderne stemmeret i Danmark. Allerede i begyndelsen af århundredet fik kvinder stemmeret og valgbar til sognerådene. I 1915 fik kvinder stemmeret til Folketinget, og Karen nåede dermed at kunne stemme ved Folketingsvalget i 1918. Om hun benyttede sig af sin nyerhvervede stemmeret, er en anden sag – over en fjerdedel af vælgerne blev hjemme... Fem dage før Folketingsvalget 1920 døde Karen, 76 år gammel. Det var den 21. april 1920. Forud havde hun brækket lårbenet efter et fald i stalden. Året efter døde hendes mand, 83 år gammel. Side da havde den yngste søn, Jens Martin,

Strandgårdsvej 4 i 1954. Oprindeligt har gården formentlig været stråtækt og muligvis opført med bindingsværklænger. Det nuværende stuehus er fra 1884, mens laden er fra 1933. I gårdspladsen ses strandfoged Jens Martin Jensen. I forgrunden ses et par heste og bag gården en flok får og noget kvæg. I den lille have er der bistader. Det var i øvrigt Jens Martins ænder, der drak sig fra sans og samling i ilanddreven rødvin – men det er en helt anden historie… Foto: Det Kongelige Bibliotek.

Familiegravstedet på Stenbjerg Kirkegård. Foto: Jimmy Munk Larsen.

Til venstre et koloreret postkort af Stenbjerg Kirke, afsendt 1915. Til højre kirken i dag. Strandfogedfamilien råder over ærespladsen på Stenbjerg Kirkegård, lige øst for kirken.
Foto: Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune/Jimmy Munk Larsen.

overtaget gården og strandfogedembedet, da faderens ben ikke længere kunne bære ham til havet. Fra 1930-51 var Jens Martin desuden opsynsmand ved Redningsstation Stenbjerg. Embedet som strandfoged varetog han til sin død i 1969. Hans kone var allerede død i 1921. Deres eneste datter, Karen Jensen, overtog strandfogedgården og boede der til 1991. Hun bestred også hvervet som strandfoged i de første fem år efter sin fars død. De tre generationer ligger begravet i et familiegravsted på Stenbjerg Kirkegård. Strandfogedgården blev overtaget af en plejedreng, som Jens Martin og senere Karen tog sig af. Han arvede strandfogedgården med det meste af indboet og renoverede gården, som i dag fremstår ganske nydelig.

1. Mere læsning
2. Frits Gravesen: Min familie. Slægtsbog 2010
3. Minder fra den gamle Strandfogedgaard i Stenbjerg. Artikel i Thisted Amts Tidende 3. januar 1961.
4. Slægtens hus beskikkes. Artikel i Thisted Dagblad 30. november 1991.
5. Slægtstraditioner i et barskt Naboskab. Artikel i Jyllands-Posten 6. januar 1961.
6. Varsler og spøgelser ved havet. Artikel i Sydthy Årbog 2018.

[1] *Efter en fødsel ansås kvinden for uren. Ved introduktion i kirken et antal uger senere blev kvinden renset og kunne igen deltage i menigheden.*

[2] *Siden 1810 havde man i Danmark vaccineret børn mod kopper, og man endte med at komme den frygtede sygdom til livs. I 1974 indstillede man vaccinationerne mod kopper, da sygdommen blev regnet for udryddet på verdensplan.*

Besættelsen og befrielsen af Hurup og noget om mors digte

Af Carol Larson, Mårslet

I anledning af 75 året for Befrielsen, blev jeg opfordret til at skrive lidt om Hurup dengang. Nu er der grænser for, hvor meget jeg kan huske fra den tid, når man bare var en lille dreng født i 1940.

I Sydthy Årbog 2011 er der to artikler om min familie og mig. For at undgå gentagelser prøver jeg en lidt anden indgangsvinkel.

Mor skrev nogle dejlige digte, som jeg har valgt at afslutte min lille fortælling om Hurup med. Digte, som fortjener at blive læst af flere. Digte, som fortæller lidt om en mor og en helt anden tid. Besat af tyskerne.

Mor blev født i Esbjerg, som datter af stadsdyrlæge Carl Hansen og hustru Olivia, født Nielsen.

Fotografiet er fra et besøg på Fanø. Carl Hansen, Olivia - min mormor, og min søde mor.

Mormor Olivia havde 3 søstre, og alle spillede klaver og violin. De spillede og sang så godt, at de optrådte sammen i Esbjerg. Slagtermester Nielsens 4 musikalske døtre, blev de omtalt som.

Efter Carls død af sukkersyge i 1928 ernærede Fru Stadsdyrlæge Hansen (som hun vedblev at kalde sig i 50 år herefter) sig ved undervisning i klaverspil, og der var mange børn i Esbjerg, der spillede etuder hos Olivia. Hun var en omfangsrig, cigarrygende dame, som elskede selskabelighed, sang og musik. Som slagtermesterdatter var hun også bramfri og gik ikke af vejen for en god historie. Min mors bror, Find, kunne genfortælle flere, men fortalte også om dengang, han fulgte sin mor til toget. Mormor skulle besøge Hurup. Lyntoget havde smalle døre, og mormor havde besvær med at komme igennem. Avisdrengen kom forbi og råbte: " Stort rovmord, stort rovmord!".

"Hvad siger drengen?" Han siger: "Du har en stor bagdel, mor".

Mor Alice voksede op, spillede klaver, digtede og dansede ballet.

Mor skrev sine digte, og Olivia satte musik til.

En af dem " Børn og krigen" siger fint noget om en mors følelser under Besættelsen. Herom senere.

Mor var nu ikke den bedste i skolen, men hun kunne noget andet. Da hendes børnebørn viste evner inden for matematikken, sagde hun altid med stor overbevisning: " ikke fra mig".

Min far, Robert Larson, blev født på telefoncentralen i Hurup i 1907 og er omtalt i årbogen. Lige for at opsummere. Min bedstefar Frants var svensker, deraf efternavnet. Han var murer og billedhugger og ville emigrere til Amerika, men nåede aldrig længere end til Danmark. Der mødte han min bedstemor, Karen, og de flyttede sammen til Karens hjemegn Thy og

Mor i midten.

endte i Hurup. De købte huset i Bredgade med telefoncentralen i 1906.

Karen overtog centralbestyrerposten i 1927, da Frants døde, og drev den til 1945. Det var sikkert fra Frants' far, han arvede sit kunstneriske talent for tegning, maleri og håndværk.

Far, har jeg fået fortalt, så rigtig godt ud. Han blev uddannet i manufaktur hos Hancke i Hurup og efterfølgende uddannet til dekoratør i Berlin. Han var særdeles velklædt og dygtig og fik ansættelse hos Kontant Jørgensen i Esbjerg, hvor han og mor mødte hinanden.

Det var, tør jeg godt sige, et par kreative unge mennesker, der blev gift i 1938 i Esbjerg. Da de flyttede til Hurup i 1939, hed det sig, at de var "Det skjønneste par" i Hurup. Mor var nok i forhold til Hurup en fremmed fugl fra et bohemeagtigt hjem i Esbjerg. Ballet, musik og digte kom hun med, og det var ikke så almindeligt.

De flyttede ind i barndomshjemmet, telefoncentralen i Bredgade, og hvor far, efter Karens død i 1945, overtog jobbet som centralbestyrer.

Da tyskerne invaderede Danmark, invaderede de også Hurup og telefoncentralen. Der var til stadighed posteret en af værnemagtens soldater ved centralbordet for at sikre sig, at alt gik ordentligt til, set fra tysk side. En telefoncentral var dengang et informationscenter af betydning både for besættelsesmagten og modstandsbe-

Far og farmor Karen på besøg på kirkegården i Fjerritslev, hvor 3 små brødre ligger begravet.

vægelsen. Bemandet med telefonister var der mulighed for at skaffe sig informationer om alt og alle. Fra Jydsk Telefons side blev der slået hårdt ned, hvis tilliden blev misbrugt, dvs. hvis abonnenterne blev aflyttet. Centralbestyreren, Jydsk Telefons ansvarlige på stedet var garant for justits og for, at alle forskrifter og bestemmelser blev overholdt.

Noget andet var tiden under besættelsen, hvor informationer om tyskernes gøren og laden kunne tilgå rette vedkommende, og når så centralbestyreren selv var involveret, kunne der muligvis gøres undtagelser.

De tyske soldater på telefoncentralen var ikke frontsoldater eller nazister i nævneværdig grad. De var ikke interesseret i konfrontationer i den hyggelige central, så det gik stille og roligt med en god kop kaffe. Jeg husker særligt Hans Trimmel, en rar kultiveret østriger i værnemagtens uniform. Hans datter besøgte far og mor efter krigen.

Far var involveret i modstandsbevægelsen, men holdt det helt og fuldkomment for sig selv. Først efter befrielsen i 1945 blev det åbenbaret, hvem der var med. Og det var ikke altid lige dem, man regnede med.

Da politiet blev interneret i 1943, blev der også oprettet Borgerværn i Hurup. Far fik udstedt et Ausweiss af den tyske øverstbefalende, så han kunne bevæge sig frit under udgangsforbud. Far kunne fortælle, at han var med til at anholde en flygtet tugthusfange, Laj Hus, som begik tyveri og uterlighed i området.

Jeg husker tyskerne i gadebilledet. Mest når jeg som bybud rendte i byen for dem og hentede mælk og wienerbrød hos bageren. Jeg spænede glad afsted lidet anende, at jeg var en af byens små værnemagere. Danmark var for tyskerne et fredeligt spisekammer langt fra livet på Østfronten.

Et særligt kapitel var de ungarere, ukrainere og russere, der havde meldt sig under de tyske

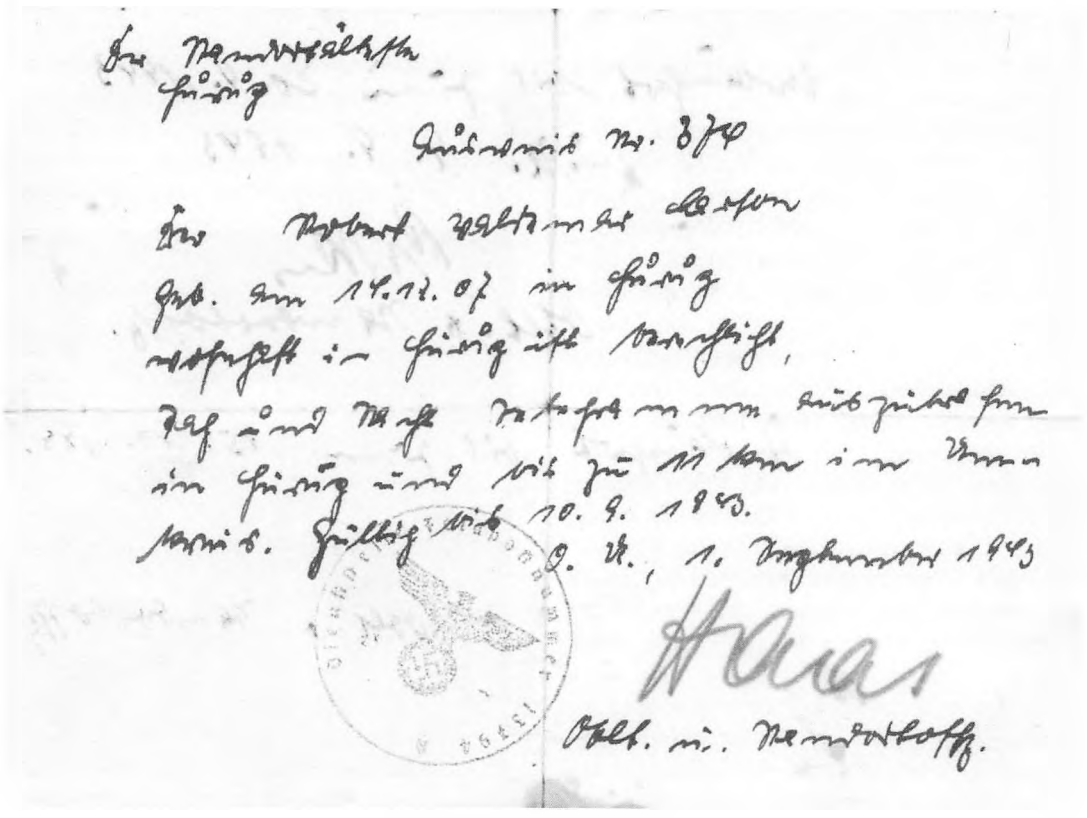

Robert Larsons "Ausweiss".

faner. De var anderledes og frygtede med rette for deres skæbne, hvis tyskerne tabte krigen. Dem turde jeg ikke gå i byen for.

Jeg var rigtig glad for musik og mindes, hvordan jeg med stor begejstring marcherede med det tyske musikkorps fra Anton Nielsens hjørne og op gennem Bredgade på mine små ben. "Die Fahne hoch, die Reihen fest geschlossen" truttede de, og det gik så godt, indtil jeg passerede centralen, hvor jeg med et fast greb blev bragt i forvaring. Jeg forstod det ikke helt, men kunne se på min far, at dette her var det helt slut med, også det med wienerbrødet. Mor satte sig så til klaveret og spillede børnesange for mig og tørrede et par tårer væk.

Besættelsesmagten marcherer i Bredgade.

Mor var særdeles musikalsk. Der blev spillet og sunget i Bredgade, også når det så sortest ud. Jeg får stadigvæk en klump i halsen, når jeg i dag hører Phillip Faber spille og synge de melodier, mor spillede dengang. "Den blå anemone", "Vilja sangen" og "Man binder os på mund og hånd", osv. Alle unge piger skulle lære at spille. Det var det, der bar igennem. Alsang gjorde sit til en styrkelse af fællesskabet.

Stemningen under krigen var trykket, kunne jeg mærke uden helt at forstå. Der var mangel på mange ting. Rationeringsmærker sikrede dog en vis fordeling af rugbrød, smør og flæsk. Også de mange soldater, våben og truslen om repressalier og de rædselsfulde historier, man hørte, gav uro og bekymring.

Det var først i efteråret 1943, at sabotagen og folkestrejkerne tvang regeringen til afgang. Dermed var samarbejdspolitikken med tyskerne bragt til ophør. En samarbejdspolitik, der nok i 1940 var den bedste løsning, men som senere op til 1943 satte tvivl om Danmarks tilhørsforhold. Den manglende stillingtagen, eller rettere regeringens følgagtighed over for tyskerne, bragte desværre mange i uføre undervejs. Heldigvis fandt Danmark sin plads og blev anerkendt som allieret.

Trods krigen havde jeg en kærlig og varm barndom. Jeg havde skam en dejlig barnepige. Karen, som i dag er 95 år og bor i Snedsted. Det er da utroligt og skønt, at man som firsårig kan besøge sin barnepige og tale om dengang. Karen er gesvindt og fortæller, at når fru Stadsdyrlægen kom på besøg, skulle der, uanset tiderne, være fest og serveres god middag. Olivia overtog køkkenet, og allehånde erstatningsprodukter og rationeringskort kom til anvendelse under kokkeriet. Karens opgave bestod primært i at frembringe potter og pander fra de nederste køkkenregioner. Fru stadsdyrlægens korset forhindrede hende i at bukke sig ned.

Jeg legede med de andre drenge på min alder. Knud Monopol og Finn Maler. Redaktørens Lis var også med. Oppe i Klokkedal havde Jens Nielsen sit autoværksted, hvor vi med spænding bevægede os rundt, hvor Jens huserede, altid med tvist og olie i overmål. Li-det vidste vi, at under bunkerne lå en adskilt Bugatti.

Knud Tilsted boede mod gaden. Vi to drenge fik tiden til at gå med at drille Knuds storebror Poul.

"Poul, Poul, ski o en skovl. Smid den op til fovl. Fovl vil et ha den, så må Poul selv ta den". Poul rendte efter os, og så fik vi et klask bagi.

Da jeg for nogle år siden genlæste mors digte fra dengang, syntes jeg, at det var en

Her er jeg sammen med Knud og Poul. Det må være taget lige efter krigen, da drengen til højre, som jeg ikke kender, står med et gevær. Far gemte på loftet et engelsk Enfield gevær, som var blevet nedkastet til modstandsbevægelsen. Geværet blev senere anvendt til at skyde nytåret ind med. Jeg tror heldigvis, det aldrig blev brugt til sit formål.

skam, at de ikke var blevet offentliggjort tidligere. Men bedre sent end aldrig. Efter aftale med Knud Erichsen, Thylands Avis udlovede jeg en flaske dram til den, der kunne gætte, hvem der havde skrevet et af digtene, og hvad det handlede om?

"Til en syrenbusk i en gyde", hed digtet og omhandlede udsigten fra telefoncentralen mod gyden overfor. Knud Erichsen skrev en fin artikel. Der var kun een besvarelse. Den ene og rigtige var, som det fremgår af næste side, indsendt af Ingrid og Christian Baun.

Befrielsen kom en dag i maj for 75 år siden, og jeg var med far oppe ved Karensminde for at modtage Montgomerys ørkentropper. Der var fest og glæde. Det var disse ørkentropper, som i sidste øjeblik nåede frem og afskar russernes fremrykning mod Danmark. Amerikanerne gik mod Berlin og englænderne mod Danmark. Befolkningens modstand mod tyskerne og den siddende samarbejdsregering gjorde indtryk på Churchill. Dertil kom, at man ville forhindre russerne i at besætte og kontrollere Danmark og Østersøen. Bornholm var besat af russerne, og vi kunne alle være endt bag Jerntæppet. Tak til dem, der ofrede deres liv for gamle Danmark.

Her efter befrielsen bevogter far og en anden modstandsmand en bunker i Dover skov.

Efterskrift

Efter krigen rejste Danmark sig igen. Mor blev desværre i 1948 ramt af en hjerneblødning, som lammede og betød talevanskeligheder. En tragedie for en ung kvinde og mor. Men hun var ukuelig. Hun trænede sig op med god hjælp fra fru Postmesteren, så hun genvandt førlighed og talens brug.

Far døde i 1985, og mor flyttede ned til os og Aarhus. Hun fik 10 dejlige år i en lejlighed i Strandparken. Hun beklagede sig aldrig over noget som helst. Hun kunne stadig spille klaver, og musikken og ikke mindst børnebørnene var hendes store glæde. Hun fulgte med i kongehuset, og engang fortalte hun mig, at hun skam havde set kronprinsen i Strandparken. "Smukke mand", sagde mor. Jeg betvivlede hendes oplevelse, indtil jeg kunne læse, at Frederik havde fået en kæreste, Katja, i Strandparken selvfølgelig!

Da jeg var soldat i Livgarden, sendte hun mig for en sikkerheds skyld 10 kr. om ugen, så jeg kunne holde mund, når de kommanderede med mig. Tak mor!

Gyden anno 1941 (bemærk syrenbusken)

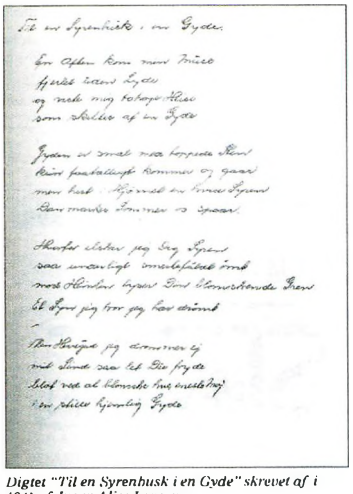

Digtet "Til en Syrenbusk i en Gyde" skrevet af i 1941 af Inger Alice Larson.

Udsigten fra centralen i Hurup

Af Knud Erichsen

I foråret bragte avisen et digt skrevet i 1941 af en Hurup-borger. Digtet var indsendt af Carel Larson, der er født og opvokset i Hurup i ejendommen Bredgade 145-147, hvor hans far Robert Larson var centralbestyrer fra 1944. Robert Larson fulgte dermed i sine forældres fodspor.

Hans far, Frants Larson, erhvervede ejendommen med telefoncentral i 1906 for en købesum på 8.800 kr. Frants Larson var født svensk og ville egentlig emigrere til Amerika, men et møde med den danske mejerske Karen ændrede fremtidsplanerne - parret flyttede til Hurup, hvor de i de første år drev manufakturhandel og stenhuggeri samt telefoncentral. Frants blev så meget dansk, at han ændrede efternavnet Larson til Larsen - og fik efterfølgende dansk statsborgerskab i 1912. Frants afgik ved døden i 1928, hvorefter han telefoncentralen blev videreført af Karen Larson indtil april 1994, hvor sønnen Robert overtog hvervet.

Robert Larson var gift med Inger Alice, der ligesom sin mand havde kunstneriske evner. Det var således Inger Alice, der skrev digtet: "Til en syrenbusk i en Gyde".

Fra telefoncentralen havde vi udsigt til gyden overfor - og her stod syrenbusken, som min mor skriver om i digtet, fortæller Carel Larson, der i forbindelsen artiklen i foråret havde udlovet en flaske snaps til den der kunne gætte, hvem der havde skrevet digtet - og i den forbindelse hvilken gyde, der var tale om.

- På redaktionen fik vi kun et svar - rigtigt - og indsendt af Ingrid og Christian Baun, der i 1968 selv flyttede ind i ejendommen, som de siden erhvervede.

Carel Larson har fastholdt de erhvervsmæssige familietraditioner - understreget med en lang karriere indenfor televæsnet, hvor han i dag er chefkonsulent hos TDC - og bosat i Århus. Torsdag i sidste uge var familien Larson i Hurup, hvor de mødtes med Ingrid og Chr. Baun til en hyggelig snak om "gamle" dage.

erichsen-bergsoe.dk

Gyden anno 2004. Fra venstre ses Carel og Margit Larson, Ingrid og Christian Baun.

HER & NU LEVERING
Vi har et stort udvalg af standard vinduer, døre og vinterhave-elementer i plast på lager til omgående levering!
Vi har ÅBENT i din ferie!
Bestil vores brochure og lagerprisliste på www.plast-tek.dk
Plast·Tek Vindueslager A/S
Rugbjergvej 60, Nebel
6623 Vorbassse
Tlf. 75 33 33 83
www.plast-tek.dk

Thylands Avis • 97 95 21 00

Udklip fra Thylands Avis.

Børn og Krigen.

Lille Dreng for Solens Glød
brunet er Din Kind paa rød
Du til Moders Haand Dig stiller
men Du plukker Malkebøtter

Himlen er paa dyb og blaa
men endt lyver ples derpaa
mon de gaa Børn beskytter
men de plukker Malkebøtter

Sorg og lifred Skandsel Død
Tragedien over Europa bød
Landene som Brikker flytter
men Du plukker Malkebøtter

Mors digte er samlet i et lille hæfte, fremstillet af far. Heri findes digtet "Børn og krigen", som for første gang offentliggøres her.

Karl Skaarup, spillemanden fra Koldby

Af Jette Højberg, Krik

Min far, Karl Richard Skaarup, blev født den 14. februar 1924 i et lille hus lige uden for Koldby. Der var allerede en børnefolk på 6 drenge, og siden kom der 2 piger til. Hans oldefar spillede violin til bryllupsgilder og andre fester. Moderen, Agnes, havde spillet til baller på citar og mundharpe sammen med en violinspillemand. Min far fortalte, at min bedstemor altid gik og trallede og sang, mens hun arbejdede. Min bedstefar, Edward, var arbejdsmand og tromlefører ved amtsvejvæsenet, men han tog ekstra arbejde for at kunne forsørge sin store familie. Han flettede riskurve, loddede mælkespande eller udførte andet forefaldende reparationsarbejde om aftenen, tit til kl. 02.00 om natten. Samtidig sad han og sang religiøse sange og salmer til arbejdet.

Karls mor, Agnes.

Karls far, Edward.

Karls forældre på trappen ved barndomshjemmet.

Karls barndomshjem.

Karl begyndte at spille harmonika, da han var fire år gammel. Min bedstefar havde egentlig købt harmonikaen til de ældre brødre, men far fik lov at spille på den, mens de store var ude af huset. Det viste sig, at han meget hurtigt fik det lært. Han efterlignede simpelthen de melodier, som forældrene gik og sang/trallede, mens de arbejdede.

Han kom ud at spille første gang til høstfest i Heltborg – kun 4 år gammel. En dame fra Heltborg hentede ham på en cykel, og tjenestepigerne og karlene dansede hele aftenen og natten med. Den lille knægt fik først fri mellem kl. 5 og 6 om morgenen. Der blev danset polka, vals, en trekantet, to-tur og toppet høne. Han spillede med en violinspiller, og selv om han blev lidt trængende i løbet af aftenen, turde han ikke sige det, hvilket selvfølgelig resulterede i et lille "uheld".

Karl kom til at spille på både to- og treradet harmonika. Bedstefar købte en toradet harmonika til ham, da han kom i skole. Den blev købt i Koldby Brugs til hele 21 kr. Det var noget, som kunne trække naboerne til. De skulle se, hvad det var for et instrument, der kunne få en mand til at betale så mange penge og så til sådan en

Det ældst kendte foto af Karl som 10-årig.

bette knægt! Til sin konfirmation fik han sin første femradede, kromatiske harmonika, en Hohner til over 1400 kr. Han skulle dernæst begynde til undervisning hos musikdirektør Aksel Hansen i Thisted, men han var der kun ganske få gange. De var ikke helt enige om, hvordan det skulle lyde! Far lærte dog noderne, men han kunne dengang også lide at lave lidt krøller på melodien, og det stod jo ikke i noderne, så det lød nærmest forfærdeligt ifølge musikdirektøren!

Da Karl var 13-14 år, kom han til at spille med Viggo Post til gammeldans i Bedsted, og det var af ham, han lærte de traditionelle langdanse fra Thy, men turdansene lærte han af sin mor, der også lærte ham alle de gamle melodier, som var blevet overleveret gennem generationer. Sådan blev han i en tidlig alder et omvandrende arkiv.

Far kom som 10-årig ud at tjene på landet, og han blev ved landbruget, til han var 18 år, hvor han blev indkaldt til dragonerne i Randers, og kom senere på korporalskole i Næstved. Efter hjemsendelsen startede han op som træsko-

Karl bliver konfirmeret.

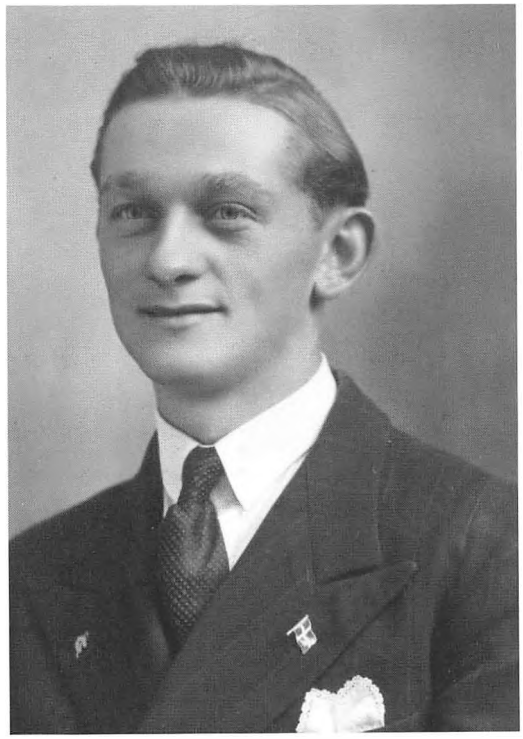

Karl som 18-årig.

mand i Hundborg – uden uddannelse. I 1949 flyttede han til Thisted, hvor han fik job på et ægpakkeri, og der var han indtil 1961.

Karl spillede med Niels Bjerregård (klaver) i restaurationen "Markedshallen" i Thisted igennem 6 år. Her var repertoiret mest moderne, dvs. foxtrot, tango og valse m.m. Der blev spillet hver aften, og det blev til 350 gange om året! Lønnen var i starten 125 kr. for alle ugens 7 dage. Den steg senere til 175 kr. I 1942 dannede han "Skaarup trio" med Tage Østergaard på violin og Marius Andersen på trommer. De tre spillede sammen i 11 år. Aage Ryming (trommer, kontrabas og trækbasun) kom til. Karl spillede med Aage i 20 år. De spillede bl.a. til gammeldans på Hotel Phoenix i Thisted i 18 år. Her var det valse, polkaer og forskellige turdanse. Han spillede også med andre, bl.a. Nikolaj Dahlgaard og Kresten Balle.

Til Karls historie skal selvfølgelig tilføjes, at han blev gift og fik også børn med sin første hustru.

Senere mødte han min mor, og hun blev

Karl på Dragonkasernen i Randers i 1946.

hans store kærlighed - han hendes. Derfor lod han sig skille.

I 1961 flyttede han tilbage til sit bardomshjem lige uden for Koldby sammen med min mor, Lilly, min bror Lars, som var født i 1960 og jeg, som så verdens lys første gang i december 1958. Vi boede nu under samme tag som min bedstemor og min farbror Holger. I 1962 kom min søster Susanne til, og i 1964 blev Anne Grethe født. Far fik arbejde på autolakeriet i Hørdum, hvor han var i 6 år. Mine forældre blev gift den 10. oktober 1964, så vi, deres 4 børn, var alle født på det tidspunkt, og min bror og jeg fik skam lov til at være med til selve festen.

Siden midt i tresserne spillede far mest alene til bl.a. familiefester, gammeldans, i folkedanseforeninger, og til fastelavns- og juletræsfester m.m.

Siden begyndelsen af 1980'erne arbejdede han med at bevare og videregive den traditionelle Thy-musik, og det har givet sig udslag i plader, CD'er, node- og bogudgivelser igennem årene. I 2008 udgav han bl.a. en CD med de gamle thylandske melodier sammen med Kristian Bugge, som havde studeret på konservatoriet i Odense, og som han var mentor for. Siden oprettelsen af folkemusiklinjen ved konservatoriet i Odense, har studerende derfra ofte være på besøg hos mine forældre i Koldby for at lære af den "gamle mester", som han blev kaldt. Han blev nærmest kult for dem.

I 1989 fik han en bestilling på at lave Koldbyvalsen, og han har i årenes løb sat over et

Karl og Lilly gifter sig den 10. oktober 1964. De flankeres af Karls mor, Agnes til højre, Lillys forældre til venstre og Jette og hendes bror foran.

halvt hundrede melodier til noder, bl.a. Lillys vals. Han udgav bl.a. også et hefte med en snes melodier efter opfordring fra Dansk Folkemindesamling og underviste desuden på kurser og spillemandsstævner med yngre folkemusikere. I 1996 fik min far et hæderslegat på 10.000 kr. fra fonden, Folk og Forskere, som påskønnelse for det store arbejde, han havde udført med at videregive sin erfaring med traditionel musik og dans.

I 2009 blev han ved Danish Music Awards/ Folk i Tønder hædret og tildelt årets formidlingspris. Endvidere modtog han i 2012 Grethe & Jørgen P. Bornerups Kulturpris på 25.000 kr., og samtidigt fik JV Film v/Jørgen Vestergaard 25.000 kr. for filmen om Karl Skaarup – det var han meget rørt og taknemmelig over – ikke pga. pengene, men æren, og endvidere over, at Jørgen Vestergaard ville lave en film om hans liv og musik. I filmen pointeres det, at Karl Skaarup er en livslevende og aktiv bærer af en i hvert fald 150-årig musikalsk tradition. Min far blev på et tidspunkt inviteret til Orkney Folk Festival, så han måtte anskaffe sig sit livs første pas. Der blev samlet et band, "Karl Skaarup Four", der foruden ham selv bestod af Kenneth Krak (der havde fået ideen til, at far skulle med), Esben Wolf og Malene Bech. De tog - efter sigende - Orkney Folk Festivals kræsne publikum med storm. De skulle først spille i the British Legion. Bandet havde publikum i dets hule hånd fra første tone, og folk strømmede til, indtil lokalet var helt proppet. Næste dag gik der rygter om denne uforglemmelige koncert. Bandet skulle da spille på øen Rousay. Det blev ligeledes en uforglemmelig koncert. I værtsbyen Stromness skulle der spilles to farvelkoncerter, og de kom, de spillede og de sejrede endnu en gang.

Far var dog urokkelig i sin overbevisning om, at ude er godt, men hjemme bedst!

Karl blev fejret henholdsvis til sit 50, 60, 65, 70 og 75 års spillemandsjubilæum af forskellige foreninger. Da han havde 80 og sidst 85 års jubilæum, blev han fejret med en stor koncert i Vestervig kirke, hvor han selv og 30 andre musikere/spillemænd deltog. Det var en meget stor oplevelse for ham. Hans sidste koncert i Vestervig fandt sted i oktober 2013. Folk stod i kø helt ud til vejen for at komme ind. Bagefter var der en stor fest på Hørdum Kro. En fantastisk og rørende dag og aften for ham, men bestemt også for min mor, os børn, svigerbørn og ikke mindst for alle hans børnebørn.

I Thisted Posten den 29. september 1993 kan man bl.a. læse om ham: 65 år i faget - og stadig fuld fart på:

Karl har perioder af sit lange liv været ude at spille stort set hver aften. I omkring 30 år skulle familien være glad, hvis han nogensinde tilbragte en hel aften sammen med dem. Kunderne skulle passes først, lige meget om det så var børnenes fødselsdag, konen, Lillys eller hans egen.... Spørger man ham så, hvor mange melodier han kan udenad, bliver han svar skyldig. Men begynder man at regne sammen, bliver det sandsynlige svar flere tusinde, idet han behersker både størstedelen af Højskolesangbogen og Salmebogen samt populærmusik fra krigens tid og mange år frem. Selv siger han, at det, han kan, skal han ikke have ros for, "for når en kan det, er det jo ingen kunst!".

Den 8. november 2013 er min far sendt til Koldby for at handle ind, men på hjemvejen, 50 m før han når hjem, kører han galt og kører i grøften. Han bliver ført til sygehuset i Thisted, men han siger til ambulanceredderne undervejs, at han ikke har tid til sådan noget pjat, for han skal spille til gammeldans på Hørdum kro næste aften. Min far bliver dernæst overflyttet til Aalborg sygehus, for der var en læk på en blodåre ved hjertet. Han bliver opereret og klarer den, men den 12. november står alle organer af, og han dør 89 år gammel omgivet af min mor, sine 3 døtre, svigersøn og de to ældste børnebørn. Den 16. november 2013 blev min far begravet. Selve handlingen foregik i Vestervig kirke, hvor der halvanden måned tidligere havde være en stor hyldest af ham. Denne dag deltog de fleste af de musikere, som havde deltaget i koncerten i oktober, og flere, som ikke kunne være med dengang, kom og var med og spillede for ham en sidste gang. Bagefter kørte man i samlet flok med flere hundrede biler bagefter til Hørdum Kirkegård, hvor han er begravet.

Min far blev udnævnt til rigsspillemand efter

sin død. Selv om han havde fået meddelelse om, at noget var på vej, nåede han som sagt ikke selv at få æren, da den officielle udnævnelse af rigsspillemændene først blev bekendtgjort i foråret 2014. Han kom i fornemt selskab med 23 andre rigsspillemænd:

Rigsspillemandsmærket i sølv og retten til titlen rigsspillemand er tilkendt følgende fremtrædende spillemand for fremragende traditionsspil:
Karl Skaarup, f. 1924, d. 2013, harmonika for gennem et langt liv at have spillet forrygende traditionel Thymusik til dans og fest, og for sit samspil med yngre spillemænd.
Karl nåede at fejre sit 85 år jubilæum som aktiv spillemand.
Med udnævnelsen fulgte en fin sølvnål, som nu er familiens eje.

Det er nok først efter hans død, at vi - hans børn - har forstået hans store betydning for folkemusikken og for mange "unge spillemænd", som kom i vores hjem i Koldby. Far var en meget kreativ person og var dygtig med sine hænder. Han syede flere ens dragter til os piger, smarte ting, syntes vi i hvert fald. Han arbejdede i træ, og en overgang var der også lidt gang i porcelænsmaling. Han gik jo i mange år hjemme om dagen, mens min mor var på arbejde. Han stod derfor for meget af det huslige arbejde og var rigtig god til at lave mad. Fx er han mange gange kommet med varm mad til os unger, når vi var i skole – madpakker kunne dengang godt være lidt trælse efter en formiddag uden køleskab. Engang gik han med til, at vi en sommer gravede haven ud derhjemme for at bygge en swimmingpool, som vi havde rigtig megen glæde af i flere år. Da børnebørnene begyndte at komme, blev den sløjfet igen. Man ville ikke tage nogle chancer. Min far var meget humoristisk anlagt, kunne rigtig godt lide, hvis han kunne finde på noget, han kunne drille andre med. Bl.a. var der engang en af brødrene, der havde lavet en aftale med en nabo om, at de kunne dele en telefon og udgiften dertil. Far fik lavet en regning, der skulle se ud, som var det fra telefonselskabet, fik den stemplet ved posten, så det så meget rigtigt ud. Det morede han sig meget over. En anden gang var der en i bekendtskabskredsen, som absolut ikke ville have sin fødselsdag i avisen. Her fik han lavet et enkelt eksemplar af ugeavisen med en kæmpe annonce, som blev afleveret hos fødselaren. Han syntes vist, det var sjovere, end hun syntes. Min faster boede nabo til os. De havde købt drivhus og var vældig godt tilfreds med det. Min far var hurtig til at få hængt små bananer op på deres tomatplanter. Sådan var der mange sjove ting, han kunne finde på.

Vi har altid haft et meget gæstfrit hjem. Jeg kan ikke huske, at vi havde en weekend derhjemme, hvor der ikke var folk. Juleaften kunne vi godt være over 20 samlet i vores lille stue – var familien ikke med til aftensmaden, kom de bagefter og var med til at danse om juletræ, eller de kom til kaffen. Der var altid plads – og der var altid mad at få.

Da min bedstemor døde, blev min farbror boende hos os. Han skulle ikke på noget hjem, var mine forældre enige om. For os børn var det naturligt for os, at Holger var der. Han boede hos dem i over 30 år, indtil han døde. Bagefter kunne vi børn godt se, at det var en helt utrolig ting, de begge havde ydet over for ham. Men det var for dem helt naturligt og selvfølgeligt. Min mor døde den 16. december 2016 – 78 år gammel. Hun havde året før haft 4 blodpropper i hjernen og måtte desværre på plejehjem. Som hun sagde: "Ja, Karl nåede jo aldrig at blive gammel". Det var så sandt, som det var sagt. Han kunne klare det hele selv, og det kunne hun bestemt også, indtil den dag i november 2015, hvor hun blev syg. Deres energi, omsorg og store hjælp over for familien var helt utrolig. De var altid klar til at give en hjælpende hånd. Det er vi alle meget taknemmelige for.

På cykel til jernalderen: byhøjen ved Lodbjerggård, Hurup

Af Marie Posselt, Museum Thy

Umiddelbart nord for Hurup og afkørslen til Sydthy Genbrugscenter skærer Grurupvej sig igennem en synlig forhøjning i landskabet. Forhøjningen er ikke naturlig. Den består af tykke kulturlag med velbevarede bebyggelsesspor fra tiden omkring Kristi fødsel: en såkaldt byhøj. Sammen med yderligere fem hidtil ukendte forhistoriske lokaliteter blev den fundet i 2019 ved Museum Thys arkæologiske undersøgelser i forbindelse med anlæggelsen af den nye cykelsti mellem Hurup og Bedsted. Trods en feltbredde på kun få meter var der fra starten forventning om arkæologiske fund på undersøgelsen. Cykelstien løber gennem et landskab, der er rigt på fortidsminder. Talrige gravhøje, jernalderlokaliteter samt den romanske kirke i Grurup for blot at nævne nogle stykker. Desuden er Sydthy byhøjsland. Intet sted er koncentrationen af den særlige bosætningsform så tæt som her. Ikke kun i kraft af de store klassiske byhøje som Vestervig, Heltborg og Ginnerup; der kommer stadig nye til. Ved de arkæologiske undersøgelser i forbindelse med Energinet.dks nedlægning af elkabler gennem Sydthy i 2015 fremkom fx tre hidtil ukendte bybyhøje inden for en kun 1.200 meter lang strækning (Bolt-Jørgensen 2016). Da de første tegn på kulturlag viste sig nord for Sydthy Genbrugscenter ved den gamle gård Lodbjerggård, kom det derfor ikke som en overraskelse.

En byhøj er en bebyggelsestype fra ældre jernalder, ca. 500 f.Kr til 400 e.Kr. Den er sær-

Vestervig.

ligt talrig i Thy, der i ældre jernalder udgjorde et træfattigt landskab. Som en konsekvens var husene bygget med tykke tørvevægge fremfor af lerklinet træ som i det øvrige danske område. Når et udtjent hus skulle vige pladsen for et nyt, blev de tykke vægge udjævnet på stedet, og det nye hus opført oven på det gamle. Dermed opstod de tykke kulturlag med forseglede husgulve, stisystemer og et rigt genstandsmateriale[1] (Beck 1984, Kjær 1930, Nielsen 2020, Vebæk 1988).

Byhøjen ved Lodbjerggård

Byhøjen målte i undersøgelsesområdet ca. 120 meter og havde en maksimal tykkelse på omkring en meter. På baggrund af topografiske iagttagelser vurderes, at cykelstien løber igennem den vestlige halvdel af en tilnærmelsesvist cirkulær byhøj. Byhøjens kerne ligger antageligt på østsiden af Grurupvej, og kulturlagene må her forventes tykkere som følge af en højere bebyggelsesintensitet- og kontinuitet.[2]

kun et enkelt husgulv med sikkerhed kunne udskilles. Modsat var iagttagelsesforholdene syd for lavningen særdeles gode, og her stod tre hushjørner med tørvevægge frem, samt yderligere et par mere tvivlsomme bygninger. Der lå yderligere bygninger i et niveau under ovennævnte. De er endnu ikke udredt, men anlægskoncentrationen er høj, og tegner umiddelbart et billede af en ældre bebyggelsesfase med lige så stor bygningskoncentration som i den yngre fase.[3]

Bygninger af ler og tørv

Når vi sammenholder forekomsten af lergulve, tørvevægge, ildsteder og stenlægninger kan vi nogenlunde genfinde minimum syv bygninger inden for det meget begrænsede feltareal. Formentligt kan de suppleres af yderligere et par bygninger, som dog ikke med samme sikkerhed som de øvrige kan udskilles. Datidens gårdsenheder bestod lokalt i Thy typisk af et treskibet langhus med en til tre tilknyttede øko-

Byhøjs udbredelse

På undersøgelsesområdet var byhøjen delt på midten af en lokal naturlig lavning, der var opfyldt af fundtom kulturjord. Nord herfor betød sammenflydende lerholdige kulturlag, at

nomibygninger.[4] Da kun små udsnit af bygningerne var synlige inden for udgravningsfeltet, er det ikke muligt at udlede noget om bygningernes størrelse og funktion. Jernalderhusenes

Dårlige feltforhold.

gulve i det sydlige Thy var enten af stampet jord eller ler afhængigt af bygningsdelens funktion. Alle erkendte gulve på byhøjen var lergulve, og klassisk for bosætningstypen var de alle omgivet af en ca. 1 meter bred, mørk bræmme, der repræsenterede tørvevæggen.[5]

Heltborg.

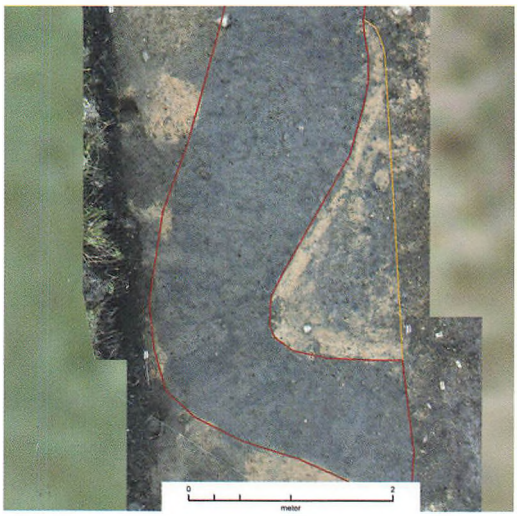

Eksempel på tørvevæg.

På ingen af gulvene fandtes rester af det oprindelige inventar. Når en bygning stod for at skulle rives ned, blev inventaret sammen med genanvendelige materialer omhyggeligt samlet sammen, så intet gik til spilde. Ganske ofte finder vi dog udtjente keramikkar stående tilbage på husgulvet som et årtusinder gammelt øjebliksbillede. Og jordlaget aflejret direkte på husgulvene samles typisk ind i jordprøver, der med deres indhold af brændte korn og frø fortæller om jernaldermenneskenes hverdagsliv, hvad de levede af, og hvordan de udnyttede landskabet omkring dem. Afhængigt af forholdene kan vi være så heldige, at et større knoglemateriale er bevaret. Knogler beretter om den animalske del af føden og om husdyrholdet. Bevarede knogler ses i højere grad på byhøje i det nordlige Thy, hvor kridt supplerede ler som byggemateriale og dermed skabte optimale bevaringsforhold for ben- og knoglemateriale (Nielsen 2020). Set i det forhold er knoglematerialet på byhøjene i Sydthy fattigt, og på udgravningen af byhøjen ved Lodbjerggård fandtes da heller ikke andet end et par kotænder. Hvis knoglerne er brændte, er situationen en anden. Brændte knogler bevares bedre end de ubrændte, og brændte knogler må forventes i større eller mindre grad på alle byhøje uagtet deres placering i Thy. På nogle byhøje er fremkommet så store mængder brændte dyreknogler, at det er foreslået, at de har været anvendt som brændsel i det træfattige landskab. Hvis vi er så heldige at finde en brandtomt, er bevaringsforholdene ofte exceptionelt gode. Korn, bygningskonstruktioner, møbler og andet inventar ligger forkullet tilbage og udgør et vindue til fortiden. Den første arkæologiske udgravning af en byhøj foregik ved Ginnerup, hvor der fandtes flere brandtomter (Kjær 1930).

Ildsteder og stenlægninger

I den nordlige del af byhøjen blev der fundet to ildsteder, der bidrog til lokalisering af to af bygningerne. Ildsteder kan findes i alle typer

Ildsted med lerkar.

bygninger og hjalp i udgravningssituationen derfor ikke til en egentlig funktionsbestemmelse af husene. Desuden fremstod begge ildsteder meget forstyrrede af senere bebyggelser på stedet. Ildsteder var ofte dekorerede med enten simple stregornamentikker eller med mere komplicerede heldækkende mønstre, men her kunne vi kun se en stærkt krakeleret rødbrændt lerflade. Ofte finder man en stenlægning af knytnævestore sten indlejret under lerpladen med det formål at holde på varmen. Andre gange var ildstedets funktion som varmekilde ikke væsentlig, og ildstedet ses så alene som en tyk lerpakning, der går i et med det omkringliggende lergulv (Beck 1984). Begge dele var repræsenteret på byhøjen ved Lodbjerggård. I ildstedet, der alene bestod af en tyk lerpakning, fandtes en fin lille keramikkop indlejret i leret som en offergave.[6]

Det var en udbredt skik i huse over hele Danmark i ældre jernalder. Ligesom ildsteder er også stenlægninger væsentligt for forståelsen af byhøje. Stenlægninger udgør veje, stier, tagdryp, gårdspladser, indgangsbrolægninger mm. og er dermed vigtige indikatorer på husenes placering og på husloddernes udvikling gennem tid. Dertil indeholder de detaljer og konstruktioner som fx ajlerender, vandkanaler, kældre og sivebrønde, som ikke er bevaret på almindelige fladegravninger (fx Beck 1984, Vebæk 1988, Nielsen 2020). Eksempler på de nævnte detaljer kan man se på den delvist rekonstruerede jernaldergård ved Vestervig Kirke. På byhøjen sås flere forskelligartede stenlægninger, herunder et større, sammenhængende forløb, der kunne følges over en 11 m lang strækning.[7]

Alle stenlægninger var delvist forstyrret af yngre husgulve eller af moderne pløjning, men repræsenterer ikke desto mindre et udbredt net af stenlægninger, der lover gode iagttagelser ved eventuelle kommende undersøgelser af byhøjen.

Afsluttende kommentarer

Lodbjerggård Syd er endnu en prik på et stadigt voksende kort over byhøje. Trods det begrænsede undersøgelsesareal gav udgravnin-

Stenlægning.

Bygningsoversigt

gen et solidt overblik over byhøjens struktur og karakter, herunder bevaringsforhold, datering, omtrentlig størrelse og kontinuitet. Formentligt løber cykelstien over to til fire gårdsenheder, hver bestående af et treskibet langhus og en eller flere økonomibygninger, der er forbundet af stenlægninger. Det er vigtige iagttagelser - også i forhold til en større forståelse af byhøjene som fænomen.[8]

Tilsvarende småbebyggelser bestående af få gårdsenheder er almindeligt kendte over hele landet (Webley 2008), så det er ikke hér byhøjene skiller sig ud. Det er den lokale byggetradition med de brede tørvevægge og de særligt gode bevaringsforhold, der gør byhøjene så vigtige som undersøgelsesobjekter. Og ikke mindst spørgsmålet om, hvorfor nogle udvikler sig til egentlige landsbyer med en århundredlang stedbunden kontinuitet som fx Vestervig (Vebæk 1988) og Smedegård (Nielsen 2020). For mens bebyggelserne i den øvrige del af Danmark i højere grad flyttede rundt over et større område gennem årene, så man i Thy en værdi i at blive boende på det samme sted gennem århundreder.

Næste gang du kører nord om Sydthy Genbrugscenter på Grurupvej, og terrænet hæver sig på siderne af dig, kan du tænke på de velbevarede gårde, der ligger derinde under muldet. Med husgulve og stisystemer, der ligger, som de blev forladt for 2.000 år siden.

Beck, J.-H. 1984: Heltborg – en ny byhøj fra Thylands ældre jernalder. I: *Hikuin 10 1984*, s. 39-56

Bolt-Jørgensen 2016: En langstrakt affære - 27 km arkæologisk forundersøgelse i Sydthy. *Sydthy Årbog 2016*, s. 26-31

Kjær, H. 1930: En ny hustomt paa Oldtidsbopladsen ved Ginderup. I *Nationalmuseets Arbejdsmark 1930*, s. 19-30.

Nielsen, B.H. 2020: *Smedegård. A village mound from the Early Iron Age near Nors in Thy, north-west Denmark*. Det kongelige nordiske oldskriftselskab. København

Vebæk, C.L. 1988: En byhøj i Thy. Jernalderbebyggelsen ved Vestervig kirke. I: *Nationalmuseets Arbejdsmark 1988*, s. 24-38

Webley, L. 2008: *Iron Age Households. Structure and Practice in Western Den.*

[1] *Ved Vestervig kirke kan man se en delvist rekonstrueret gård fra den byhøj, der ligger på stedet.*

[2] *Byhøjens forløb i cykelstitracéet ses med sort, mens skraveringen angiver den foreslåede udbredelse.*

[3] *Udgravningsforholdene var udfordrede af både den megen nedbør i udgravningsperioden samt de fysiske forhold på feltet. Her er profilen i form af den gamle grøftekant ved at blive registreret.*

[4] *Ved Heltborg Museum kan man se en rekonstrueret gårdsenhed bestående af en treskibet hovedbygning og et par tilknyttede økonomibygninger.*

[5] *Eksempel på tørvevæg, der omgiver hjørnet af et lergulv. Lergulvet ses til højre i billedet, hvor det skæres af Grurupvejs oprindelige grøftekant. Tørveskifterne ses som vekslende mørkebrune og sorte farver.*

[6] *Ildstedet med lerkar indlejret i lerpakningen ses her i profil.*

[7] *Blotlagt stenlægning. Formentligt repræsenterer den en gårdsplads.*

[8] *Oversigt med markering af alle bygninger på byhøjen. Bygningerne lå i flere faser med flere gulve oven på hinanden.*

Korntyv på spil på Irup Hovedgård

Fra Hassing-Refs Herreds justitsprotokol år 1729

Denne tyverisag fra Irup 1729 er fundet og afskrevet fra gotisk håndskrift af Knud Rs. Handrup

- Tekstens sprog, ordstilling og stavemåde er bevaret, men er med supplerende fodnoter.
- ... betyder, at det håndskrevne ikke kunne tydes.

Torsdagen af 16 Juny 1729

Sættefogden Niels Christensen Rafn, herredsskriveren Lars Homle, de 8 mend Poul Madsen i Abbelgaard, Erik Pedersen ibm.,[1] Poul Jensen Kirch, Peder Midelfart, Peder Villadsen, Erich Poulsen, Jens Jensen, Niels Andersen Korsgaard alle af Grurup sogn, for retten fremkom paa høyædle og velbaarne Hr etatsraad Helverskov til Irup og Øland hans vegne Sr Svenning Gudichsen af Irup for at fremføre een sag imod bem: hans princepals bunde Anders Andersen i Vibestoft, angaaende tyverie hand paa Irup har beganget, og fremstillede 2de stefningsmend nemlig Jesper Andersen og Peder Nielsen Vild begge af Tøtterup, men før stefningen blef oplæst begierede Gudichsen i anledning lovens første bogs 4 capit. 19. art: at bem. Anders Andersen som ved stefningensforkyndelse har gjort sig usynlig, maatte af retten paaraabes, settefogden paaraabte 3de gange Anders Andersen af Vibestoft om hand eller nogen paa hands veigne var til stedde imod stefnemaallet eller sagen at svare, mens hverchen hand eller nogen hands veigne indfandt sig til giensvar. Derpaa blef memorial stefningen[2] oplæst som følger fol: 322, og forklarede kaldsmændene, at de i dag 8te dage efter denne memorial hafde stefnet alle vedkommende undtagen Anders Andersen, som de iche kunde finde, mens stefningen forkyndet baade for hands og de andres bopæl, og talde ellers med dels dennem self, og dels deris folch og naboer ved bopæl, hvorpaa de giorde deris æed efter loven. Dernest blev fremstilled vidnerspersohner nemlig Ditlef Hansen af Irup, som efter at æden af lovbogen for samptlige vidner var oplæst, vandt ædelig efter loven, at om natten imellem d. 31 may og første juny sidst, laae hand og Søren Skytte i Irups øxenhuus[3] for at passe paa om der icke ville komme tyfve og gaae paa herskabets kornloft, hvorom haftes tvielsmaal at nogen der hafde sin gang, og da ud paa natten syntes hand 2 karle mennesker kom gaaende ind ad foer boes[4] dørren, og dend eene gick ned i øxenhuset, og saa sig om baade i huset og udi gaarden, blef saa begge for ham usynlig, lidt derefter gick een op paa trappen til loftslemmen, og strax luchte laasen op som sad derfor, gich saa vester paa loftet til noget byg som laae ved vester enden, hvor han hørte dend ragede i byget ligge som dend kunne ragge det i en sæch,[5] saa gick vidnet til den opluchte lem, og slog dend udi, og slog een anden laaes for, som hand hafde med sig, mens da iche fornamb flere end dend som var paa loftet, gick saa tillige med skytten uden for øxenhuset at passe paa 2 qvist dørre som sad uden paa øxenhusets loft, om dend der ville hafve nedsprungen, og da skiød og raabte hand og skiøtten allaram at der var een tyf paa loftet, saa kom Jens Ladefoged af sit cammer springen i ...agne klæder uden hans skiorte og løb tillige med skiøtten til foer boes dørren. Noget derefter gick vidnet og derom, og da saae han Jens Ladefoged og skiøtten løbe sønder fra gaarden efter een, og da løb vidnet bag efter, og saae at ladefogden greb een stor tag sønden Irup under bachen, hvor vidnet kom til ladefogden og skiøtten, som da hafde sat paa Anders Andersen i Vibestoft, som hafde een nye sæch med sig paa sin arm, hvorudi siden blev funden noget lidet byg. Blef bem: Anders

Andersen saa af vidnet samt Jens Ladefoged og Søren Skytte bragt i ladefogdens cammer, bad om at måtte komme løs, mens blef hannem nægtet, blef saa bragt i borgegaarden, og udi jomfruens cammer med samme sæch hvor han med ligge skielven og jammer bad om at maatte slippe løs og gaa hjem, mens iche skeede før hand tillige med vidnet, Jens Ladefoged, skiøtten og Svenning hafde været i ladegaarden for at giøre underretning, hvorledes hand bem: laaes hafde oplucht, og der bekiendte hand hafde oplucht dend med een søm, men dend sagde hand var bleven borte for ham, hvorpaa Svenning i ladefogdens cammer flyde ham een søm og sagde hand skulle vise ham hvorledes hand det kunde giøre, hvilchen søm hand krøgede paa enden og saa kunde verche laasen noget op med den, men det hafde ingen st... imod den hast hand opluchte laasen, da hand gick paa loftet, men hand efter tilspørgelse negtet at der var ingen med ham dend tid hand gick i øxenhuset og opluchte laasen og gick paa loftet, hørte og han klagede sig og sagde han støtte sig dend tid hand falt ned af lemmen efter hand hafde oprøgt fiellen,[6] ellers har hørt sige at han er bortrømt, vidnet svarede vidre paa spørsmaal at han icke hafde seet ham tilforne ved tyfverie eller viste noget derom.

Dernest fremkom Søren Andersen Skytte vandt ædelig efter loven lige som Ditlef Hansen vundet hafver, og der foruden forklarede at han saae Anders Andersen sprang ud af foer bos døren over diggen og sønder paa, hvor Jens Ladefoged, som meldt er, paagreb ham.

Dernest fremkom Jens Ollesen Ladefoged paa Irup, vandt ædelig efter loven, at omvundene nat imellem d. 31 may og 1st juny sidst, hørte hand skyde og raabe paa sig, sprang saa op af sengen, og løb ud i sin barre skiorte, da sagde Ditlef, at der var en tyf paa loftet og han mente der var een med ham, saa løb vidnet om til foer bos døren, da skiød skytten, saa sprang hand over digget, blev da vahr een løbe synder paa aggerne, løb saa efter og raabte hand skulle bie dend tyv, saa greb vidnet ham synder under bachen, nemli: Anders Andersen i Vibestoft og hafde een nye hamppe sæch paa sin arm, og bad Anders Andersen saa med resten og skielven hand skulle lade hannem gaae, saa kom skytte og Ditlef til og bragte hannem i hans cammer, i øfrigt fra den tid fulte i alle maader nest forrige 2de vidner, vidnet svarede paa spørsmaal at han iche til forne hafde befundet hannem med nogen tyverie eller viste noget der om. Paa spørsmaal svarede, at natten efter 3je pintzedag hørte hand, Christen Møller i Vibestoft sagde at der var i Anders Andersens lade i Vibestoft 3je pintzedag en nesten nye skierknif een times tid før solen gick ned, og dend var om natten efter bleven borte, tillige befandtes og af gaarden at være borte een klær kiste, een keddel, men hvor det var hen kommen eller hvem det hafde taget bort viste hand iche.

Dernest fremkom Claus Podemester af Irup, vandt ædelig efter loven, at omvundene nat, hørte han at Ditlef raabte til Jens Ladefoged at der var en tyv paa loftet, noget derefter gick hand af hauven og til foer bos døren, da kom Ditlef, Jens Ladefoged og Søren Skytte synden øxenhuset gaaendes med omvundene Anders Andersen, og gik saa med tyven og Jens Ladefoged i ladefogdens cammer, og bad dem om de ville slippe ham løs, saa blef hand af de andre bragt ned i borgergaarden, viste saa ingen tid vidre af end dette at han bekiendte hand hafde lugt laasen op med een søm, som blef borte for ham, saa den tid han faldt ned af trappen, hvor han sagte hand støtte sig, saae og det hand med dend anden søm Svenning flyde ham kunde verche laasen noget op med den, men sagde derhos sømmen var iche rigtig, der skulle være en liden krog paa enden.

Dernest fremkom Christen Ollesen af Vibestoft, vandt ædelig efter loven, at omvundene nat hørte hand allaram paa Irup, hvor hand dend nat var ... saae ud af stalddøren og saae Jens Ladefoged løbe i hans bahre skiorte ved øxenhuset, og om en den paa foerbossen, saa råbte Ditlef vidnet skulle komme snart der over, løb saa over til Ditlef som stoed ved enden af øxenhuset, strax derefter kom boyeren[7] til dem som begge blef befallet at passe paa foerbos dørren, blev saa der staaendes indtil Ditlef, Jens Ladefoged og Søren Skytte kom til ham

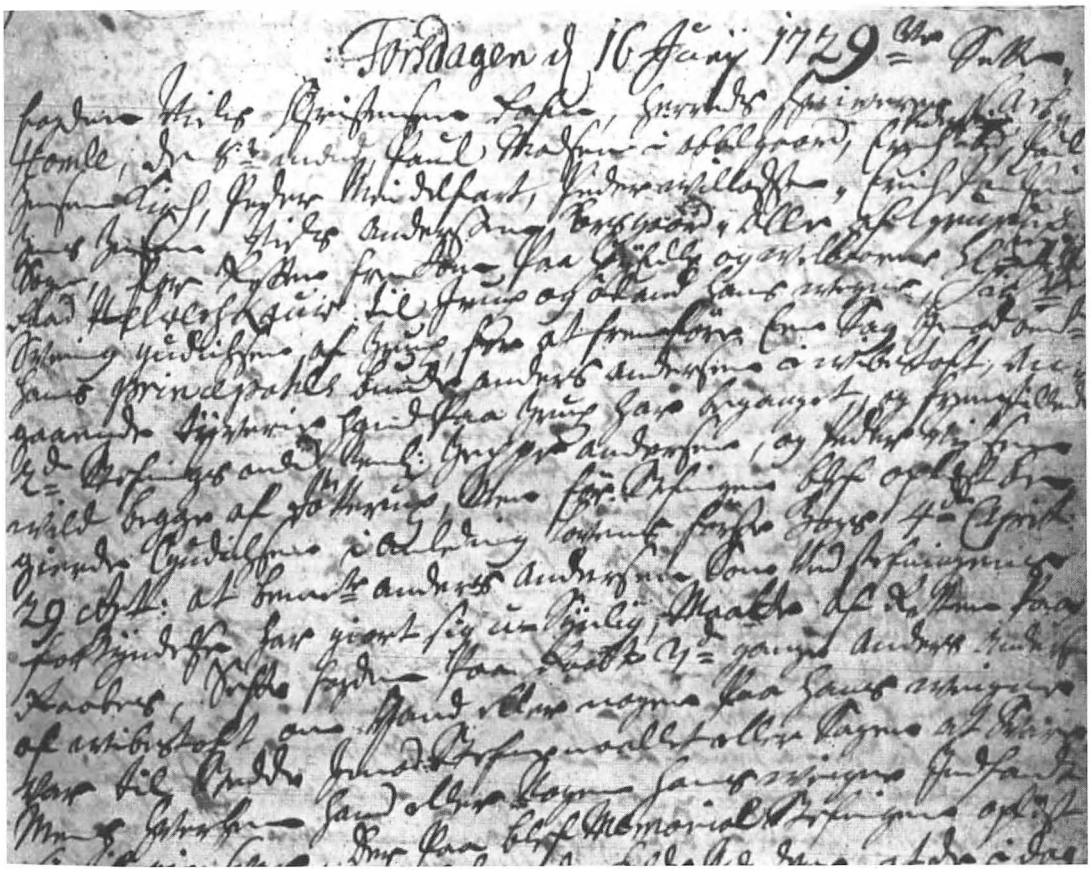

Udklip fra kilden, Hassing-Refs Herreds justitsprotokol 1726-1732 opslagsnummer 120.

og boyeren, gaaendes med Anders Andersen i Vibestoft, som de hafde fat paa, saa spurde Ditlef Anders Andersen ad hvor låsen var som sad for lemmens der paa. Hand svarede, dend laae ouver for paa loftet. Saa gich de i foer borsen med ham, bekiendte saa at hafve oplugt laasen med een søm, som dend tid hand oprøgte fiellene, og falt need af loftet og støtte sig, blev borte for ham, viste ellers intetom tyverie til forn med ham.

Vidre fremkomn Christen Nielsen Boyer paa Irup, vandt ædelig efter loven, og fulte nestforrige vidne i alle maader, undtagen det han iche hørte Detlef spurde ham om laasen, og hans derpaa gifne svar, mens viste derimod mere end bem: vidne, at han saae Jens Ladefogeds cammer, det hand efter Svennings befalling skulle vise hvorledes hand hafde lauved dend søm til han hafde oplugt laasen med, at hand da saae Anders Andersen krøgede sømmet, og saa nogenledes kunne verche laasen op dermed, men sagde derhos at sømmen var iche rigtig, der skulle vaarren een krog eller hage paa dend.

Der nest fremkom Niels Andersen i Vibestoft som giorde sin æed efter loven, at udsige sandhed, og da vandt at han om dagen efter 3die pintzedag, da Anders Andersen iche i Viberstoft var at finde, befandt at der af hans boehafve som nyllig til forn var i boen var bortkommen en klæderskiste, een skierkniif, mens viste iche hvor det var af bleven, hafde og hørt sige hand neml: Anders Andersen skulle hafve solt i vinter til Christen Bollesen i Hørdum 7 tdr biug, og hafde byttet en tønde rug bort med Peder Kusk i Gudnis og hafde faaed haure for, svarede vidre paa spørsmaal, at hand iche kunne synes Anders Andersen af sin egen

auvl kunde selge saa meget korn, mens hafde iche seet eller fornommen ham med tyverie før hand nu er bleven raabt der med.

(Herefter udelader redaktionen 13 vidneudsagn, som er mere eller mindre enslydende og ikke bringer noget nyt i sagen. Fem af vidnerne er kvinder. Vidnerne er alle fra Vibberstoft bortset fra en mand med en 16-årig søn fra Skyum.)

Endnu fremkom Anne Christensdatter af Vibestoft, vandt ædelig efter loven, at hun viste der var en kiste i Anders Andersens boe samt en kobber keddel siden den tid det røgtedes hand hafde voren paa Irup at stielle, mens hvor det var henkommen eller hvem det hafde ... tillige med een skierknif viste hun iche, ej heller viste noget om hans tyverie til forn, mens hørte at Anders Andersens kone sagde til hendes mand, hun hafde sagt til hendes mand som skulle hafve taget kisten bort, nu vil du nok gaa din vey efterdi du tar dend ud, dertil han skal hafve svaret, efter hendes sigelse, det kom hand at betænche, svarede ellers paa spørsmaal at hun intet havde selv af hvis af Anders Andersens boe kand være udkommen.

Memorial stefning

Høyædle og velbaarne Hr justitsraad Helverskou til Irup og Øland, lader med 8 dages kald og varsel indstefne hans bunde, og forrige tiener og kudsk Anders Andersen boende i Vibestoft til Hassing Refs herredsting torsdagen d. 16 juni førstkommende at møde beskyldning og vidner at anhøre spørsmaal at tilsvare, og derefter dom at lide, angaaende det hand om natten imellem d. 31 may og 1. juny sidst var paa Irup at ville staallen korn paa een hans husbonds kornlofter, hvor hand med en søm eller dirch opluchte laasen og paa loftet opgik med een sæck, som han siden efter blev greben med i mange menniskers paasyn, efter at hand hafde af samme loft rygt nogle fiel og nedsprungen for at vilde excapere som siden af ham er forøved, til samme ting og tid indvarsles vidners persohner Ditlef Hansen ...bol, Jens Olesen Ladefoged og Christen Nielsen Boyer tienende på Irup, item podemester Claus og Søren Skytte boende ved alvejen i Kringelhede, saa også Christen Olesen boende i Vibestoft, item alle i Vibestoft boende mænd og sønner, og de umyndige med lovværge, alle deres sandheds vidne ædeligt at aflægge og paa spørsmaal at svare, saa og Christen Skriver, hustrue og søn Christen i Skyum.

Retsmøde 30/6 - 1729

For retten fremkom paa høyædle og velbaarne Hr justitsraad Helverskous vegne, Svenning Gudichsen af Irup i dend til i dag contra Anders Andersen af Vibestoft opsatte sag, og ved producerede et tingsvidne udsted her af retten d. 16 juny sidst med hvilchen hand beviste at fornævnte Anders Andersen hafde paa Irup om nattetide oplugt et laaes for een Hr justitsraads kornlofter og der med een sæck opgaaed, hvor udi befandtes byg som hand ville hafve staallen, hvilchet hand og selfstendig har bekiendt baade om hvorledes hand laasen oplugte med vidre hans bekiendelse, og vidnerne yderligere forklarer.

Satte derfor i rette med formening at bem: Anders Andersen bliver anseet efter hans mayst forordning af 4 martii 1690 og dømt til galgen hvor hand antreffes kand, og ellers vidre efter lovens 6. bog 17 capit: 39 art: at ansees tillige med processens omkostning. Var derpaa dom begierende, retten paaraabte 3de gange Anders Andersen som saaledes af sagsøgeren beskyldes og paasettes i retten, om hand eller nogen hans vegne var til stedde, der til eller imod at svare, de da ville fremkomme. Mens ingen var mødt, hvorpaa sagen blef optagen til doms i 14 dage.

Hvorpaa blev dom afsagt, som Anders Andersen af Vibestoft udi Villerslev sogn, ved et louligt tingsvidne her af retten udsted den 16. juni sidst afvigt er bleven overbevist dend hans om natten imellem d. 31. may og 1ste juny har vaaren på Irup hovedgaard og gaaen op på trappen til kornloftslemmen over øxenhuset og oplugt laasen med een søm, som var der for i det unde forsæt, der at ville stiælle korn udi i een med sig havende sæck, men som een af vidnerne des midlertid har greben til raad og i det samme slaget een anden laas for formelte kornloftslem i mening at gribe hannem ved gierningen, har dog form: Anders Andersen iche

forsømt lejlighed at oprykke een fiel af loftet, og der igiennem søgt frelse at escaper synder paa fra gaarden, da ladefogden tillige med skiøtten og tieneren Detlef Hansen straxen har efter sat hannem og greben hannem sønden Irup under bakken med en nye hampeseck paa sin arm, hvor udi siden skal være funden noget byg, der fra disse forberørte 3de persohner har bragt ham med sig i ladefogdens cammer, hvor hand efter tingsvidnets formelding med skielven bæven og jammer har beded at maatte komme løs, er saa opbragt i borgergaarden og ind i jomfruens cammer med samme seck, hvor hand atter med ligge skiælven og jammer har bedet om løsladelse at måtte gaa hjem, mens det uagtet har ladefogden tillige med ridefogden item[8] tieneren og skiøtten taget hannem over i ladegaarden igien til gierningsstædet, for der at giøre dennem forklaring, hvorledes hand bem: laas har oplugt, da hand for dem har tilstaaed og bekiendt, at hand hafde oplugt laasen med en søm, som hand foregaf var bleven borte for ham, og paa tilspørgelse negtede for dem, at der var ingen med ham, dend tid han gik ind i øxenhuset og oplugte laasen og gich paa loftet med videre samme tingsvidne derom indeholder. Da som fornefnte Anders Andersen i saae maader frievillig self har tilstaaed og bekiendt denne hans forgangne formastelig indbrydelse og forehafte grove tyverie, og deres kong: mayst allernaadigste udgangne forordning om tyves straf af 4de marti 1690, iblandt andet byder og befaller, at dend som om natten indbryder i nogen mands huus (i henseende til at hans forsæt kunde være lige saa snart til at myrde som at stiælle om hannem skeede hinder eller modstand) skal dømmes til galgen, alt saa i allerunderdanigste betragtning, som og sagens forefundene beskaffenhed, og dend over delingqventen giorde irettesættelse jeg iche heller tillige med mine tiltagne otte meddomsmænd, synes rettere herudi at skiønne og dømme, end at form: Anders Andersen, hvor hand efterdags findes og antreffes, joe bør som en tyf i galgen af bødlen at ophænges og self til velfortiente straf, og andre deslige tyvagtige og mordsindede mennisker til afskye og forskræchelse, der foruden bør fornefnte Anders Andersen efter lovens 6te bogs 17 capit: 39 art.ey alene til Irup herskab (imod hvem hand denne tyves grove gierning havde forøved) at betale i gield og tvigield, mens end og til velermelte sin husbonde at have sin hovedlod forbrudt og betale denne doms bekostning med 2 rixdaler. Dette til stadfæstelse under samptlige voris hender og signetter.

Kommenatarer red.

- Justitsprotokollen vidner om et utal af afhøringer, selv om den tiltalte her er grebet på fersk gerning med flere vidner.
- Domsafsigelsen siger noget om, hvor dyrebart korn var på den tid, hvor det tilmed på Irup blev opbevaret bag lås og slå.
- Datidens kornpris blev af kongen fastsat til 1 rigsdaler pr. tønde, hvilket svarede til ca. 1 ½ uges løn á ca. 70 timer til en god håndværker.
- Tyven kunne vel næppe have båret over 50 kg korn (á 1 kr. i nutidspenge) i en sæk på ryggen flere km over mark og skel midt om natten.
- I dag er det helt ubegribeligt, at en sådan forbrydelse kunne medføre den ultimative straf, men det kan tyven vel ikke have været uvidende om.
- Han blev jo nærmest fredløs, men hans videre skæbne uden pas eller skudsmålsbog kender vi ikke.

[1] *Ibidem, latinsk for samme sted.*

[2] *Stævningens ordlyd findes under retsmøde 30/6 - 1729.*

[3] *Kvægstald.*

[4] *Måske foderrum eller fårestald/-båse??.*

[5] *Bemærk at sæk her staves på tre forskellige måder: sæck, seck eller sæch, da vi har været tro mod justitsprotokollens gotisk håndskrevne tekst.*

[6] *Brættet.*

[7] *En slags kurer eller budbringer. Én der boyer (indbyder til boyel).*

[8] *Latinsk for ligeledes / ligesom.*

Bondeplagerens børn - de fire yngste

Af Winni Østergaard, Århus

Ejer af Vestervig Kloster, kammerherre Peder Mollerup og hans hustru Mette Låsby fik 14 børn, hvoraf seks døde. De overlevende otte voksede op og fik - på nær én - selv børn. Beretningen om de fire ældste kan læses i Sydthy Årbog 2019. Her kommer så historierne om de fire yngste. De hed Cornelia, Magdalene, Johan og Mariane.

Cornelia

Der er over godsejerparrets syvende barn et skær af ensomhed, skønt børneflokken omkring hende er talrig. Det kræver en forklaring. Ganske vist er hun det syvende barn, men med til billedet hører, at barn nummer seks, en dreng, der er født året forinden, dør kun 10 uger gammel. Barn nummer fem - Nicolai - er to år ældre end Cornelia, og aldersmæssigt har hun formodentlig været mest knyttet til ham. I det mindste har hun været den irriterende lillesøster, der altid har rendt i hælene på den lidt ældre bror. Men Nicolai dør 13 år gammel, da Cornelia er 11.

Jamen, med moderens 14 børnefødsler må Cornelia have haft flere yngre søskende, vil læseren måske tænke. Rigtigt nok, halvandet år efter Cornelia kommer en lille pige, der imidlertid kun når at blive ét år gammel. To år senere er der igen en fødsel på Vestervig Kloster. Drengen når lige at blive hjemmedøbt, men dør inden dåben i kirken. Først i 1708 føder godsejerfruen en pige, der overlever, men da er Cornelia næsten seks år og skal snart følges ind i skolestuen med de ældre børn. Den nyfødte er et bette skravl, og af bitter erfaring ved Cornelia, at det ikke er sikkert, lillesøsteren bliver ret gammel.

Derfor er der underlig tomt omkring Cornelia efter storebror Nicolais død. To ældre søskende og to yngre søskende omkring hende er væk. De fire ældste søskende er allerede konfirmeret og næsten voksne. I 1708, 1710 og 1712 kommer de tre yngste børn. Så søskendeflokken på Vestervig Kloster kan deles op i "de fire store", Cornelia i midten og "de tre små".

Cornelia får senere tilnavnet Bichers. Måske fordi faren Peder Mollerup efter en række stridigheder endelig indgår forlig med den tidligere ejer af Vestervig Kloster i 1705. Som tegn på forsoning skal den da yngste datter ikke alene bære den tidligere ejers fornavn, men også hendes efternavn.

Cornelia har som sine ældre søskende fået en form for skolegang. En student har formodentlig undervist børnene i basale kundskaber: bibelhistorie, læsning, skrivning og regning. Ud over at skulle kunne citere en række salmevers udenad, har en husjomfru undervist Cornelia i forskellige former for håndarbejde. Ellers er den tidlige ungdom gået med at forberede hende på én eneste fremtidig funktion, nemlig at blive godt gift og føre slægten videre.

Efterhånden forsvinder de ældre søskende ud i verden. Storesøstrene Maren og Mette Marie bliver gift. Ældste bror Jens bliver student og opholder sig i hovedstaden for at uddanne sig i discipliner, som passer sig for overklassens sønner: ridning, fægtning, dans etc. Kun storebror Niels opholder sig hjemme, sikkert fordi han har en eller anden form for handicap.

I 1722 påbegyndes den store retssag mod Peder Mollerup, fordi han indirekte har været årsag til en mands pinefulde død. Retssagen varer i to år, men selv om man må formode, den har været årsag til megen uro, er livet på Vestervig Kloster gået videre. Man kan forestille sig, at storebror Jens har haft venner med hjem, venner der som han selv er uddannet inden for militæret. Og måske er det sådan Cornelia møder sin udkårne. Carl Adolph Rothe er 34 år, da han den 4. januar 1723 gifter sig med den 21-årige Cornelia.

Carl Adolph er oprindeligt født i Eisleben, en lille by lidt nord for Leipzig i det tidligere

Østtyskland. I 1710 kommer han til den danske hær, hvor han som regimentskvartermester når at deltage i tre krige. Han bliver senere kancelliråd, dvs. han bliver medlem af en forvaltningsenhed inden for statens administration.

Efter brylluppet i Vestervig rejser parret til Randers, hvor Cornelia året efter - maj 1724 - får sit første barn, Casper Peter. Maj 1725 føder hun sit andet barn, Nikolaj Augustus. April 1726 kommer Jens Frederik til verden, og formodentlig i april 1727 ser en Thyge Rothe dagens lys. Hans data er ikke fundet i kirkebogen, så formodentlig dør han kort efter fødslen.

Efter denne stribe fødsler dør den unge mor i barselsseng kun 27 år gammel. Tilbage sidder Carl Adolph med fire (måske tre) små sønner. Den tragedie, der hviler over Mollerupfamilien fra Vestervig Kloster, slår endnu engang ned.

Det er heldigt, at Peder Mollerup og Mette Maries barn nummer tre Niels, der dør i 1766, er barnløs. Der findes nemlig et udførligt skifte efter ham, hvor alle arvingerne er nævnt med navn og stilling. Her kan det ses, at to af Cornelias sønner når at blive voksne. Casper Peter Rothe er da generalauditør[1], landsdommer samt by- og herredsfoged i Skive, mens Nicolai August Rothe er ritmester ved kavaleriet i Odense. Cornelias ægtemand, Carl Adolph gifter sig igen og får yderligere otte børn, men dem skal vi ikke følge her.

Der findes et kobberstik af Cornelia. Nogen egentlig smuk kvinde har den unge godsejerdatter ikke været. En svag ansats til dobbelthage og den unaturligt høje pande bevirker, at man næppe kan kalde hende en klassisk skønhed. Men endnu engang må vi konstatere, at da billedet er stukket efter hendes død, får vi aldrig at vide, hvordan hun har set ud i virkeligheden.

Kobberstik af Cornelia Rothe.

Magdalene

Endelig i 1708 bliver der på Vestervig Kloster født et barn, som overlever. Hun ikke alene overlever, men bliver også storleverandør af børn, omend de får farens efternavn.

November 1722 ansætter godsejeren en ny præst ved kirken. Præsten hedder Anders Winding og er 31 år gammel. Ved en senere visitatsindberetning beskrives han som en kristelig og årvågen mand, som forestår sine embeder (han bliver senere provst) med retsindighed og flid. Hans prædikener er opbyggelige og grundige, og han betegnes som en sagtmodig og vindskibelig, dvs. driftig og foretagsom, lærer. Hans levned svarer til det øvrige og er eksemplarisk.

I 1722 er Magdalene 14 år og går formodentlig til konfirmationsforberedelse. Vi ved ikke, hvordan Anders Winding har set ud, men den unge piges hjerte har måske banket, når hun blev undervist af den stilfærdige, men prægtige nye præst. Faktum er, at den 9. maj 1723 bliver den kun 15-årige Magdalene viet til den nu 32-årige Anders Winding. Det er ikke helt uhørt, at piger dengang blev gift i så ung en alder, men det er alligevel ualmindeligt på disse kanter. Derfor er det værd at se på de nær-

mere omstændigheder. Retssagen mod godsejeren har været i fuld gang, og udfaldet er usikkert. Noget tyder på, at ægteparret Mollerup har haft travlt med at få de yngste døtre afsat. I januar samme år er Magdalenes 21-årige storesøster Cornelia blevet gift, fire måneder senere lander også Magdalene i ægteskabets trygge havn.

Risikoen ved at blive gift så ung er naturligvis, at kvinden har mange år til at føde i. Magdalene begynder da også i fin stil at nedkomme med den førstefødte som 16-årig. Her er rækkefølgen: Albert i 1724, Peder i 1726, Mette Marie i 1728, og Andreas i 1730. Læg mærke til, at der i modsætning til storesøsteren Cornelia, som nedkommer hvert år, er to år mellem Magdalenes fødsler. Det er ikke til at sige, om det skyldes, at præstekonen selv har ammet sine børn, eller om ægtemanden har taget hensyn til sin unge hustru.

Da Magdalene for første gang skal føde efter kun ét år, går det galt. I 1731 får hun en datter, der lige præcis når at blive hjemmedøbt, Dorothea Cornelia, inden barnet dør få timer gammelt. Navnet Cornelia for at mindes storesøsteren, der er død fire år tidligere. Først i 1733 nedkommer præstekonen igen, og datteren får navnet: Dorothea Christine. Derefter går det igen stærkt: Jens Philip i 1734, Hedevig Sabina i 1736 og Johan Nicolai i 1737. Selv om Magdalene er ung, tærer de mange fødsler på hendes krop. Da hun i 1739 igen nedkommer, er barnet dødfødt.

Nu er præstekonen blevet 29 og har været igennem ti fødsler. I 1736 er Anders Winding blevet provst og har dermed sikkert fået mere travlt. Måske er det årsagen til, at der i en årrække ikke kommer flere børn. Man kan selvfølgelig tilføje, at med otte levende børn, hvoraf den ældste er tretten, har der også været nok at se til. I hvert fald går der seks år, før Magdalene igen skal nedkomme. Da hun er 36, får hun i 1745 sønnen Frederik, og i 1751 kommer sønnen Rasmus. Ved sin sidste fødsel har præstekonen nået en alder af 42.

I modsætning til så mange andre børnebørn af godsejerparret på Vestervig Kloster, overlever de fleste af Anders Winding og Magdalenes børn. Kun Hedevig Sabine dør som 20-årig. Ifølge skiftet efter Magdalenes storebror lever ni af præsteparrets børn i bedste velgående i 1766. Ikke overraskende er flere af sønnerne blevet præster, og de to døtre er blevet gift med præster. Her en opremsning: Peder er præst i Hassing, Jens Philip er præst i Vestervig, Johan Nicolai er hjemme i 1766, men bliver senere præst i Tved sogn og provst i Mols Herred, mens Frederik er teologistuderende. Døtrene Mette Marie og Dorothea Christine er henholdsvis gift med præsten i Hillerslev og enke efter provst Brorson i Thisted.

Tre af sønnerne bliver ikke præster. Albert er i 1766 løjtnant ved kavaleriet i Randers, og Andreas er farver i Sæby. Den yngste søn Rasmus er kun 14 og bor hjemme i Vestervig præstegård. Hans videre skæbne kendes ikke.

Vi kan konstatere, at bortset fra to dødsfald blandt børnene og en dødfødsel har ægteparret i Vestervig præstegård været forskånet for de store tragedier. Magdalene dør i august 1762 som 54-årig. Hun overleves af ægtemanden, provst Anders Winding, der dør 77 år gammel i 1768.

Johan Rantzau

Der har sikkert været glæde hos godsejerparret, da der i 1710 endelig fødes en dreng, som overlever. Han bliver døbt Johan, men får senere tilnavnet Rantzau. Jeg ved ikke, om han selv tilføjer dette mellemnavn, eller om det er forældrenes påhit. I hvert fald er det tydeligt, at enten far eller søn identificerer sig med den store feltherre, som på adelens side blandt andet dræbte henved 2000 af Skipper Clements oprørske bønder ved et slag syd for Aalborg i 1534. Man vidste nok, hvilken samfundsklasse man tilhørte på Vestervig Kloster!

Som sin storebror Jens uddanner Johan Rantzau sig inden for militæret og har rang af major, da han sammen med sin hustru Catharina Elisabeth de la Mare slår sig ned på gården Brandtlund nær Vejle. Jeg henviser i øvrigt til Sydthy Årbog 2017, hvor der er en nøjere beskrivelse af Johan Rantzaus efterslægt i artiklen "Den røde mand". Når jeg alligevel skriver om ham igen, er det fordi det er blandt

hans efterkommere, man finder de sidste med slægtsnavnet Moldrup i Thy. Fra den mandlige side af slægten vel at mærke, den kvindelige lever videre, men derom senere.

Johan Rantzau på Brandtlund får tre børn: Mette Marie, Hieronimus og Ove. Som beskrevet i artiklen om "Den røde mand", bliver Mette Marie gift med sin fætter Peder, der arver Vestervig Kloster. Den yngste søn Ove rejser til København og bliver stamfar til en større slægt dér, mens Hieronimus forbliver i det nordjyske.

Hieronimus

Ligesom det var tilfældet med Jens Moldrup i artiklen om de fire ældste børn, bevæger jeg mig for Johan Rantzaus vedkommende lidt videre i hans slægts historie, fordi der her findes en interessant vinkel.

Da Hieronimus er syv år gammel, dør hans mor, og da hans far ikke gifter sig igen, må han sammen med sine to søskende være opdraget af skiftende tjenestepiger eller husjomfruer. Som 20-årig mister han sin far, men arver ved den lejlighed 1038 rigsdaler. Han er da officerselev og vælger som sin far militæret som levevej. To år senere arver han igen en sum penge efter onkel Niels på Vestervig Kloster. Hieronimus har da titel af løjtnant ved kavaleriet. Man må formode, at han som ung har været gæst hos sin søster og svoger på Vestervig Kloster, men det ses også, at han har haft tilknytning til sin ti år ældre fætter, Andreas Winding, der er farver i Sæby. Den 17. oktober 1776 gifter Hieronimus sig med Nicoline Hald, en datter af degnen i Nibe. Året efter kommer deres første barn til verden i Sæby. Sønnen bliver opkaldt efter Nicolines far, der bærer det lidt usædvanlige navn Damianus.

Tre år senere kommer barn nr. to, en pige, der bliver født i Øster Hornum. Her ses blandt andre farver Andreas Winding at stå fadder. To år senere ser endnu en Peder Moldrup verdens lys. Denne gang i Øster Hornum. Ifølge oplysninger på internettet skulle et fjerde barn være blevet født i 1786, men jeg har ikke fundet yderligere data om dette barn. Heller ikke Nicoline Halds død har jeg fundet. I følge oplysninger på nettet dør hun i 1787. Det betyder, at Hieronimus som sin far i en tidlig alder sidder som enkemand med et par mindreårige børn. Jeg har ikke fulgt ham yderligere, men ved folketællingen 1801 bor han til leje i et hus sammen med en tjenestepige i Nykøbing Mors. Da noteres han som aftrædende premierløjtnant. I 1810 ses han at stå fadder ved en barnedåb i Vestervig. Da bor han i Oxenbøll, og det er her, Hieronimus med titel af kaptajn ender sine dage 70 år gammel i 1811.

Damianus

Hver gang man læser en artikel om Mollerup på Vestervig Kloster, slutter historien med degnen Damianus Moldrup, fordi det med ham går hastigt ned ad bakke for den tidligere så velhavende slægt på klosteret. Damianus har eksamen i filosofikum, men driver det ikke til flere akademiske studier. Han får stillingen som degn i Vestervig. Ved en indberetning i år 1800 skriver præsten om ham, at han "med gode indsigter forener fortræffelige naturgaver til at gøre sit foredrag fatteligt og tydeligt for børn". I 1802 gifter Damianus sig med pigen Else Jensdatter Møller. Med hende får han fire døtre: Nicoline i 1803, Karen i 1805, Frederikke i 1808 og Ane Abelone i 1811.

Det er ikke til at vide, hvad der går galt for degnen de kommende år, men i 1807 visiterer Biskop Jansen skolen i Vestervig og finder ikke noget barn, "der kan læse tilbørligen indenad". Nu står det åbenbart sløjt til med Damianus' evner som underviser. Helt galt kan det alligevel ikke have set ud hos degnefamilien, for alle fire døtre får fine udtalelser ved konfirmationen. Ved folketællingen 1834 bor degnen og hans kone i degneboligen med deres syge datter Frederikke, som har pension fra Aalborg Hospital. Hun beskrives som "gebrækkelig", hvilket betyder, at hun har haft et synligt handicap. Året efter dør hun kun 27 år gammel. Ved folketællingen 1840 bor den ældste datter Nicoline hos forældrene sammen med sin 14-årige datter Lovise, som hun har fået uden for ægteskab. I artikler om degnen beskrives han som forhutlet, og at han ved sin død i 1842 levede i yderste armod. Hans enke får en lille pension, men den rækker ikke langt, så ved

folketællingerne 1845 og 1850 ses hun at bo med Nicoline i Vestervig fattighus, og dér ender også Nicoline Hald Moldrup sine dage i 1887. Men degnedøtrene Karen og Ane Abelone bliver gift og lever længe. Karen får to børn og dør i 1891, mens Ane Abelone først dør i 1908 efter at have forsynet slægten med ti børn. Så når der i artiklerne om slægten står, at Moldrupperne uddøde i Thy i 1842, drejer det sig kun om den ældre linje. På Sjælland levede den yngre linje videre i bedste velgående, ligesom også den yngre linje har flere efterkommere i Thy på spindesiden.

Mariane

I 1712 får fruen på Vestervig Kloster igen en datter. Den lille pige bliver døbt Mariane. Det er fruens 13. fødsel, men den nyfødte bliver det ottende og yngste overlevende barn. Hun vokser op med to ældre søskende i legealderen: Magdalene på fire og Johan på to år. Desuden er der seks ældre søskende mellem 9 og 16 år, så med de mange unge mennesker kan man forestille sig, at der har været liv og glade dage på det gamle gods. Da barn nummer fem Nicolai dør 13 år gammel i 1714[2], har begivenheden uden tvivl for en tid lagt en dæmper på børneflokken. Midt i sorgen besvangrer godsejeren sin hustru for 14. gang, skønt hun har nået en alder af 38. Da Mette Laasby i måneden op til jul får en dødfødt søn, stopper fødslerne endelig.

Gennem det meste af sin barndom oplever Mariane, at de ældste søskende forlader godset en efter en. Pigerne bliver gift, mens drengene bliver sendt til Aalborg for at påbegynde en uddannelse. I 1723 - da Mariane er elleve - bliver to af hendes ældre søstre gift. Magdalene er endda kun 15, da hun bliver viet til den lokale præst, så vielse i en ung alder er ikke fremmed for familiens yngste. Det undrer alligevel, at Mariane som kun 16-årig siger ja til at blive gift med den mere end dobbelt så gamle præst i Hillerslev. Jens Larsen Bonne er 35. Der er problemer inden vielsen. Ikke fordi bruden er purung, men fordi brudeparret er fætter og kusine. Jens Bonnes mor er søster til assessor Peder Mollerup på Vestervig Kloster. Ifølge oplysninger på nettet skal der i Aalborg bispearkiv findes en tilladelse til at *"Hr. Jens Bonne, sognepræst til Hillerslev og Kaastrup Menigheder og Mariane Moldrup må udi ægteskab sammenkomme, uanset at de skal være (næst)søskende børn. Fredensborg Slot 13. sept. 1728."*

Mariane Moldrup og Jens Bonne bliver gift i Vestervig kirke den 29. november 1728 og bosætter sig umiddelbart efter i Hillerslev. Dér føder den unge Mariane tre børn hurtigt efter hinanden: Lars i 1729, Mette Cathrine i 1730 og Cornelia i 1731. Men den lille Cornelia dør kort efter fødslen. Heller ikke den lille Edel født to år senere bliver gammel. Hun dør inden dåben i kirken. Endelig overlever en Hedevig Sabina Bonne, der bliver født i 1736. Derefter er der flere års pause i fødslerne, og først i efteråret 1742 bliver Mariane igen besvangret.

En højsommerdag i juli 1743 er kirkegængerne i Hillerslev kirke vidner til den sørgelig dåb af en lille Jane Frederikke. Hendes far - pastor Jens Larsen Bonne - er død få måneder inden fødslen, så Mariane bliver tidligt enke og sidder tilbage med fire børn, hvoraf den yngste er nyfødt. Familien Moldrup støtter godt op om enken. Blandt fadderne ved dåben ses søsteren Magdalene, den ældste bror, major og ejer af Vestervig Kloster, Jens Moldrup, samt to af hans børn. Desuden er Hillerslev kirkes nye præst nævnt som fadder.

Den nye præst hedder Peder Pedersen Staxbach. Det er ikke lykkedes mig at finde brylluppet, men Mariane gifter sig med den nye præst. Den begivenhed, der skulle have været hendes redning, bliver få år senere årsag til hendes død. I februar 1746 føder Mariane en pige, der lige netop når at få navnet Kirsten Maria, inden hun udånder syv timer senere. Året efter føder præstefruen igen en datter, men hun når ikke engang at få et navn, inden både mor og barn dør i barselsseng. Mariane bliver 35 år.

Vi får lidt at vide om Marianes liv og om de to præster, hun bliver gift med i en visitatsindberetning foretaget af biskop over Aalborg stift, Broder Brorson. (Bror til salmedigteren af samme navn). Biskoppen skriver, at Jens Bonne er

en flittig mand, der lever ulasteligt og prædiker til opbyggelse. Hans efterfølger får et lignende skudsmål. I en note til indberetningen nævnes det, at der i præstegården synes at have været ført en større husholdning. Ud over en husjomfru er der amme, kokkepige og bryggerspige samt to karle og en dreng.

I øvrigt er det tankevækkende at læse, at begge præster og efterfølgeren Oluf Brorson, en nevø til biskoppen, alle dør af "sprinkler", datidens ord for tyfus.

Og endnu engang må jeg ty til skiftet efter Niels Moldrup for at se, hvem af Marianes børn, der overlever indtil 1766. Mette Cathrine Bonne er da gift med generalauditør Andreas Høyer til Irup. Hedevig Sabine er enke efter en kaptajn Orlof, mens Jane Frederikke er gift med Hans Henrik Obenhausen, præst i Vilsted.

Den islandske forfatter Jon Kalman Stefansson skriver et sted: *"De døde er dømt til tavshed og må derfor sætte deres lid til os"*. Alle, der skriver eller læser om historiske emner, er med til at genoplive og give de døde stemme. Det er i al beskedenhed, hvad jeg har forsøgt med beretningerne om familien Moldrup på Vestervig Kloster.

[1] En auditør er en militær jurist, der fungerer som offentlig anklager i sager vedrørende overtrædelse af den militære straffelov. En generalauditør er chef for forsvarets auditørkorps og fører som sådan tilsyn med korpsets auditører samt virker som anklager ved højesteret.

[2] I Sydthy Årbog 2018 har jeg noteret, at barn nummer fem Nicolai dør i 1712. Det er en fejl. Han dør i 1714.

At starte friskole i Sydthy

Af Gunhild og Jesper Nielsen, Hanstholm

I Sydthy er friskoler et forholdsvist nyt fænomen, i modsætning til længere mod nord i Thy, hvor Hundborg og Thorsted Friskoler har eksisteret siden midten af 1800-tallet, udsprunget af de store folkelige og kirkelige vækkelser omkring Grundtvig og Kresten Kold.

I 1977 fik Sydthy sin første friskole - nemlig Sydthy Friskole. Senere er der kommet Boddum-Ydby Friskole efter lukning af folkeskolen her.

Jeg vil prøve at beskrive, hvad der gjorde, at Sydthy fik en friskole, der ikke udsprang af en folkeskolelukning.

I Sydthy boede der forældre, der sendte deres børn på Thorsted Friskole. I efteråret 1976 var der flere familier, der snart skulle have deres førstefødte i skole, og de syntes, at turen fra Sydthy til Thorsted var lang for en 6 - 7-årig. Hvad kunne man gøre?

Man indkaldte til et møde i Hurup Hallens cafeteria for at lodde stemningen omkring at starte en friskole i Sydthy. En del mødte op, og i december 76 blev der valgt en bestyrelse til at arbejde med oprettelse af den Selvejende Institution, Sydthy Friskole.

Bestyrelsen bestod af formand Anne Diemer, Svankjær, næstformand Martin Kappel, Ettrup, Birthe Bøhm, Ullerup, Vibeke Nilars, Helligsø, Lene Hauge, Toftum, Villy Madsen, Vestervig og Hans Rasmussen, Tygstrup.

Martin Kappel havde som barn gået på Thorsted Friskole; de øvrige var for de flestes vedkommende tilflyttere.

Inden skolen blev en realitet i 1977, havde dele af pressen i Sydthy, med især redaktør Torben Zinglersen, Thylands Avis, gang i de store ord om planerne for den nye friskole: "det bedre borgerskab tages som gidsler af folkene bag den nye friskole" – "Venstreorienterede, gulerodsdyrkende" blev hængt på den kommende skole. Noget nyt og fremmed kan være nyt og farligt??!! De Grundtvig / Koldske skoler i Hundborg og Thorsted var jo gamle og kendte, men var den nye ikke noget andet? Ja det må man selv bedømme!

Hvad er Sydthy Friskole så?

For at starte en friskole skal følgende være opfyldt for at opnå tilskud fra staten:

- Vedtægter / formål for den Selvejende Institution
- Skoleleder
- Bygninger

Disse skal godkendes i Ministeriet inden skolestart.

Formålet for Sydthy Friskole er: "at drive en skole for børn uanset forældrenes samfundsklasse, deres religiøse eller politiske overbevisning." Siden har skolen udvidet formålsformuleringen, med et citat af Niels Thomsen fra prolog ved Dansk Friskoleforenings 100års jubilæum i 1988:

"Hvis skolen skal lykkes, skal vi holde af.
For kærligheden skjuler en
mangfoldighed af syndere.
Forældre skal holde af børn og lærer.
Lærer skal holde af børn og forældre –
og sågar af hinanden.
Bare sådan lærer børn at holde af –
og det er jo meningen.
Det er ikke engang nok, at lærer og forældre
holder af børn og hinanden.
De skal holde af mælkebøtter og piletræer,
gråspurve og snudebiller,
fjerne lande,
å og eng,
Gorm den Gamle og Niels Ebbesen,
David og Batseba,
og elske de grønne lun-
de og den brogede verden,
og sære ord og sære tal,
alt hvad der er underligt,
alt hvad der er almindeligt.
De skal holde af det, de skal vise børnene,
så børnene lærer at holde af det
og forstå det -

for den har aldrig levet
som klog på det er blevet
han først ej havde kær –
og passe på det
på himmel og jord
og sære ord
og alt hvad der er underligt
For man passer kun ordentligt på, det man holder af.
Men det lærer barnet bedst at skønne på,
når det ser, at vi,
som har fået barnet og
dets opdragelse betroet
selv holder af: disse bakker, disse byer
disse heder, disse gader
disse mennesker
og det de har sagt og gjort.
Det skal til, hvis skolen skal lykkes."
(Citat slut).

En skoleleder og bygninger skulle findes

I marts 1977 var der ansættelsessamtaler med fire ansøgere på Møllekroen i Hurup. (Der var jo ingen skolelokaler endnu). Vi var de sidste, da vi var bosat i Thy. 40 – 50 forældre var mødt op, og for os var det noget af en ilddåb at skulle ansættes af hele forældrekredsen. Vi fik jobbet, ringede formanden om næste dag.

Angående bygninger havde bestyrelsen kik på en nedlagt ejendom i Gammelby til skole og beboelse for os. Dette sted kunne vi sagtens bruge, og dermed var de fysiske rammer også på plads. Nu var vedtægter, formål, skoleleder og bygninger godkendte, så nu skulle vi også have arbejdstøjet på, for var der elever nok? Vi vidste at 6 – 8 skolebørn var tilmeldte; nu skulle vi finde de sidste. Der skulle være 12 elever (1. – 7. klasse) første år, 20 elever andet år og 28 elever 3. og følgende år. Dette var reglerne i 1977. Det er betydeligt strammere nu.

Hvorfor tør vi dette projekt; hvem er vi?

Gunhild blev uddannet pædagog i 1976 og havde job i en børnehave i Thisted, født i Hundborg og gået i folkeskolen der. Jeg (Jesper) blev uddannet lærer i 1971 og havde job på Østermølleskolen i Thisted, født i Godthåb, syd for Ålborg, og gået i folkeskolen der.

Gunhild havde under sin uddannelse været i 7 ugers praktik på Thorsted Friskole. Denne

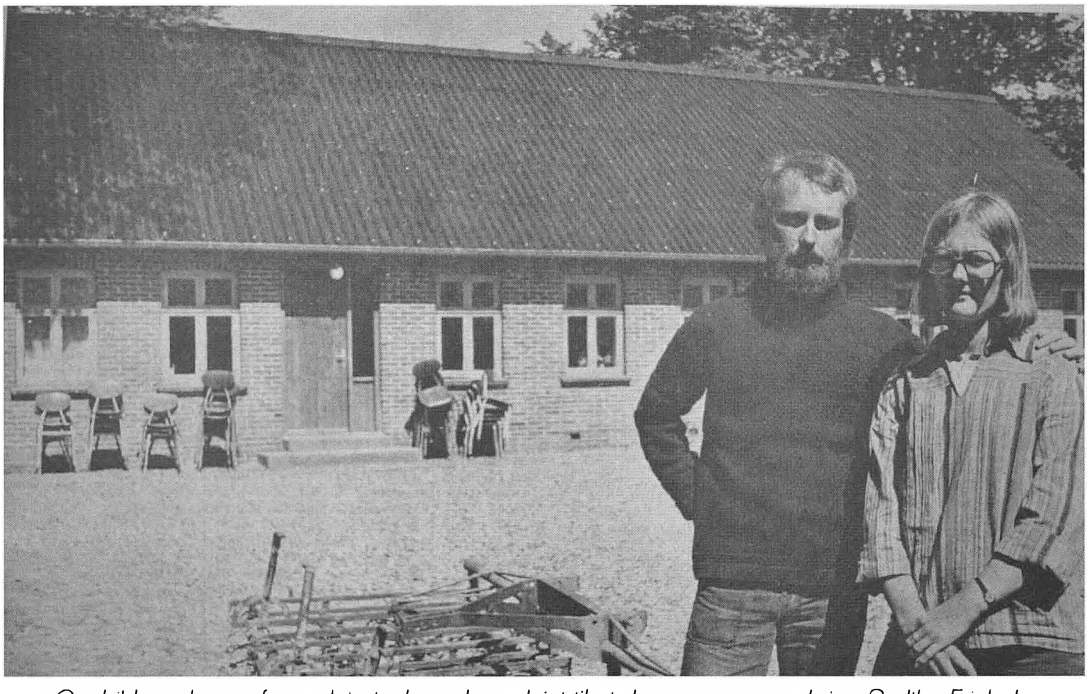

Gunhild og Jesper foran det stuehus, der er lejet til at danne ramme omkring Sydthy Friskole.

praktik talte vi meget om, og vi fik øjnene op for en anderledes skoleform, end vi havde kendt. Elevernes tilgang og lyst til skole var tankevækkende. De var nysgerrige og læreivrige, og samværet mellem elever og lærer var muntert og hjerteligt; fællesskabet blev styrket gennem gode fortællinger, morgensang, god undervisning og omsorg for hinanden.

Det gjorde, at vi ville gå friskolevejen og var så heldige at få jobbet på Sydthy Friskole.

Nu skulle vi i gang

Ejendommen (Sydthy Friskole) bestod af stuehus, stald, lade og vesthus – en firlænget gård. Vi kunne bo i den ene ende af stuehuset, og så var der to skolestuer; vi delte køkken og toilet med skolen.

Der blev købt fire dejlige træborde med grønne linoleumsplader fra et nedlagt advokatkontor, pris kr. 500. Fra min tidligere arbejdsplads fik jeg to kasserede tavler, som blev brugt i ca. 10 år. I den lille landsby, hvor vi boede, indtil vi flyttede, fandt pedellen på skolen 15 kasserede stole, alle med et brækket ben. Det kunne en forælder på friskolen svejse, og da børnene begyndte skoleåret, malede hver sin egen stol. De holdt de første par år, og fra min realskole i Ålborg, fandt jeg kasserede bøger, atlas og hæfter.

Driften til opstart og det første halve år blev finansieret af en kassekredit, hvorefter vi så fik tilskud fra staten med tilbagevirkende kraft. Ud over kassekreditten, som forældrene hæftede for, skulle der også betales skolepenge hver måned (statstilskuddet var 85% af udgifterne. I dag er det 76%). Jo, det kræver mod og vilje at starte en friskole.

Sydthy Friskole åbner

I august 1977 var lokalerne i fin stand, malet, pudset, syet gardiner, potteplanter i vinduerne. Der var rigtig hyggeligt. Som Kresten Kold sagde: "en skole skal ligne et hjem".

En gave fra Thorsted Friskole, en skibsklokke, ringede for første gang i august 1977. Med stor spænding stod vi i døren og bød alle nye elever velkommen, - hvor mange ville komme?

Der kom 13 elever - vi kunne starte skole.

Sydthy Musik-og teaterfestival.

Børnene spiller teater.

Eleverne var fordelt sådan: 2 i 6. klasse, 1 i 5. klasse, 1 i 3. klasse og 9 elever i 1. klasse. Vi var alle i samme lokale, og vi var to lærere til de 13 børn.

Så var vi i gang, og da et forældrepar og vi hver havde købt en VW-bus, kunne vi også flytte undervisningen uden for klasselokalet.

Vi fik allerede nu gode erfaringer med samlæsning af flere klassetrin, hvilket friskolen stadig gør. Der er mange fordele ved samlæsning, men en af dem er, at du oplever at være både yngste og ældste elev flere gange i skoleforløbet.

I 1979 startede vi kommunens første børnehaveklasse. Vi havde udvidet med en træpavillon med to klasselokaler, og vi havde lavet værkstedslokale i staldbygningen.

Sydthy Friskole flytter

Vi er på ejendommen i Gammelby, indtil vi i 1988 køber det tidligere vandrehjem i Visby af Sydthy Kommune.

Vandrehjemmet havde tidligere været Visby Skole. Flytningen gav os nye muligheder. Efter ombygning havde vi nu en gymnastiksal – et stort rum, hvor alle kunne mødes til morgensang, musik, dans, idræt, foredrag m.m.

Vores beliggenhed her betød også, at vi havde offentlig transport til døren og let adgang til fjorden.

Der var stadig en lejlighed til os, og vi havde i mellemtiden fået to børn.

I 1995 køber vi en nedlagt ejendom lige bag skolen, hvilket giver mulighed for, at der i 1996 kan oprettes en børnehave (Muslingen) og skolefritidsordning.

I de første år af skolens virke, havde vi elever fra 1.-7. klasse, men har senere udvidet, så det nu er en skole med elever fra børnehaveklassen til 8. klasse.

Mange af vores elever fortsætter jo på efterskole, og det er for de fleste i 9. klasse.

Aktiviteter og undervisning

Med flere elever fulgte en udvidelse af lærerstaben. Flere dygtige lærere blev ansat, blandt andet også en musiklærer og dramalærer, så derfor tog vi initiativ til at starte Sydthy Musik-

Børn på stranden.

og Teaterfestival i et stort telt, der blev stillet op ved skolen. Festivalen var for børnehaver og folkeskoler i kommunen og for de øvrige friskoler i Thy. Festivalen afvikledes på skift mellem skolerne i Sydthy i ca. 15 år. Det blev en stor succes, og for vores skole gav det store

Indianerlejr i 1993.

Lejrskole på Møgelø 1995.

oplevelser og stor fællesskabsfølelse, når børnehavebørn, skolebørn, lærere og ofte forældre trådte de skrå brædder sammen.

Gennem alle år har skolen, ud over den almindelige undervisning, haft kortere eller længere forløb med emneundervisning, hvor eleverne er inddelt på tværs af årgange.

Jeg vil blot nævne et par stykker, som står tydeligt i min erindring:

1) Ler-emnet skulle vare ca. 14 dage, men tog 7 uger. En lastbil afleverede to tons ler. Vi byggede lerklinede huse og bindingsværkshuse, der blev lavet mad, lavet lerpotter og krus, bygget og fortalt historier fra stenalder, jernalder og middelalder. Alle var meget engagerede, ivrige og fulde af ideer; derfor tog projektet så lang tid.

2) Et andet emne var indianerlivet ved fjorden, hvor vi var opdelt i små familier og bopladser. Vi havde elever, der red i skole, og hestene blev brugt, når drengene skulle på jagt efter bison, hjort, fasan m.m.

Der blev fanget fisk, og så var det pigernes opgave at tilberede maden, der blev bragt hjem. Pigerne begyndte dog at lave oprør mod denne fordeling.

3) Fælles lejrskole hvert år skal også nævnes. Et vigtigt element, som endnu engang støtter fællesskabet. Ofte har det været på en af Limfjordsøerne, men de sidste år er det den lille ø, Møgelø, neden for Himmelbjerget, der er blevet skolens absolutte foretrukne lejrparadis.

Vores skole vil også gerne styrke forældre-fællesskaber. Herrekokkene har i flere år lavet mad til fællesspisningsaftener, og derudover skal nævnes Veteranklubben, som består af tidligere forældre og ansatte, som kan støtte op og hjælpe til ved forskellige arrangementer. Ligeledes har skolen en kulturgruppe, der arrangerer foredragsaftener, højskoledage, litteraturaftener, musik og dans osv. Ud over dette fællesskab er vi medlem af Dansk Friskoleforening, for danske friskoler og lilleskoler. Vi er en del af et større fællesskab.

Jeg håber, man kan fornemme, at fællesskab mellem elever, lærere og forældre betyder rigtig meget.

Skolens liv og virke skal give til både **Hoved, Hånd og Hjerte.** Det skal gerne være tydeligt i dagligdagen og samværet med hinanden. Feks. når Muslingen og de ældste elever laver mad sammen - godt for både store og små. Mor-

Sydthy Friskole.

gensang for alle - ofte besøgt af tidligere elever og forældre.

Vi er mange gange blevet spurgt, om man nu lærer det, man skal på en friskole?

Kresten Kold har sagt, at når tiden og motivationen er til stede, kan man på tre måneder lære, hvad der skal læres på et helt skoleforløb! Og hvad er det, man skal lære?

Husker I historien om Klods Hans? Hvorfor fik han prinsessen?

Vi besluttede på et tidspunkt, at vi ville lave en skoledag, hvor børnene "ikke" skulle lære noget. Vi voksne hoppede i reb og sjippetov, spillede Antonius, og "glemte" at ringe ind til time. Men det huskede børnene; de ville gerne have deres normale timer.

Så illusionen om at lave en skole, hvor man ikke lærer noget, mislykkedes altså.

Vi havde i flere år besøg af lærerstuderende fra Nr. Nissum Seminarium sammen med deres psykologi- og praktiklærer, Jan Michel. I vores skoles 5 års fødselsdagsskrift beskriver han et sådant besøg.

Det skal lige nævnes, at de ældste elever på det tidspunkt havde købt 8 grise, og de skulle se, om de kunne få en forretning ud af at fede dem op til slagtning og salg til forældrene.

Der skulle fodres og muges ud alle ugens dage og i ferier. Den dag de studerende kommer på besøg, er der åbenbart ikke blevet muget ud. Jan Michel skriver: *"Jesper for fuld udblæsning. En skovl og en greb stukket i hånden på de nærmeste studerende – "vi skal lige have muget ud ved svinene" – Var det alvor? Hører det med? Men så gik vi i gang. Nogle af os. Drengene. Alle de grydeklare holdninger omkring kønsroller var måske alligevel ikke gået på rygraden endnu"!*

Efter udmugningen var der kaffe og en snak om at lave undervisning for Hoved, Hånd og Hjerte.

Igen et citat af Jan Michel:
"At være skole på den måde er ikke blevet nemmere på tærsklen til det andet 5-år i skolens liv.
Utrygheden får os til at betrygge vor egen tilværelse – smede vor egen lykke. Den får os til at vende ryggen til nutid og fremtid og ønske, at alting var – som det aldrig har været!
Og denne usikkerhed fornemmes i skolen som krav til målelige resultater og fordring om omgangsformer og normer, som vi selv ikke kan klare i hverdagen uden for skolen. Martin A. Hansens roman "Løgneren" handler om denne trang til at reducere liv. Han beskriver på en side flugten ind i tradition og autoritetsdyrkelse. På den anden side den selviske lykkejagt. Men i tillidsfuldt møde mellem mennesker spændes somme tider fortid og fremtid sammen i et handlende nu, hvor det uventede sker. Det er vor forhåbning til skolen. At den vover at gribe det hele liv, spændt ud, som det er, mellem fortid, nutid og fremtid. Men et sådant syn kan netop ikke sættes på formel. Det er som med sneppen, siger Martin A. Hansen, holder du den fangen, blegner den. Vil du gribe det ubegribelige, bliver det løgn.
Det er ønsket for friskolen.
At det får lov at være for
den som med sneppen..."
En flot afslutning på denne artikel af Jan Michel.

2020 – stadig Friskole i Visby

I 2000 stoppede jeg som skoleleder efter 23 år og Gunhild i 2013 efter 36 år som skolemor og lærer. Vi følger selvfølgelig stadig med i Sydthy Friskoles liv og virke. Hvert år deltager vi i den årlige generalforsamling og hører formandens, skolelederens og børnehavens beretning. Alle flotte og kompetente.

Der drives stadig rigtig god skole i et tillidsfuldt møde mellem mennesker.

Huma 1985-2012
Erindringer fra en god arbejdsplads

Af Jarl Ingerslev, Vestervig

Efter en periode som arbejdsløs var jeg mødt op på Munks kontor i systuen på Huma. Vi havde talt sammen i måske 20 minutter om en mulig ansættelse: "Åh, for resten, hvad med kørekort?" "Jo jeg har til både forvogn og hænger". "Ja, så ser det anderledes ud. Så er det ikke her du skal være". Nå, tænkte jeg. Så må du jo ud og lede videre. "Næh, du skal op på lageret. Lige et øjeblik. Knud, jeg har en mand her med kort til det hele. Jeg sender ham lige op til dig. Du går ned gennem systuen og op ad trappen til venstre. Så spørger du efter Knud Larsen". Det gjorde jeg så, og vi snakkede ansættelse, og efter en stund: "Ja der er ikke noget lige nu, men til september får vi mere travlt, så kan du regne med at have arbejde", og glad var jeg. Det blev til godt 26 år på en god arbejdsplads.

De første mange år var jeg i Bredgade. I den lave bygning, der i dag kan ses fra Bredgade, var systuen forneden. Den var bygget sammen med stopperiet, hvor madrasserne blev lavet. Oppe over det hele var lageret. Den lille høje er den gamle fabrik. Alt ovenpå var lager, og alt nedenunder var produktion.

Vi lavede flere forskellige typer dyner, puder, sengetæpper, soveposer, strandtæpper og mere, som jeg ikke lige kan huske. Når Knud havde lavet en produktionsordre, blev stoffet fundet. Det blev pakket ud og lagt frem til damerne, der syede dyner. De kom så selv op i

Dyner.

stofrummet og hentede det, hver især skulle bruge.

Stoffet til springmadrasserne kom hjem i ruller. De blev skåret rene i enderne, så quiltemaskinen kunne køre dem. Det var et par store monstrummer, der quiltede stof, skumgummi og polyestervat ovre fra vatfabrikken sammen og klippede det ud i stykker, der passede til en madras. To stykker blev syet sammen med et bånd, også kaldet en højde, lynlåsen blev sat i til sidst, og så var den klar til at blive stoppet. Ude bagved var "fjedrene", hvor vi selv lavede fjederstellene. Der stod 8-10 maskiner og snoede ståltråd. Det var fascinerende at se tråden komme ud af maskinen og blive snoet til en fjeder. Maskinen lavede et forud bestemt antal, skubbede dem lidt frem og lavede en række mere. Rækkerne blev samlet af en lille fjeder, der snoede sig ind mellem dem, til indlægget havde den rigtige størrelse. Derefter fik de en ramme klammet på og var nu færdige til at komme i kapellet, et koldt lager over for fjedrene. Når de skulle bruges, kom de ind helt nede bag ved stoppemaskinerne. Der blev klammet en kokosplade på, som vi selv lavede oppe ved "strygejernet", en skrå bygning mellem vatfabrikken og riveriet, som rev klude op og lavede plader, "pels". De lignede tæpper, men var meget løse, så de skulle håndteres forsigtigt. De helt dyre madrasser kunne have både kokos, pels, skumgummi og polyestervat i det færdige indlæg. Stellene blev så kørt op til stoppemaskinerne, hvor man lagde dem i en rende med kædetræk i bunden. Når maskinen kørte, blev stellet trykket sammen og kørt ud imellem to skinner, hvor betrækket var trukket ind over, ligesom når man laver medister, og det var noget, der skulle håndelag til, for kanterne skulle jo passe og ikke vride. Til sidst et lille dannebrog, som Hans Oluf i et interview nævnte, at han var stolt af, at vi kunne sætte på, som klistermærke.

Dernæst kom varedeklarationen på, hvorpå man trak en pose med et stort gult HUMA mærke og lagde den på

Dannebrog og merkater

en vogn, som en lagermand kørte op på lageret og satte på plads.

Om morgenen vi gik ind i den ende, der er nærmest Landbocentret, hvor det lille høje hus er (det er for øvrigt den gamle fabrik) og kom igennem en lille systue, hvor der blev lavet specialopgaver, så gik der en trappe op til 1. lager. Her var bløde varer i massevis, babypuder og sengetæpper. Alt lå sirligt i båse, så det var nemt at finde, når vi fandt ture, som det hed i jargonen. Næste afdeling var 2. lager med mange hylder, hvor forskellige slags dyner, både de dyre og billige, lå klar samt soveposer og tæppeposer. Det var også her, de to gamle læsseporte var. Bilen kunne bakke til, og en lang slisk blev stukket ned. Chaufføren og en fra lageret tog så imod varerne og pakkede bilen. Det var noget, der krævede, at man skulle have øje for, om den eller den madras kunne stå der, eller om den skulle ud i siden. Det bedste var, når vi kunne holde rækken pænt lige, uden noget der stak ud. Dyner mv. blev lagt op oven på rækken af madrasser, eller i en stak ude i siden. Så var der hold på det. Vi har også læsset anhængere halvt fulde af tilbudsdyner til en kunde. Derefter blev der sendt en mand op og "træde gylle", så der kom så meget som muligt med. Det betød af med skoene og op i dyngen og jokke rundt. Der gik sport i at ramme ham, der kravlede rundt, hvorfor der fløj bundter med 6 dyner gennem luften, så hurtigt som muligt. Det var sjovt, men strengt i sommervarmen, hvor det kunne være meget varmt. Det var ikke usædvanligt, at skjorten var gennemblødt af sved. Jeg havde altid skiftetøj liggende klar.

Lidt længere henne var et lille afsnit, hvor postpakkerne blev ekspederet. Dengang sendte vi en del med posten, hvis ikke lige der kom en bil forbi kunden den uge. Det var Harry, der sørgede for det og havde ansvaret for, at der altid var nok bløde varer på hylderne. Det var Harry og Erik, der passede det, og der var nok at gøre hele tiden. Alle varer kom op i løs vægt, så de skulle pakkes i bundter med 6 i hver og lægges på hylderne. Ved siden af postbordet stod en lille presse, nærmest en kasse. Der kunne vi pakke bløde varer. De blev lagt ind i pressen, og så åbnede man for trykluften. Først blev det trykket sammen og dernæst skubbet ud i en stor kraftig pose, som vi satte på mundingen. Dynerne kom nu ud i posen. Så gjaldt det om at holde godt fast. Somme tider måtte der to mand til, hvorefter posen blev tapet godt til. I hver ende lavede vi et par griseører, så posen kunne håndteres. Når der blev kørt tilbud på sommerdyner, jeg tror, det var 600/g, så begyndte vi i god tid, så der var et stort lager, når udsalget/tilbuddet blev annonceret.

Over for postpakkerne var Knuds kontor. Samtidig med at være lagerchef styrede han også produktionen og indkøb af visse varer. Væggene i kontoret var tæt besatte med kuglepenne. Der skal have været op mod 4000 til sidst. Der var vinduer ud mod gangen og i siden, så han kunne se op ad gangen, men når de her tilbudsdyner begyndte at komme, blev han muret inde, og det var gerne vinduet op mod gangen, der sjovt nok blev "muret til " først. (jvf. billede 1). Det var også ham, der lagde ture op, dvs. samlede ordrerne til butikkerne, så der blev et læs, og turen ikke blev for lang, Når han havde ferie, var det Hans Oluf, der gjorde det, og da han ikke havde samme øvelse som Knud, skete det tit, at chaufførerne byttede rundt indbyrdes, så det kom til at passe, men det tror jeg nu aldrig, han fik at vide.

Ved siden af posten og overfor Knuds kontor var frokostrummet, et lille snævert rum, hvor vi kunne være 10-12 mand. Det var dengang, der måtte ryges, og det kunne være stramt ind imellem. Vi fik så en aftale om, at det første kvarter var forbeholdt spisning. Når tobakken kom frem, blev døren åbnet, så vi andre kunne få vejret. Det var også derinde, vi sad, når bilen var læsset. Så skulle fakturaer mv. findes og evt. rettes, hvis der var en mangel. Der skulle to med bilen og en op til pigerne. Det var også her, at turen blev lagt i tur. Det vil sige, at papirerne blev sorteret op, så de passede med ruten. Det var chaufføren selv, der gjorde det.

Engang, mens vi kom på Bornholm, havde Morten glemt det, så bilen blev læsset, som papirerne lå. Han fortalte senere, at han fløj rundt på øen som en gal og kom forbi samme sted to-tre gange, for han skulle nå færgen hjem. Hver mand havde et ekspeditionsnummer, så

man kunne finde tilbage til synderen, hvis der var fejl. Så kom man ind og måtte stå skoleret for Knud og chaufføren. Det har jeg prøvet, og det var ikke behageligt, men det var jo også surt, når kunden ikke fik det, han havde bestilt. Tonen på lageret var god men direkte: "en skovl var en skovl", og det havde vi det fint med, for i det store og hele havde vi et godt kammeratskab.

Nu kommer vi ud, hvor 3. lager var, til venstre med elevatoren, hvor alle varerne kom op. Her stod også skæremaskinen. Anden og tredje sorteringsvarer blev sat ind her sammen med første sortering. Til højre var 4. lager, hvor de 3 nye læsseporte var. Også her var der sliske og en rampe, som bilen bakkede op mod. Først var der åbent ned på rampen; senere kom der tætning med luftposer, men det kunne alligevel være koldt, når vinden var lige på om vinteren. Varerne til turen blev sat op ved portene og på vogne. Vi havde en masse små vogne på ca. 80 x 200 cm, som vi susede rundt med. Der kunne være ti madrasser på en. Når vi skulle ind fra tredje til fjerde lager, måtte vi trykke læsset sammen og se, om vi kunne komme igennem hullet. Der var nogle ekstra lange vogne til gylle (bløde varer). Ja, der var den igen! De havde nok fået øgenavnet, fordi de var så trælse at håndtere. Når sådan en vogn var læsset godt til, kunne man binde det, men jo mere vi havde med, jo mere ustabilt var læsset, og vi har alle prøvet at læsse af halvvejs. Når det hele var fundet, skulle der læsses, og det gik sjældent stille af. Der blev drillet og råbt op om " vi så kan få nogle varer?" Så blev en vogn med 10 små LP madrasser 70 x 190 cm lige tippet, hvorefter der blev larmet igen. Jeg er før blevet jagtet ned gennem lageret og mast ind i en række. Især fredagene kunne være festlige, for så holdt Claus, Morten og Calle side om side, og så var der liv og glade dage. Af og til kom Knud ind og var med i løjerne, men selv om vi lavede fis og ballade, så blev der sandelig også lavet noget. En sjælden gang kom Hans Oluf, når vi var ved at være færdige, og så sad hele flokken og fik en fyraftensøl og snakkede.

Efterhånden som fabrikken voksede, steg behovet for større biler. Man havde kørt med Bedford solovogne, men fik anhængertræk hen ad vejen. Da Calle skulle op til prøve med anhænger, dumpede han, men så fik man en 12 m solovogn til ham, og så kørte han videre. Første gang den skulle læsses, mente han ikke, der var fuldt læs, så han slog et reb i, så læsset ikke nåede helt frem, men han havde forregnet sig og måtte til stor morskab læsse om, og vognen blev næsten fuld.

Ret hurtigt kom jeg til at hjælpe med andre ting end turene, og det passede mig ret godt. Jeg gik en tid sammen med Henning. Vi læssede bunde af ude i Ettrup, hentede skum og læssede de varer af, der kom til auktionshallen. Da Henning kom til at køre, overtog jeg returvarerne og lavede prøver. Om morgenen startede jeg gerne med at ordne retur. Alle dele blev undersøgt, vurderet, noteret ned og besked givet til kontoret. Af og til kunne indlægget genbruges med nyt skum og betræk. Somme tider var det så slemt, at reklamationen blev afvist og sendt retur, eller bare smidt ud. Der har været varer, som aldrig kom ud af posen men røg direkte i containeren. I flere år havde vi 2. og 3. sortering. Det blev brugt til slagvarer ved en åbning eller udsalg, men efterhånden hørte det op, og alt blev skilt ad og kasseret. Stof og skum gik til affald, og fjedrene blev hentet af Uniscrap, som gammelt jern. Vi havde en 10 m lang Huma madras, der var brugt som blikfang. Engang blev den sendt ud til en kunde, som havde været med til et salgsmøde og havde måske fået et glas for meget. I hvert fald sendte vi madrassen ud til ham, med faktura og det hele. Det skal have været et syn for guder, da han fik den. Enden på spøgen blev vist, at børnehaven i Hurup fik den.

Det var også her på 3. lager, prøverne blev lavet. De var ca. 50 x 50 cm med en rude i, så man kunne se opbygningen med fjedre og de forskellige lag. De første år skar vi selv skummet ud på skæremaskinen, en slags båndsav med en kniv i stedet for en med tænder. Senere kom det skåret ud, og til sidst kom stykket færdiglimet fra leverandøren. Det samme gjorde sig gældende med fjedre. Først lavede vi dem selv, og til sidst kom de pakket i ruller. Så skulle

det pakkes ud og sorteres op til de forskellige modeller. Betrækket bestilte jeg i systuen, hvor der blev syet et enkelt i første omgang. Prøven blev samlet, og når den var godkendt kunne syersken gå i gang. Stort set alle madraskunder havde prøver liggende. Det var mange, der skulle laves. De skulle også vedligeholdes, så de altid var pæne og tiltalende. I flere år havde vi en stor eksport til Tyskland, hvor Jysk havde mange afdelinger, og alle skulle have prøver, så det er mange tusinde, jeg har lavet. Der var mellem tre og firehundrede afdelinger, vi leverede til, og alle skulle jo have et udvalg. Det var et dejligt arbejde at lave dem, og tilfredsstillelsen var stor, når der stod flere vogne med fine prøver; et resultat af godt samarbejde.

Vi havde den gamle landboauktionshal til lager. Her var tusindvis af skumgummiplader i mange størrelser, latexgummi til topmadrasser og madrasser. Der var mange baller med stof til dyner, og andre varer blev oplagret her, til de skulle bruges. Efterhånden som Fabriksvej blev større, blev behovet for plads mindre, og hallen blev solgt. Engang jeg havde været deromme og kom ind i gården, kom Munk hen og satte sig ind: "Så kører vi, Jarl. Fart på kareten. De døde venter!" Så kørte vi til Flarup, hvor han havde en lille fritidsejendom. Hjemme igen spurgte Knud, hvorfor det havde taget så lang tid. "Jo, jeg måtte køre for Munk til Flarup". Man påstod ellers, at VW-pickuppen selv kunne køre derud, så tit havde den været der. Knud brummede lidt men sagde ikke noget.

Som tiden gik, ændrede tingene sig, og fra at lave stort set alle dele selv og have et stort udvalg af bløde varer, er det box- og springmadrasser, der er grundlaget for fabrikken i dag og mange dele kommer udefra, klar til montering.

Efter nogle få år byggede vi den første hal på Fabriksvej. Jeg var oppe med det allerførste læs madrasser. Da vognen var læsset af, vendte jeg mig og kikkede ned i hjørnet og tænkte, at det her får vi aldrig fyldt. De ti madrasser fyldte ikke ret meget, men i løbet af to-tre måneder var der kun en smal gang midt i hallen. Madrasserne stod i lange rækker ud fra væggen. Ovenpå lå et lag på flere madrasser, så der blev altså fyldt op. Efterhånden var dele af produktionen og lageret flyttet op på Fabriksvej. Det var med lidt blandede følelser, jeg rejste fra Bredgade, men hurtigt fandt jeg mig til rette i den hal, der skulle blive min station i mange år. Den samme hal, som jeg kørte madrasser op i for længe siden.

Skæremaskinen fra 3. lager, som vi brugte til at skære prøver ud på og skære latex og andet skum ud på, blev flyttet derop, og senere kom der en limkabine med udsugning, så nu var der samling på det. Hallen var delt på midten, og jeg fik den ende ind mod Ideal Vinduer. Der var en indskudt etage, som før var brugt til skum, men som nu blev det sted, hvor indkøbte prøver og egne forsøg blev sat op. Da produktionen flyttede fra Bredgade, startede man netop i den sydlige ende, og senere da de nye haller længst oppe kom, flyttede man op, hvor man er i dag. Der var personalerum og kontor i tilknytning til hallen, og jeg fik at vide, at det måtte jeg bruge, som jeg ville, så jeg indrettede mig med en gammel skrivemaskine, ringbind med specifikationer på prøverne og sandelig også en telefon og en gammel udslidt lænestol, som jeg brugte efter frokost til en lille lur. Jeg var gerne færdig med at spise kvart over 12, og så trillede jeg ned, først på cykel, senere på en lille rød trækker, og fik de sidste 10 - 15 min. Da stolen ikke kunne mere, blev den kasseret, og jeg fik en af kollegerne til at køre mig og stolen ud til containeren. På vejen gennem hallerne vinkede jeg kongeligt til alle, vi passerede. På næste sikkerhedsmøde blev det forbudt at bruge vognene til persontransport.

I flere år satte jeg julepynt i vinduerne hele december; et stort hjerte og et kræmmerhus. Jeg fik også lavet nogen belysning, så det så pænt ud, når man kom om morgenen.

Ballepresseren var også kommet på Fabriksvej, et apparat med tandhjulstræk, der kunne presse meget hårdt. Den brugte vi, når der skulle sendes madrasser til Grønland; der blev lagt 4 strøer i bunden, en spånplade, 10 -12 madrasser, sædvanligvis 90 x 200 cm, en spånplade ovenpå og 4 brædder. Motoren blev startet, og hele stablen blev nu presset sammen til 60 -70 cm, 4 jernbånd til at holde det sammen og

sidst en tyk gul plasticpose uden om det hele, som blev krympet sammen med en varmeblæser. Adressen blev skrevet på, og så var den færdig til Grønlandshavnen i Aalborg. Den blev også brugt til kasserede fjedre. Så stoppede jeg alle dem, der kunne være ind i pressen, bånd om og ud ad porten. Senere skulle de køres ud til den anden ende af fabrikken ved varemodtagelsen, for det så jo ikke godt ud, at der lå ruller med rustne fjedre foran kontoret. Jeg skulle huske at fjerne de små aluminiumsmærker, som leverandøren satte på. De blev brugt til reklamation. Engang kom Hans Oluf ind med nogle mærker, jeg havde overset: "Du skal altså se bedre efter. Vi får jo penge for dem her ".

Vores fjederfabrik var blevet nedlagt, maskinerne solgt, og et engelsk firma leverede nu de fjedre, vi skulle bruge.

Da vandsenge var det helt store, havde vi også dem i sortimentet, men det var ikke ret mange år, så døde det ud, og vi standsede forhandlingen. Vi begyndte at sælge elevationsbunde med motor. De kunne fås med trådløs/kabelfjernbetjening, og der var forskellige motorer. Ret hurtigt fik jeg opbygget et lager af reservedele, så vi hurtigt kunne afhjælpe en fejl eller mangel ude hos en kunde. Delen kunne så sendes

Mit mobile kontor i form af en lille vogn.

med en bil eller med post. En overgang lavede vi indlæg med særlig brede skumklodser i sider og ender. Fidusen var, at de kunne skæres ned til skævmål. Så slap vi for at lave fjedre i andre mål end standard, men det kunne vist ikke gå, for det var kun få måneder, det stod på. Det var også en af de utallige ekstra opgaver, jeg fik.

Et par gange har jeg også ageret taxa. Der var besøg fra, jeg tror, det var Polen. Det var fra en fabrik, der lavede boxrammer til os. Deres sælger skulle nå et fly, så det var bare afsted i Thøgersens Audi og aflevere manden. En anden gang ringede Anna Thøgersen: "Har du tid at køre en tur? Du skal hente et maleri ovre ved Hobro. Her er adressen, og her er nøglen til kassevognen". Damen i galleriet var vældig flink. Jeg fik kaffe og kikkede rundt i galleriet, mens billedet blev taget ned og viklet godt ind i det quilt, jeg havde med, og så hjem igen til Hurup. Billedet hænger sandsynligvis stadig på kontoret.

Tiden gik, og jeg ordnede stadig retur og lavede prøver, gav af og til en hånd med et eller andet. Det kunne være noget inde på kontoret. En anden gang var vi to mand, der afløste i en uges tid oppe ved en station i produktionen. Det var såmænd godt nok, men alligevel trælsk, når man var vant til selv at administrere sin tid.

Vi begyndte at lave nogle bagstykker til vores udstillinger; en plade på 90 x 200 cm med en udskæring til en lyskasse, hvor der var en beskrivelse af varen. De blev udviklet af vores sælger og blev sat i system, sådan at jeg samlede det hele og pakkede det. Når det var leveret hos kunden, kom Mikkel og jeg, satte det op og monterede færdig. Vi har været helt nede ved grænsen og oppe i Skagen. Det var en sjov tid, men af og til nogle lange dage, hvor jeg kunne samle noget afspadsering sammen til senere brug. Der begyndte at komme trailere, som blev sat af helt nede bagved. De skulle køres op til en af portene og læsses. Dem flyttede vi selv med en gammel trækker. Så ringede Lars: "Kan du ikke lige køre den og den trailer til og køre en anden væk?" Det gav også afbræk i dagligdagen, og det blev til mange trailere; 5 -10 stk. på en uge var ikke ualmindeligt. En tid lang havde vi produktion i Ettrup. Der var et hold derude, der limede indlæg. Det var, mens vi var i Bredgade. Så kørte vi fjedre derud og færdige indlæg hjem. Det var dengang, da omfartsvejen rundt om Hurup blev bygget. Vi havde også lager af skum på en ejendom ude i Refs, der har været lager på en nedlagt fabrik uden for Bedsted, og vist også i Ydby hos Kappel m.fl. Vi måtte suse rundt og hente/bringe hele tiden, så da det hele blev samlet på Fabriksvej, blev meget lettere, men selv i dag er der pladsproblemer, så der er stadig eksterne lagre.

I 2000 afgik Hans Oluf ved døden. Han havde været syg en tid. Vi troede alle, at han ville vende tilbage efter en rekreationsperiode. Vi mistede en god direktør, men familiens tab var naturligt nok større. Mange ansatte mødte op i kirken for at tage afsked, og på fabrikken vajede Dannebrog som en sidste hilsen fra et livsværk, der blev startet af Carl Thøgersen og fuldendt af Hans Oluf og Niels Erik, som i øvrigt var afgået ved døden tidligere. Anna Thøgersen trådte ind som direktør i en periode, indtil Hilding Anders overtog virksomheden. En ting, som Hans Oluf havde startet forhandlinger om og som nu blev tilendebragt, og i dag er Huma en del af en stor koncern.

En morgen fik jeg besked på at komme ind i frokostrummet kl 07:00. Da alle var samlet, fortalte Lars, at Morten var død af et hjertetilfælde på Storebæltsbroen. Det var et chok for os alle, for vi gik jo mere eller mindre op og ned ad hinanden, når bilerne var hjemme og blive læsset. Han havde engang sagt, at skulle der ske noget, mens han kørte, ville han ønske, at ingen kom til skade, og det måtte godt ske på broen, som han beundrede meget. Begge dele kom til at passe. En bagvedkørende lastbil bemærkede, at han kørte mod autoværnet, kort før lavbroen sluttede. Da han kørte op på siden af Morten, så han, at han lå ind over rattet og kunne ikke komme i kontakt med ham. Bilen blev ved at køre på fartpilot, så først da autoværnet sluttede, drejede hele trækket ud på marken og kørte fast. På trods af alle forsøg lykkedes det ikke at genoplive ham. Det

var en trist dag at komme igennem. Bilen kom hjem på fabrikken efter et par dage. Den skulle først undersøges af en bilinspektør, men alt var i orden. Det blev mig, der skulle køre den på værksted i Thisted. Hans jakke lå stadig på køjen, og kaffemaskinen var halv fuld. Det var, som om han var med på turen.

På vejen derud måtte jeg holde ind på en rasteplads, stå ud og gå lidt, inden jeg kunne køre videre. Begravelsen var fra Heltborg kirke, og vi var mange, der tog afsked. Bagefter var der kaffe i Ydby forsamlingshus, hvor vi mindedes ham.

Når der er så mange på en arbejdsplads, kan det ikke undgås, der sker uheld. Et af de grimme skete på råvarelageret for en del år siden, da en truckfører og en af vore chauffører misforstod hinanden. Trucken var en nyere model, der var meget lav bagtil. Chaufførens fod kom i klemme og blev så svært beskadiget, at han blev uarbejdsdygtig. Efter adskillige operationer er han i dag rimelig godt gående.

Da jeg nåede efterlønsalderen, valgte jeg efter lange overvejelser at holde op. Da vi gik på juleferie 2012, var det min sidste arbejdsdag, men selv i dag 8 år efter kan jeg stadig savne stemningen og alt, der var forbundet med at være et lille tandhjul i et stort maskineri.

Efterskrift

Når en vare kom retur, skulle forretningen udfylde en reklamationsseddel. De kunne være ufrivilligt morsomme ind imellem. Her gengives en stribe af dem:

Ring en time før (madrassen er faldet sammen) -----Hovedgærdet virker ikke, og noget i midten vil ikke rejse sig -----Motoren er defekt, når strømmen i butikken slås til -----Kunden klager over, at han falder sammen på midten af madrassen-----Fjedre er væltet, så den er høj i den ene side, og kunden ruller ud på gulvet (vi har foreslået en sengehest, eller en skummadras) -----Kunden kom igen, da en møtrik, som plejer at være svejset fast, ikke er der mere-----knirker ved aktivitet------lamellerne er gået fra boxen-----madrasserne er helt skæve efter aftale med Lisbeth-----kunden har ikke garantibevis, men siger, at madrassen buler op midtpå-----madrassen står i Uldum ,(bunden er gået) ------rammen er gået i syningen-----der stikker nogle sømlignende genstande op af madrassen-----kunne kun hejses op i hovedet én gang, siden virkede det ikke-----motoren larmer, men kun når madrassen er på. Når kunden lægger sig larmer det rigtig meget-----satte sig i sengen, hvorefter en skrue bukkede, og rammen flækkede------hele skidtet er gået op i syningen-----madrassen lugter. Kunden har forsøgt at bytte rundt fra top til tå og har konstateret, at lugten følger med ---fugtkugler løber ud af madrassen-----ved aflæsning blev madrassen brændt i den ene ende-----røvballeformet ----- der mangler 2-3 lameller. Der er snakket med Huma, og det er ok-----madrassen lugter som en død kat----- kunden mener betrækket bobler for meget-----har købt Jubilæumsmadras. Synes, den er lagt ned i den ene side, skifter sengetøj, bortset fra om sommeren-----kantbåndet er løbet løbsk-----madrassen er flad. Kunden siger, der er hul, hvor man ligger med numsen-----den er total død---- stoffet mangler ved syningen-----når kunden vender sig, springer der en fjeder op i enden på hende, hendes mand har også mærket det-----motoren siger underlige lyde og virker derfor ikke-----efter få dage fik madrassen form efter kundens krop. Hun har fået en ny, og siden har vi intet hørt-----siger, at madrassen siger plinnnng-----

Nå, det er ikke brok det hele. Vi fik et meget smukt brev fra en kunde, der havde købt to Lama Hardtop, da de blev gift og havde brugt dem siden. Til guldbrylluppet købte de to nye og sendte den ene af de gamle op til os. Vi kunne konstatere, at den var i fin form, og vi havde den i lang tid i en lille udstilling, jeg havde nede på loftet.

Fortid og nutik i »Ulnitz«

Af Karen Elbæk Prange, Højbjerg

Ulnitz er en gård beliggende på Brogårdsvej 5, 7755 Bedsted, matr. nr. 12 ax i Bedsted sogn, Hassing Herred, Thisted Amt. Gården daterer sig tilbage til 1603 ifølge Trap Danmark og var fæstegård under Ørum Slot og Len og senere under Tandrup Gods.

Navnet stammer fra *"Unæs: nu skrevet Ulnæs, oldn. Ull = Laad. Ulnæs må derefter tydes som det laadne, dvs bevoksede Næs. Dersom Unæs er den rette Stavemaade, maa Stednavnet tydes som: et mindre Næs, fordi U i oldnordisk som Begyndelsesstavelse betyder mindre. Denne tydning passer paa Terrænforholdene."* Kilde: De gamle Stednavne i Thisted Amt og Øster Han Herred.

Gennem tiderne er gården benævnt som Ulnesgaard, Ulnis Gaard, Ulnæs, Ulnitsgaard, Ulnitz og Ulnits. Slægtsnavnet Ulnitz/Ulnits eksisterer stadig.

I 2020 er det 50 år siden, vi købte Ulnitz. I de senere år har vi ofte talt om hvem, der mon havde boet her før os, og hvordan deres hverdag havde været.

En dag besluttede jeg mig for at undersøge de forskellige kilder. Det viste sig at være en kæmpe opgave, for rigtig mange mennesker havde boet her før os.

I efteråret 2018 bankede en efterkommer, Bente Møller, født Ulnits, på vores hoveddør. Hun og hendes mand ville gerne se den gård, som hendes fødenavn stammer fra. Jeg vidste fra mine undersøgelser, at der hersker usikkerhed om, hvorfra hendes navn stammer. En ting er dog sikkert. Der har på kirkegården i Gettrup været en gravsten, hvorpå der stod: Lars Peter Jensen (Ulnits), 1837-1899. Lars Peter var hendes tipoldefar. Hans mor var Else Laursdatter (1807-1852), og hun var gift 3 gange. 1. gang med Jens Christian Larsen (1814-1843) i 1830, med hvem hun fik 5 børn. 3. gang med Lars Madsen Ulnits i 1846. Else fik ikke børn i 2. og 3. ægteskab. I 1850 er det kun Lars Peter, 13 år, og Laurine Marie, 11 år, der bor sammen med Else og Lars. Efter Elses død i 1852, gifter Lars sig igen samme år. Lars var født i 1816 i Bedsted sogn og oldebarn af Salmon Andersen, Ulnitz. Jeg formoder, at Lars Peter og Laurine har betragtet Lars Madsen Ulnits som deres far, da de kun var 6 og 4 år gamle, da deres biologiske far døde.

Fæstere og ejere af Ulnitz fra 1683 til 1969

I matriklen fra 1683 er der to personer: Peder Christensen og Anders Christensen (måske brødre?) anført som fæstere af Ulnitz. Det fremgår, at Ulnitz var ejet af Ørum. Fæstegården blev takseret til 5 tønder, 1 skæppe, 2 fjerdingkar og 1 album i hartkorn af ager og eng. Dvs en gård med en ydeevne i mellemstørrelsen. En vigtig detalje er her, at gården med navnet "Ulnisgaard" er anført som en enestegård, hvor ager og eng ikke var dyrket i dyrkningsfællesskab med de andre nærliggende gårde: de tre Brogårde, Grøntoft og Hedeholm. Man kan også se, at fæsteren i samme matrikel senere er ændret til: "nu Morten Thomsen".

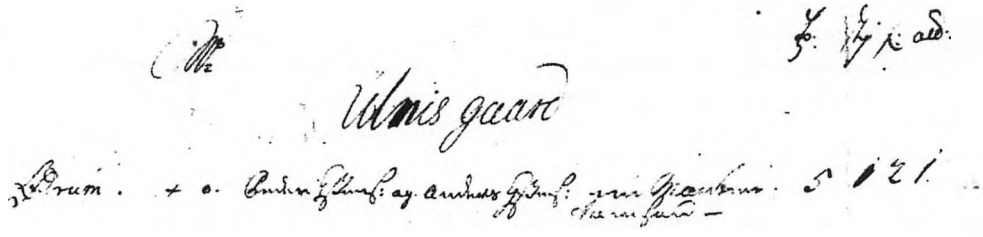

Matriklen 1683.

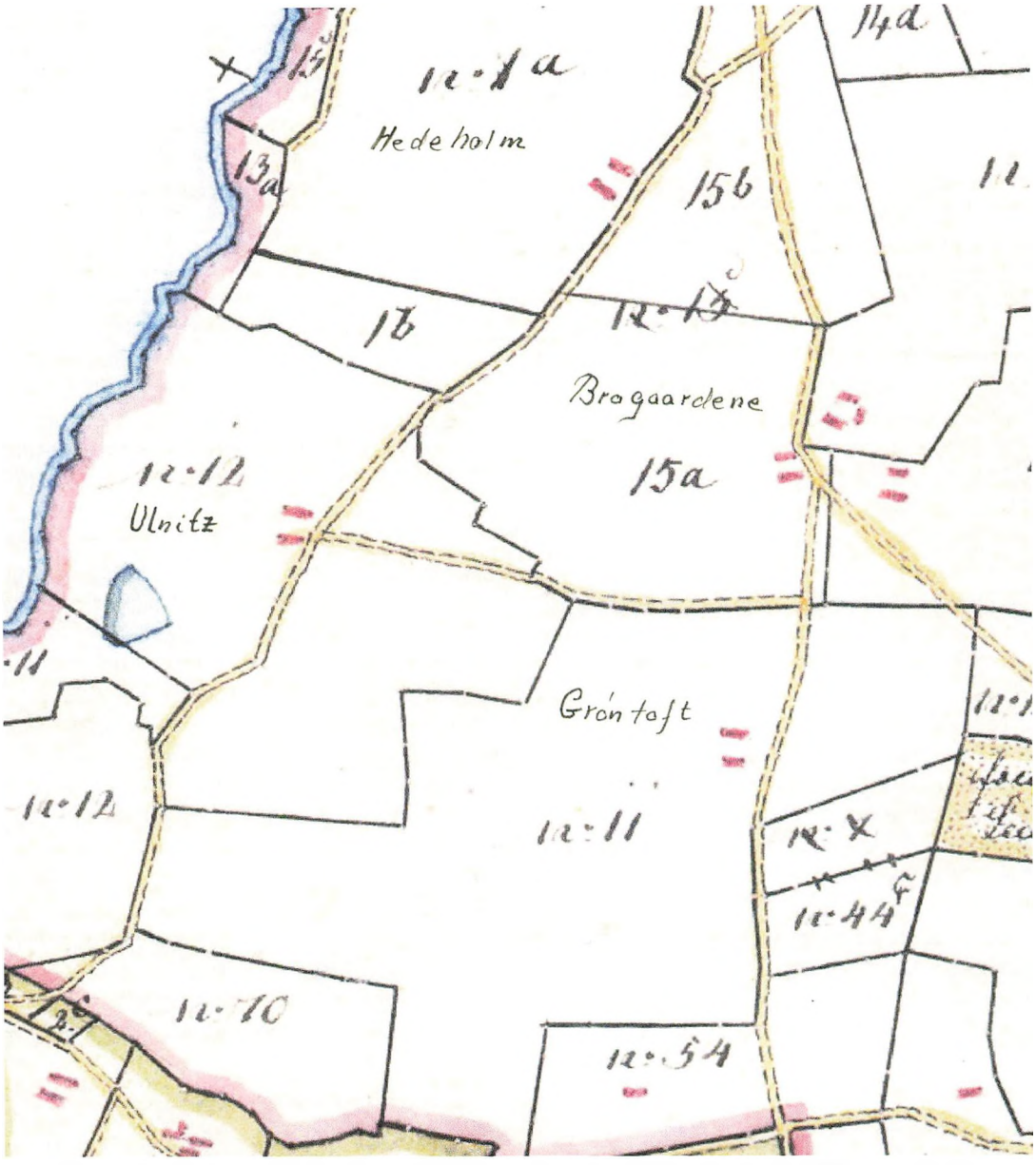

Sognekort med området omkring Brogårdene. Kortets gyldighedsperiode 1816 (ca) – 1868.

I den senere reviderede matrikel fra omkring 1710 kan man se, at "Ulnisgaard" stadig hører under Ørum, at gården stadig er enestegård med uændret hartkornsangivelse og med Morten Thomsen som gårdfæster.

Af kirkebogen for Bedsted sogn fremgår, at Morten (Ulnitz) Thomsen (1679-1764) var gift med Anna Christensdatter (1688-1760). Morten og Anna fik 10 børn. Datteren Johanne (1725-1809) giftede sig i 1755 med Salmon Andersen Leegaard (1729-1788), samme år som de overtog gården ifølge fæstebrev i Tandrup Godsarkiv:

"Salmon Andersen, Ulnitz, Bedsted Sogn. Født på mit Gods i Sønderhaa. En gaard Ulnitz kaldet, som Morten Thomsen godvilligt

Revideret matrikel o. 1710.

har overladt ham. Hk 5-1-2-1 alb., hvoraf Christen Jensen i Horsfelt er forundt en halwtønde i fæste efter derom førte tingswidne wed Tandrup Birketing det øwrige som er Hk 4-5-2-1 alb. Naar de begge de gamle nemlig Morten Ulnitz og hustrue ere wed Døden afgangne, skal han giwe Landgilde 3 Rdr., indtil da skal han forsørge dem med Klæde, føde saa got som hand det self nyder, og efter deres Død en Christelig begrawelse. Han faar hjælp til gaardens opbyggelse, og besætning. 4. April 1755."

Man kan altså her konstatere, at "Ulnisgaard" som fæstegård er blevet solgt fra Ørum til Tandrup Gods mellem ca. 1710 og 1755. Det fremgår ligeledes af fæstebrevet, at gårdens hartkorn er reduceret efter en dom med en halv tønde til Christen Jensen i Horsfelt, således at gårdens hartkorn herefter er 4-5-2-1.

I Hartkornsspecifikationen fra 1788 optræder "Ulnitzgaard" stadig som enlig gård i sognet med Salmon Andersens enke som fæster med uændret hartkorn.

Johanne og Salmon fik 5 børn. Sønnen Thomas (1764-1840) overtog gården i 1792 ifølge fæstebrev i Tandrup Godsarkiv:

"Thomas Salmonsen, Ulnitzgaard, Bedsted Sogn. Den gaard, som faderen Salmon Andersen fradøde, og Enken godwillig afstaar. Hk 4-5-2-1 alb. Han skal græsse en qwie eller faar for Hosbonden, indtil høet er hjembragt. Hans moder, der er gammel og skrøbelig, forsørger han med fornøden ophold som han og hustrue, og dersom hun ikke imod for vent skulle bliwe fornøjet, giwer han hende nærmere fastsat korn, faar m.v. det paalægges saawel ham som hustrue at wise hans gamle Moder Lydighed og Kierlig omgang. 31 Decb 1792. (Br no 38). Thomas Salmonsen, Ulnitz. Paategning paa fæstebrew. Wed udskiftningen er gaarden tillagt Hk 4 td 5 skp 1 fc. 12. Novb, 1810."

Af denne påtegning kunne man forledes til at tro, at gården var blevet udskiftet, men da der var tale om en enestegård uden jord i fællig med nabogårdene, var udskiftningen ikke re-

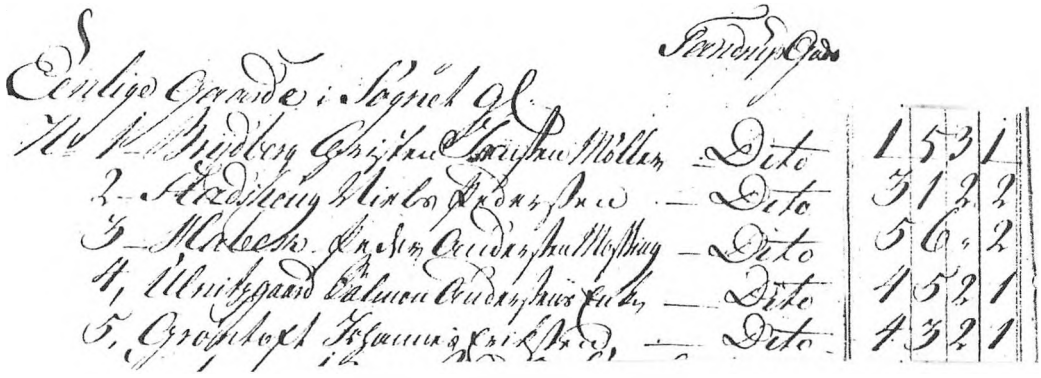

Hartkornsspecifikationen 1788.

levant for "Ulnitzgaard". Der er blot tale om en reference til de øvrige nabogårdes udskiftning.

Der fandt en længere syns-og taksationsforretning sted i 1792, hvoraf det fremgår, at både stuehus og lade trængte til istandsættelse, der skønnedes at koste 84 rigsdaler og 12 skilling. Gårdens areal samt den specificerede opgørelse over besætningen og markredskaberne vurderedes til at være tilstrækkeligt til *"Gaardens paalagte halwe Plougs Hoveries Drift". Indboet var yderst enkelt: "1 Fuhr Bord med aaben Foed og 1 do Skammel, 1 Jern Kakkelown, 1 Klokkewiiser uden huus, Sængeklæder paa en Sæng, bestående af 2 Dyner, 2 Howed Pudder, 1 Lagen og 1 Waar , ligesaa Sengeklæder på én ditto Sæng, bestaaende af 2 Dyner, 2 Hovedpudder, 1 Lagen og 1 Waar, 2de øll Tønder, 2de Kahre, 2de Spande, 1 Sælde, 1 Sold og 2 Halm Løb, 1 par Qwerne, 2 hamp Sække."*

I alt overleveredes gården fra far til søn for 201 rigsdaler, 5 mark og 8 skilling og 12 skilling. Thomas giftede sig i 1792 med Dorthea Nielsdatter (1769-1841). De fik 5 børn. Sønnen Poul (1807-1853) overtog gården ifølge fæsterbrev i Tandrup Godsarkiv:

"Poul Thomsen, Ulnitz, Bedsted Sogn. Fæster gården Ulnitz, som hans afdøde fader Thomas Salmonsen efter fæstebrev af 31. Decb 1792 havde. Hk 4 td 5 skp 2 fc 1 alb Nyt Hk 3 td 7 skp 2 fc 2 alb. Han betaler ingen indfæstning, men derimod tildeels erstattet hans nu afdøde forældres Restance. 25 Octob 1841."

I 1844 fik Poul skøde på gården. Købesummen var 2.200 rigsdaler. Hartkornet var anført med 3-7-2-2. Skødet blev først ført til protokols i 1852.

Poul giftede sig med Maren Jensdatter (1806-1861). De fik en datter, Christine Poulsdatter (1834-1862). Hun giftede sig i 1853 med Nicolai Christensen Kjerulff, der var tjenestekarl på gården. Efter Pouls død, drev Nicolai gården videre til 1866. Efter at den samme slægt i næsten 200 år havde drevet Ulnitz, gled den over på andre hænder.

Den 23. februar 1866 mageskiftede gårdejer Jens Petersen af Ulnitz sin gård, ansat til 7.000 rdl, med Jes Christian Sørensen af Svankjær, der her havde en meget lille gård (matr. Nr. 11a og 5a m.m.) på godt 1 tdr hartkorn, ansat til 3.000 rdl. Jes C. Sørensen fyldestgjorde forskellen på 4.000 rdl.

Han var født 1824 i Harboøre, men opvokset på Lyngholm lidt nord for Ulnitz. Jes var blevet gift med Ane Marie Christensen fra Ørum i 1853. De fik 3 børn.

Jes døde i 1869 kun 45 år gammel. En mindeplade i Bedsted Kirke vidner om hans virke i Hvidbjerg og Bedsted sogne samt hans familieforhold som en højt elsket far og ægtemand. Efter Jes' død blev hans enke boende til 1870, hvor hun købte gården Morup Mølle. Sønnen Christen blev boende til 1875, hvor der blev bygget et nyt stuehus. Han byggede Bedsted Kro i 1881 og ejede den til 1889. I forvejen ejede han Morup Mølle Kro.

Den 28. maj 1875 underskrev Ane Marie Sørensen en købekontrakt, hvori hun solgte Ulnitz til Kristen Knakkergaard af Faartoft. Gården, matr.nr. 12, var anført med 3 tdr 7 skp 2 fjkr 2 alb. Ane Marie solgte ikke hele gården, men beholdt knap 1 td hartkorn agerland, som det formuleredes: *"dog med undtagelse af det stykke jord, der kaldes "Mølbjerg", som indeholder 14 a 15 tdr. bygsædeland...."*. Købesummen var 19.000 kr. Det fremgår af handelen, at et stykke hedejord af ejendommen var lejet ud til enken Magrete Dal. Skødet blev tinglæst 13. januar 1876.

Få måneder senere solgte Knakkergaard Ulnitz – nu kaldet matr.nr. 12a – til Jens Peter Jensen og (faderen) Jens Overgaard Jensen for 20.000 kr. Det gav en fortjeneste på 1.000 kr. til Knakkergaard at have skødet på Ulnitz i 3 måneder.

Jens Peter Jensen blev i oktober 1879 i Hassing kirke gift med Karen Marie Poulsen fra Hassing. De fik 2 børn.

I folketællingen 1. februar 1880 er opført gårdmand Jens Peter Jensen, 26 år, Karen Marie, hans hustru, 24 år, samt to karle og to piger som tjenestefolk.

1881 stod Jens Peter Overgaard som den forsikrede i forsikringsprotokollen.

I 1887 havde J. P. Jensen og J. O. Jensen

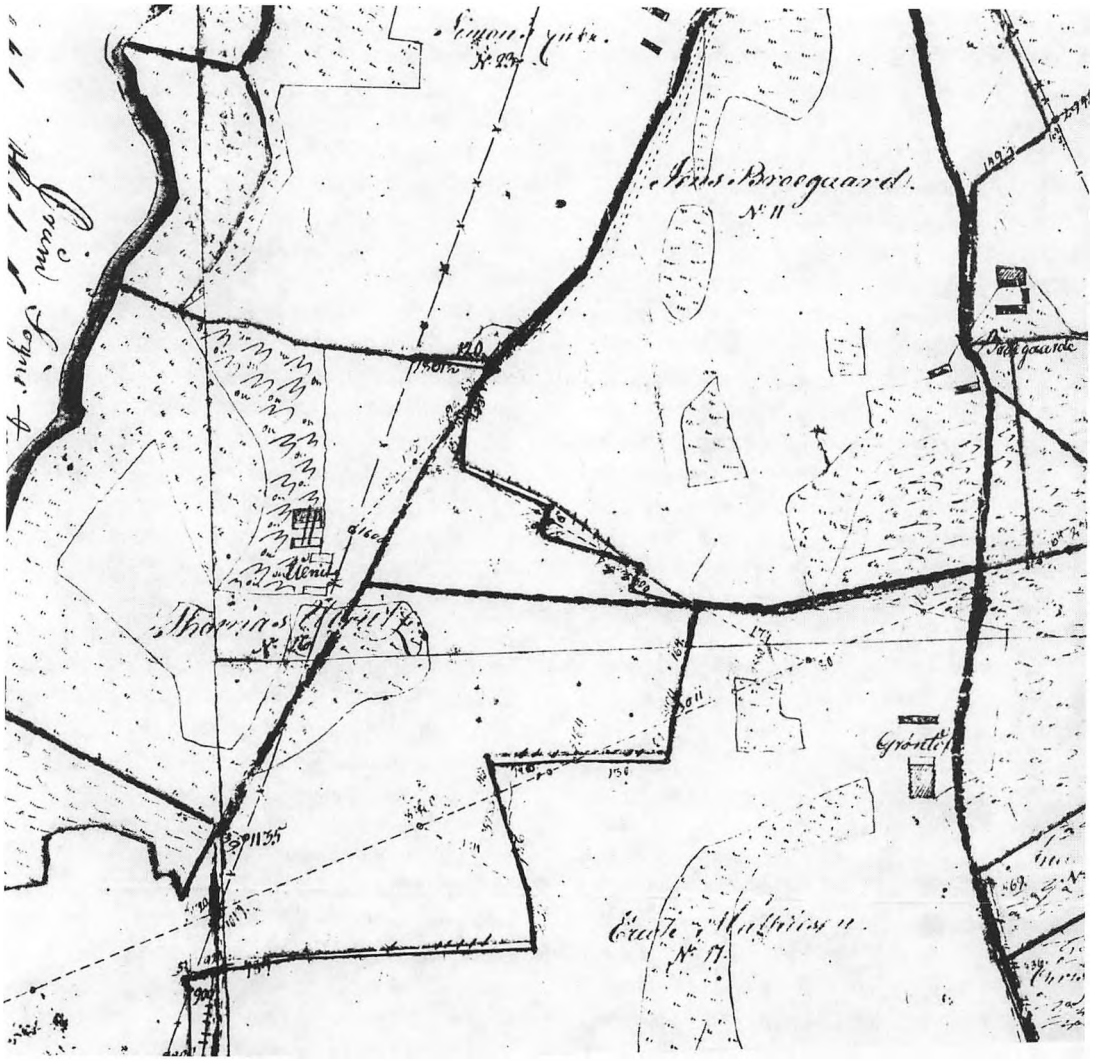

Kort fra o. 1810. Af kortet fremgår, at Ulnitz med Thomas Ulnitz som beboer er placeret midt på sine jorde, hvoraf kun ca. halvdelen er opdyrket. Der er en markvej (stadig eksisterende) mod øst til de tre Brogårde og Grøntoft og en nordlig vejforbindelse forbi Hedeholm og en sydlig mod Morup Mølle.

endnu skøde på gården. De solgte den samme år til J. Pedersen, væver, og Poul Skaarup (Tåbel), fiskeeksportør, for kr. 21.500,00.

Samme år forpagtede de gården ud til Christen Stentoft Holst, der bosatte sig her sammen med sin kone Anine Marie Skaarup og deres 4 børn. De fik yderligere 6 børn. Poul Skaarup (Tåbel) var Anines bror.

Lars Christian Nielsen og hans kone Inger Marie Madsen boede i Ulnitz i 1919, hvor datteren Ellen Elisabeth Nielsen fødtes. Forinden havde de boet i Helligkilde, Hvidbjerg sogn sammen med deres 7 børn. I 1920 købte han gården, men solgte den i 1921 for kr. 60.000,00 til Kristian Jensen Nielsen.

I 1921 boede Kristian og hans kone Marie i Ulnitz sammen med 3 af deres 4 børn, og i 1925 boede de her stadig sammen med 2 døtre. I 1939 solgte han gården til Oskar Emil Jensen for 28.000,00.

Han giftede sig i 1939 med Hedvig Kirstine Nielsen og fik 4 børn. Oskar døde i 1963 efter

Billede af Ulnitz i høstens tid med kornneg på marken og klapsejler på ladetaget. Billedet fra før mejetæskernes indtog, tilhører Henning Jensen.

flere års svagelighed pga. astma. Hedvig blev boende et par år på gården og fik hjælp af sønnen Henning. Hedvig døde i Bedsted i 2002. Lars Lund Larsen, Brogårdsvej 3, købte gården i 1966 for at lægge jorden ind under sin egen gård "Grøntoft". Halvdelen af jorden måtte han imidlertid afstå/sælge til Børge Gramstrup. I 1969 solgt han bygningerne til Anny Hansen, Grove pr. Sunds.

Nye tider i Ulnitz

I 1970 – i øvrigt samme år som Thy-lejren etableredes - købte Lars Prange, Aarhus, gården. Den havde stået ubeboet hen siden 1966 og trængte i den grad til en kærlig hånd. Stuehus, stald, lade og vognport var forfaldne og haven fuldstændig tilgroet. Grundarealet var 3947 m², heraf vej 300 m². Købesummen var kr. 37.000,00. Udbetalingen klaredes med kr. 5.000,00 i kontanter samt to s/h tv og en transistorradio til en samlet værdi af kr. 5.000,00.

Lars havde sammen med to kammerater haft en gammel ejendom i Ydby et par år og var som barn kommet i Morup Mølle Kro. Han kendte derfor området.

Ulnitz ligger for sig selv langt væk fra alfarvej, godt gemt for enden af en 600 m lang markvej, kun omgiver af marker og eng, som Hvidbjerg Å snor sig igennem.

Stuehuset var ca. 130 m² med synlige bjælker og indeholdt 2 entreer, 2 værelser, 2 stuer, køkken, soveværelse, badeværelse, bryggers og fadebur samt uudnyttet loft.

I stalden, der var i bedst stand, havde der været grise, køer og heste samt høns. Laden var meget gammel med rester af fundamentet til en vindmølle på taget. Lund Larsen opbevarede åleruser og gamle maskiner her. Vognporten var faldefærdig.

Renovering

Det første, vi tog fat på, var at istandsætte stuehuset, så vi havde et sted at overnatte.

Næste projekt var nedbrydning af lade og

Følgende oplysninger stammer fra Bedsted-thy.dk:

9-9-1897

Fiskeriet i Morup Mølle Å

Ved Hassings-Refs herreders ordinære ret i Vestervig er i dag afsagt dom i en sag af betydelig betydning. Sagen er af gårdforpagter, Chr. Stentoft Holst af "Ulnitz" i Bedsted, i efteråret 1894 anlagt mod mølleejer, Jessen af Morup Mølle i anledning af, at denne havde ladet optage en af Holst, i åen, mellem Morup Mølle og Hvidbjerg Mølle ruse til ålefiskeri, til hvilket fiskeri Jessen formente sig eneberettiget. Ved dommen er Jessen frifundet for Holsts tiltale. Omkostningerne ophævedes.

29-6-1916

En værdifuld ko

Gårdejer, Chr. Stentoft Holst, i "Ulnitz", pr. Bedsted, leverede forleden til udførsel på Bedsted station en ko af kolossal vægt 1420 pund. Da den kostede 81 øre pr. pund blev den altså betalt med 1140,20 kr., vistnok den største betaling, der nogensinde er ydet her på egnen for en eksport ko.

Lars foran stuehuset fra havesiden. 1973.

vognport. Børge Gramstrup og hans 2 sønner, Morten og Søren, stillede med traktor, grab og reb. Dynger af mursten lå tilbage, og det så trøstesløst ud. Den firelængede gård blev minimeret til stuehus og stald.

Foran os lå en meget gennemgribende renovering, hvor vi de næste mange år koncentrerede os om mure, vinduer og tag samt modernisering af stuehuset. I dag er det kun det indvendige i stalden, der fremstår næsten, som da vi overtog gården.

Efter mange års slid og slæb ude og inde er

Karen foran stald og lade mod vest/nordvest. 1973.

vi endelig færdige og kan fremover koncentrere os om at vedligeholde gården og passe udenoms arealerne.

Morten Gramstrup skynder sig væk, inden resten styrter sammen, 1978.

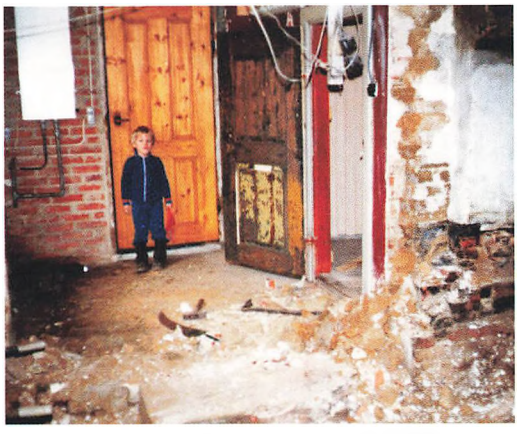

Jacob besigtiger bryggerset, 1985.

Naboer

Nogen Thy-lejr blev Ulnitz dog aldrig. Dertil var vi trods alt for borgerlige. Vore naboer i nr. 3, Lund Larsen og i nr. 7, Gramstrup, var måske nok lidt bekymrede for, hvad der nu ville komme til at ske i nr. 5. Af gode grunde skilte vi os ud fra dem ved at være unge byboere, der både klædte og opførte os anderledes. Feks. syntes Børge Gramstrup lige, han ville fortælle os, hvordan man opførte sig på landet. Helt uden grund havde vi jaget hans børn væk fra vores lille paradis, som ingen skulle komme og forstyrre. Dette første uheldige møde udviklede sig gennem årene til et varmt venskab med familien Gramstrup. Thomas legede med deres yngste datter, Marie. Mest hos Marie, da Marie syntes: "Lars ser uliklig ud", hvad der ikke var noget at sige til, som han stod der ubarberet, uredt og i gammel essojakke og gamle bukser. Lars Lund Larsen gav også udtryk for sin mening om os og vores påklædning eller rettere mangel på samme. Børge fortalte os mange år senere, at Lund Larsen havde sagt: "De løwer nagen rundt dernier". På sine ture med knorteknæppen i hånden ned i engen havde han fået syn for sagen: Topløs solbadning, udendørs brusebad og ungdommeligt letsind. Ellers havde vi også et godt forhold til ham. Hvert år kom han ned og bød os:"Walkommen til Thøj". Da der senere skete et generationsskifte på Grøntoft, lærte vi Ritte og Thomas Lund Larsen at kende. Vi har siden haft mange fornøjelige timer sammen både på cyklerne, på klitheden og rundt om spisebordet. Især husker jeg en septemberaften i 2016, hvor vi cyklede ud på klitheden vest for Svankjær for at høre hjortebrøl. Vi slog os ned mellem et par klitter, fandt hvidvin og chips frem. Der var fuldmåne og stjerneklart samt hjortebrøl fra den nærliggende klitplantage. Kort sagt blev det en magisk og uforglemmelig aften.

Børnene

På trods af hårdt arbejde med renovering blev der også tid til vore børn og børnebørn. Lidt fi-

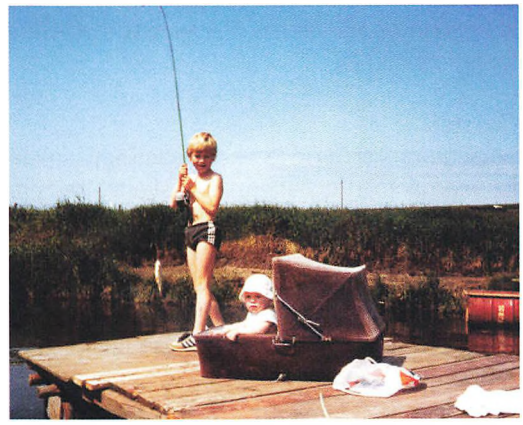

Thomas og Jacob fisker i Hvidbjerg Å, 1981.

Ulnitz, 2020.

skeri i åen blev en sjov beskæftigelse, især når de fik en stor brasen på krogen. Det bedste var dog ture til stranden og P. Madsens Kjær, men også Mettes lille biks i Lyngby var populær, for her skulle de selv fylde slikposerne. I dag nyder Thomas, hans kæreste og deres lille datter, der i øvrigt er døbt i Lodbjerg Kirke, at holde ferie på gården langt fra deres travle liv i København. Også Jacobs 2 drenge synes om at besøge os på gården. Her er plads og tid til forkælelse og leg.

Gæster

I mange år var brønddækslet samlingspunktet for morgenmad og eftermiddagskaffe, helt primitivt, men det fungerede godt. Min søster og svoger, Kirsten og Kai, er hvert år faste gæster på gården, Kai har været en uvurderlig hjælp gennem alle årene med sin faglige baggrund inden for byggeriet. Det er også blevet til rigtig mange vandre-, cykel- og løbeture i den skønne natur/vildmark i Thy, hvor vi alle fire har samlet energi til hverdagens stress og jag. Om aftenen har vi ofte nydt et dejligt måltid mad og et glas vin bag stalden, hvor vi har vores "solnedgangsplads" og udsigt ned over engen. Man skal ikke langt væk fra gården, en gåtur op ad de omkringliggende gravhøje er nok til at opleve de store vidder i Thy, f.eks. kan vi fra det højeste sted se skibe på Vesterhavet. Også svampejagt, plukning af havtorn og fugleture med gode venner er noget vi sætter stor pris på samt ikke mindst koncerter i De sorte Huse i Agger. Ulnitz har endvidere dannet ramme om fødselsdage og barnedåb samt besøg af familie og venner.

Tidens gang

Tiderne skifter, og således også vores liv på gården. Stuehuset er færdigrestaureret, haven er ikke et vildnis længere, nye maskiner, installationer og tablets har holdt deres indtog og afløst det primitive liv, vi levede i 1970'erne og 80'erne uden telefon, opvaskemaskine og vaskemaskine mv. Landposten kommer aldrig mere med breve og kort fra Kirsten

Jacob, Karen, Stine, Kirsten og Kai, 1984.

og Kai, der melder deres ankomst. Mobiltelefonerne har overtaget kommunikationen. I dag kaldes kysten mellem Agger og Hanstholm Cold Hawaii, hvor især Vorupør og Klitmøller præges af surfere. Hele området er udlagt til Nationalpark Thy, hvilket er et kæmpeplus for Thy, da resten af Thy vel må siges at høre ind under det knapt så flatterende Udkantsdanmark.

Set i vores optik er Thy stadig et dejligt roligt sted med masser af skønne naturperler, der ikke er overrendt af turister.

Den tid er forbi, hvor køerne græssede på de omkringliggende marker, i stedet får vi et glimt af dem, når de står og trækker frisk luft i stalddøren. Roemarkerne er også forsvundet og erstattet af majs- og rapsmarker, og landmandens mindre landbrugsmaskiner er afløst af maskinstationernes kæmpestore maskiner.

I Hvidbjerg Å, der er odderreservat, ses nu også spor efter bævere. Ligeledes er mårhunden også kommet tæt på. Så sent som i sommeren 2019 stod den en tidlig formiddag på græsplænen og guffede fuglefrø i sig. Mårhunden er et invasivt dyr, som man gerne må bekæmpe. Gode råd var dyre, så vi ringede til Thomas Lund, der heldigvis kender en jæger i lokalområdet. 20 minutter efter lød der 2 skud, og mårhunden lå død i græsset.

Til trods for disse forandringer værdsætter vi at opholde os i det åbne landskab, at være tæt på naturen og mærke roen sænke sig. Fasanen med høner kommer hver dag. Vi ser ofte ræve, harer og ikke mindst rådyr. Traner i engen er ikke længere et særsyn, og om efteråret ser vi dem i store flokke på 50, når de raster i engen og om sommeren, og når de fouragerer i stubmarkerne.

Vi er gået på pension, vores sønner er voksne og har fået kone og kæreste samt børn. Fra påske til november nyder vi at være i Thy i længere og kortere tid ad gangen og have besøg af familie og venner.

Familien Pallesgaard i Vestervig

Tredje generation i Bredgade/Klostergade
Carla Pallesgaard, Leo og Britta Pallesgaard, samt en kusine: Perioden 1950-1969

Af Karen Pallesgaard Munk, fjerde generation

Indledning og resumé

Dette er det næstsidste kapitel i krøniken om min mors familie, familien Pallesgaard, som har boet i Klostergade, tidligere kaldet Bredgade, i Vestervig siden 1870'erne. Jeg er sandsynligvis den sidste Pallesgaard i gaden. Af hensyn til læsere, som ikke kender de foregående kapitler, vil jeg resumere disse først, men også i den forbindelse tilføje enkelte nye ting, som hører til i de perioder, som jeg har skrevet om.

Familiehuset, som jeg nu bor i sammen med min mand, indeholder mange spor efter min familie, for de gemte simpelthen alt - ikke mindst min onkel. Det gælder helt ned til kvitteringer for købmandsvarer og andre småindkøb. Det er unægteligt en god ting med alle disse efterladenskaber, når man skal befatte sig med historieskrivning om familien, men også et stort arbejde at få henholdsvis kasseret og bragt det i orden, der skal bevares. Her er en meget stor intern familie- og vennekorrespondance, ikke mindst fra gamle venner i Schweiz og England. Her er en omfattende esperantokorrespondance imellem særligt (min onkel) Leo, (moster) Karen (som døde i 1946, og derfor ikke optræder i dette kapitel) og deres esperantovenner fra snart sagt hele verden: fra Japan til Sydamerika, Nordamerika og selvfølgelig Europa. Enkelte verdensdele er helt fraværende, først og fremmest Afrika og størstedelen af Asien, bortset fra Japan. Det samme gælder hele Østblokken, det vil sige Sovjetunionen og Østeuropa, som i den pågældende periode blev stadigt mere tillukket. Her er også forretningsbøger, fotos, tegninger, malerier, møbler, en stor bogsamling og selvfølgelig det hus, Klostergade 37, som morfar erhvervede i 1923 med den daværende adresse, Bredgade 66, sandsynligvis for midler han som malermester i byen tjente ved restaureringen af Vestervig Kirke.

Vores hus er bygget om, hver gang en ny generation har overtaget det. Først med morfar, som byggede et malerværksted i haven og indrettede farvehandel i en af stuerne ud mod gaden, derefter min onkel, som bl.a. lavede en ny indgang til forretningen og indrettede loftsetagen til en betagende lejlighed for to, da han blev gift med tante Britta samt endelig min mand og jeg, som har omdannet og renoveret bygningen til igen udelukkende at være en privatbolig, som det var oprindeligt.[1] Huset som sådan udgør også et prægnant spor efter bygherren, daværende herredsfuldmægtig ved den nu nedlagte byret i Vestervig, Niels Engelsted. Han lod i 1907 opføre dette byhus tydeligvis beregnet på det bedre borgerskab, helt efter Matadormodellen med køkkenelevator (det havde bankdirektør Varnæs dog ikke), køkken og fadebur i kælderen, værelse til tyende i kælderen lige op ad køkkenet med brændekomfur - helt i stil med kokkepigen Lauras og stuepigens logi i Varnæs' hus, samt et badeværelse med byens første træk og slip. Dertil en smuk (men vedligeholdelsesmæssigt besværlig) smedejernsterrasse ud til en lukket have med Vestervig Å strømmende igennem.[2]

Min oldefar, Niels Pallisgaard[3] Laursen flyttede med sin hustru, Else Marie (f. Andersen), ind i gaden som tøffelmager (træsko-) engang i begyndelsen af 1870'erne. Mine oldeforældre var den første generation af Pallesgaardfamilien i gaden. Derefter anden generation, deres søn, min morfar, malermester og tegnelærer Laurits Kristian og hans hustru, skrædder Emma Pallesgaard (f. Poulsen). Mine morforældre fik fire børn, Carla Margrethe, Leo, Else Marie (min mor) og Karen Marie som tredje generation. Moster Carla og onkel Leo fik varig bolig i morfars hus. Efter Leos og hans hustru Brittas død flyttede min mand og jeg ind i huset som fjerde

generation i gaden. Pallesgaardnavnet stammer fra gården Pallisgaard, der stammer tilbage fra 1700-tallet, og som stadigvæk ligger, hvor den lå dengang, i Ullerup tæt på Heltborg.

Det har været en rød tråd i beretningerne, at dette ikke alene skulle være en privat familiehistorie, men også en historie, som afspejler, hvordan »verdens gang« i samspil med en konkret familie har formet dennes liv, givet dens medlemmer nye livsmuligheder - men også begrænsninger. På den måde bliver den private historie et billede af samfundets udvikling på godt og ondt. Professor emeritus Ove Korsgaard, Aarhus Universitet, kalder dette for »familiemetoden«.[4]

Første kapitel handler om mine oldeforældres liv i overgangen til demokratiet og den afgørende betydning, det havde for dem, at der i kølvandet på den nye grundlov i 1849 kom en for dem endnu mere frisættende lov, nemlig Næringsfrihedsloven i 1857. Denne lov satte »næringen« fri og gjorde den demokratisk. Som ny selvstændig næringsdrivende flyttede oldefar ind i gaden fra et liv som en del af det besiddelsesløse landproletariat i Vestervigs omegn. Oldemors nye position som hustru med egen husholdning betød også et samfundsmæssigt spring opad fra igennem et halvt liv at have været - om end værdsat - så dog tjenestepige i andres husholdninger i Sydthy.[5] Med Næringsfrihedsloven åbnedes der for nye livsmuligheder for dem. De såkaldte »mesterlav« tabte med loven retten til at styre produktion, priser samt ikke mindst tilgangen til fagene og næringslivet. Det blev mine oldeforældres chance for at skabe en ny tilværelse i Vestervig by. Og de var ikke alene: »Den nye næringsfrihed skabte eksistensgrundlag for de tusinder af tilvandrede småkårsfolk, der brød op fra en ussel og udsigtsløs tilværelse på landet. Traditionelt var byernes hovedfunktion at dække oplandets behov for varer og tjenesteydelser.« (Strange Petersen, 2009). Min oldefar blev hurtigt et trofast og livslangt medlem af Vestervig Haandværker- og Borgerforening; et symbol på hans nye værdighed som selvstændig næringsdrivende med eget hushold og stemmeret.

Det var i samme historiske periode, at Danmark langsomt var ved at vænne sig til, at demokratiet var på vej efter vedtagelsen af den nye Grundlov. Det fremgik også af kapitlet, at Danmarks overklasse og intelligentsia, herunder N.F.S. Grundtvig, frygtede den nye magtfordeling, der var på vej i Danmark og i hele Europa: det uuddannede proletariats nye adgang til stemmesedlen. Man følte de kolde vinde fra den franske revolution: den uuddannede pøbel kunne være farlig, og Grundtvigs løsning på problemet var, at pøbelen måtte gennemgå en dannelsesproces til øget selvbevidsthed bl.a. via folkehøjskolen, som måtte formodes at skulle ledes af den danske intelligentsia. Formodentlig som en slags sikkerhedsventil blev der dog også lagt benspænd for adgangen til at stemme ind i Grundloven: Stemmeret havde kun mænd over 30, der opfyldte følgende kriterier (efter Danmarkshistorien.dk, Aarhus Universitet):

- var i besiddelse af indfødsret
- ikke stod i privat tjenesteforhold uden at have egen bopæl
- ikke var modtager af fattighjælp, som ikke var tilbagebetalt
- ikke var uden rådighed over eget hjem
- havde haft fast bopæl det seneste år

Der var således langt til de borgerrettigheder for alle indbyggere, som er en selvfølge i dag. I realiteten betød disse bestemmelser, at man udelukkede alle kvinder samt de mænd, som ikke havde »foden under eget bord«. Mine oldeforældre tilhørte således den befolkningsgruppe, som ikke umiddelbart i 1849 fik disse nye borgerrettigheder. Først med Næringsfrihedsloven fik oldefar adgang til stemmesedlen og blev en anerkendt borger i Danmark. Det nåede min oldemor ikke. Hun døde af lungebetændelse 49 år gammel i 1880'erne, før kvinderne fik stemmeret i 1915. For deres søn, Laurits, åbnede loven mulighed for også at blive faglært. Han fik en læreplads som malerlærling i Thisted og drog efter 7 års uddannelse og arbejde i Thisted til Schweiz, hvor han levede og arbejdede i tre år og selvfølgelig lærte at tale flydende tysk. Han fortæller i sin dagbog, hvordan han passerede den danske grænse lige syd for Kolding i 1907 på vej til Schweiz.

Under opholdet tog han på en længere rejse fra Schweiz, over Frankrig med skib til Napoli, hvor rejsen gik tilbage over land via Rom og de Norditalienske byer. Undervejs studerede han klassisk malerkunst og øvede sig i at tegne klassiske figurer. Morfar bevarede hele sit liv nære forbindelser til venner i Schweiz og en inderlig kærlighed til Middelhavsegnene. Hans kunstideal var klassisk billedkunst. Ironisk var det derfor også, at hans første lærling, da han havde slået sig ned som malermester i Vestervig, blev den senere så berømte og meget lidt klassicistiske maler, Jens Søndergaard, som ikke havde den store lyst til at være håndværksmaler, og som morfar derfor havde svært ved styre i dagligdagen. Efter et halvt års prøvetid fyrede han Jens, som dog blev uddannet malersvend hos sin onkel i Hurup. Morfar, som senere blev uddannet tegnelærer i København, fastholdt til sin død, at Jens Søndergaard »hverken kunne tegne eller male - og perspektiv kunne han da slet ikke få ind i sine billeder«. Konflikten med Jens Søndergaard blev mere eller mindre tiet ihjel af morfars børn, men ikke af morfar. Som bekendt blev Jens Søndergaard hurtigt anerkendt, da han debuterede som kunstner. Hans store held var, at direktøren for Statens Museum for Kunst, Leo Swane, så et stort lys i Søndergaard - i modsætning til Picasso, som han ikke ville have inden for museets mure.

Sammenfattende kan man sige om drivkraften bag generationerne i min familie, var samfundsudviklingen og dens tilbud om nye livsmuligheder, som de greb med kyshånd og tog til sig helt uden hjælp fra den Grundtvigske folkehøjskole, selvom denne utvivlsomt har betydet meget for mange danskere, især måske for gårdmandslaget i befolkningen. For læringsivrige børn, - som morfars - var det dog en svær barriere for videre skolegang at bo i en lille by uden eksamensskole. På deres tid kom kun embedsmændenes og andre velstilledes børn i eksamensskolen i Hurup. Det kostede penge, og der var brug for arbejdskraften i hjemmet, da mormor tidligt blev handicappet og fastlåst til en rullestol. At være født i en større provinsby som f.eks. Aalborg eller Randers, gav således dengang jævnaldrende og socialt ligestillede børn som min mor og hendes søskende lettere adgang til boglig uddannelse.[6] Men så uddannede de i stedet sig selv.

Det forrige kapitel i krøniken omhandlede 1940'erne, og hvad Anden Verdenskrig betød for familien. Kapitlet giver også et indtryk af sundhedsvæsnets afmagt over for tuberkulosen, som tog livet af min yngste moster Karen, året før jeg blev født. Da Verdenskrigen var slut, og verden igen åbnede sig, var den rejselystne familie hurtigt i gang med at lægge planer for at komme ud og se, hvordan det nu stod til i Europa. Morfar og moster Carla, der som familiens ældste barn og ugifte datter efter mormors død var husholderske for sin far, tog på en længere rejse til Syden og Rivieraen og undgik konfrontationen med et smadret Tyskland, som blev passeret i nattog. Leo passede forretningen imens. Ingen af dem manglede penge i disse uger: Carla vandt 1700 kr. i kasinoet i Monaco, og Leo fik uopfordret udbetalt 4800 kr. af én af kunderne, en fiskeimportør i Thyborøn, hvor firmaet havde en filial. Leo og hans kone tog senere på et længere ophold i Norge, hvorfra Leo hjembragte dejlige malerier af norske landskaber, som han havde fremstillet under opholdet. Senere rejste de også til England for at besøge esperantovenner. Oldefars efterkommere havde i den grad fået appetit på at se ud over sognegrænsen.

Dette næstsidste kapitel i denne krønike vil omfatte ca. 20 år, fra 1950-1969, med nedslag i centrale overgange for familien - fremkaldt af sygdom, død, starten på velfærdssamfundet, familiens kusine Maries ankomst som husejer i Lodbjerg samt endelig noget så fjernt som Vietnamkrigen, der bragte nye beboere til huset.

Perioden 1950-1959

Morfars liv og død i 1950erne

Som det måske lige kan anes af fotoet med morfar og hans malere, er han præget af sygdom. På fotoet ses også onkel Leo (med butterfly), morfars svende og lærlinge. Det må være taget før Dalgaard (i forgrunden), som nærmest blev betragtet som et kært familie-

medlem, til familiens store sorg blev taget i tyveri fra firmaet under Anden Verdenskrig (se forrige kapitel af krøniken). Morfar står helt i baggrunden og er tydeligvis meget forandret af sin hjernesvulst, som producerede for meget væksthormon.[7] Han nåede lige med sin datter Carla at gennemføre den store rejse til Paris, Rivieraen og Schweiz i 1949, inden sygdommen tog over.

Morfar med svende og lærlinge.

Morfar var dog stadig aktiv som malermester til ind i begyndelsen af 1950'erne. Hans sidste lærling, Willy Kristensen, forlod firmaet i 1952. Han står yderst til venstre i gruppebilledet. Willy har jeg mødt i forbindelse med min krønikeskrivning. I 1953 blev han soldat i Søværnet, men vendte tilbage efter soldatertiden. Desværre døde han for godt et år siden. Han stammede fra Krik, og selvom han fik sin fremtid i Randers, hvor han bl.a. havde været med til at oprette Håndværkermuseet,[8] ønskede han at få strøet sin aske ud over Krik Vig.

Willy har fortalt meget om sin tid i morfars firma. Alle de ansatte var på kost i firmaet, men de sov i et hus, som morfar havde lejet i Vestergade, da der ikke var plads til så mange overnattende her i huset. Efter aftensmaden var det tradition, at man sad og hyggede sig og snakkede sammen i dagligstuen og ikke mindst hørte morfar fortælle historier om sit lange liv som maler, bl.a. om Jens Søndergaard, som er omtalt i resumeet. På baggrund af Søndergaards berømmelse har det sikkert været ekstra pikant for morfar at fortælle historien om hans umulighed som malerlærling - og som kunstner.[9] Willy kunne også berette, at morfar elskede, når alle hans ansatte, klædt i hvidt malertøj, cyklede i en snorlige række på vej til arbejde. Det var før håndværksmestrene fik bil, så også alt håndværksgrejet blev transporteret på cykel. Her kunne morfar bogstaveligt talt præsentere sin succes i Vestervigs bybillede. Desværre har jeg ingen fotos af dette, men det kræver ikke megen fantasi at forestille sig, hvordan det må have set ud.

Morfars sidste lærling, Willy Kristensen.

Efter at have fejret 50-års jubilæum i maj 1955 døde morfar i december 1955, men havde jo i nogle få år forinden været ude af stand til at lede firmaet, som formelt blev overdraget til min onkel ved morfars død. Den overgang til onkel Leos ledelse betød ifølge Willy, som på dette tidspunkt var udlært malersvend, en stor forandring for de ansatte. Dels var det svært for Leo i starten at forhandle kontrakter med kunderne, så det blev Willy, der blev sendt i byen for at ordne disse for firmaet ret vigtige sager, dels var de ansatte ikke længere på kost i huset, da Leos hustru, der var født og op-

vokset i et bymiljø, uddannet i et parfumeri i Aalborg, ikke var indstille på at overtage rollen som madmor.[10] Det betød afslutningen på en hyggelig tradition i huset. Nu var det hotellet i Vestervig, der en overgang overtog bespisningen af folkene. Kort efter rejste Willy fra byen, og Leo lærte efterhånden at drive forretning, selvom det nok ikke var hans livs ønskedrøm. I tiltagende grad blev det dog også mere almindeligt, at man ikke havde folk på kost, og at disse selv sørgede for kost og logi.

Ved denne ret store ændring i huset blev min moster, som tidligere havde stået for hele husholdningen og levet af at være morfars husbestyrerinde, arbejdsløs. Det var svært for hende midt i livet at miste sin plads uden andre muligheder, så hun genoptog sin skræddervirksomhed som (perfektionistisk) kjolesyerske. Det var svært for hende, da kunderne som nævnt i et tidligere kapitel havde svært ved at forstå, at det faktisk kostede noget at få syet en perfekt udført kjole fra bunden, og hvor vrangsiden af klædestykket også var gennemarbejdet. Der var nærmest direkte dramaer omkring kjolesyningen, når noget drillede.

Moster fik dog sin egen gratis lejlighed her i huset og kunne så nogenlunde få det til at løbe rundt, indtil hun i begyndelsen af 1960'erne fik bevilliget invalidepension på grund af sit medfødte handicap i form af en lårbensknogle, der var skredet ud af hofteskålen ved fødslen. Det bevirkede, at hun haltede meget, lige fra hun lærte at gå. I dag er det jo et handicap, som helbredes med en spredeble i barnets første levemåneder. Vi i familien 'så' det på en måde ikke: det var jo vores egen moster. Det samme gjaldt sandsynligvis folk i Vestervig, men uden for Vestervig, hvor man ikke kendte hende, kunne man godt fornemme, at det vakte opsigt. I dag ser man jo ikke mere så voldsomt haltende mennesker i gadebilledet. Det siger nok sig selv, at det undertiden var svært for moster at affinde sig med denne skæbne.

En ny generation tager over: ombygning af huset

Da Leo overtog forretningen, havde den bestået i 50 år, og i huset her havde den haft hjemme i godt 30 år, så det var på tide at bygge om til en ny tid. Det blev først og fremmest facaden, der blev lavet om: et nyt stort butiksvindue og en ret prominent indgang til forretningen med flere ovenlysvinduer formet som bobler i det nye tag, som fulgte med den ændrede indgang til huset og butikken. Dertil kom, at der i den modsatte ende af facaden blev lavet en separat indgang til mosters lejlighed.

Facaden bygges om til en ny tid.

Moster Carlas stue ud mod haven.

Men det var ikke alene for, at det skulle se nyt og smart ud, at dette blev gjort. Der lå også dybere overvejelser bag, som det fremgår af det lille essay om lys og farver, som Leo skrev

efter, at butikken var blevet bygget om. Det var jo trods alt en farvehandel, han havde. Leo var - udover at være uddannet maler - også kirkekonservator og ligesom sin far uddannet tegnelærer i København.

Han havde således en god baggrund for at reflektere over æstetik og over, hvad der ligger i at være overfladens specialist. Det gjaldt vægge, lofter, døre, vinduer og møbler. Et fag, som i dag ikke forekommer at være særligt anerkendt blandt håndværksfagene.

Uden lys ingen farve
- eller det samme udtrykt med et gammelt ordsprog: i mørke er alle katte graa.

Hvad enten man vil sige det på den ene eller anden måde er ordsproget i dag en videnskabelig kendsgerning. Tingenes øjensynlige farve beror i virkeligheden på overfladens evne til at tilbagekaste den ene eller den anden af alle farver, som det hvide lys består af. Det vil heraf forstås, at lyset er det vigtigste af alt, når det drejer sig om farver.

Da vi planlagde ombygningen af vor butik, lod vi netop hensynet til den rigtige belysning være noget af det væsentligste. Vi har taget alle de mest moderne hjælpemidler i brug for at få det for farvebedømmelse bedst mulige lys frem saavel om dagen som om aftenen.

(L. Pallesgaard, 1955)

Jeg spurgte ham engang, hvad der var hans yndlingsfarve. Der opstod en lang pause. Så svarede han, at det efter hans opfattelse var et meningsløst spørgsmål, for alle farver hænger sammen i en helhed i farvespektret, og det giver ingen mening at fremhæve enkelte af dem som særligt smukke eller særligt grimme. Min onkel, men også hans kone, havde en enestående æstetisk sans. Bl.a. købte de de nu så berømte danske møbelklassikere Wegner, Finn Juhl og Børge Mogensen, dengang de blev fremstillet. Men de købte også antikviteter, som passede smukt til denne moderne danske møbelkunst. Undertegnede arving siger tak for den daglige glæde, det er at bo i så smukke omgivelser.

Ægteparret Leo og Britta Pallesgaard i deres bedste alder.

Med den nye butik og med overtagelsen af hele forretningen gik det efterhånden godt. Landets stadigt forbedrede økonomi efter krigen kunne også mærkes i Thy, og nedbryd-

ningen af Danmarks udkant var ikke begyndt endnu. Leo fik næringsbrev med tilladelse til at virke som maler i Vestervig i 1957, to år efter morfars død. Desværre blev der stadig mindre tid til egen kunstnerisk virksomhed. Men både min onkel og min tante Britta var kunstneriske og fantasifulde mennesker, og de foldede sig ud sammen på mange måder. De fik ingen børn, men fik i stedet siameserkatte og senere den dejligste lille pekingeserhund, Yang.

Verdens klogeste pekingeserhund, Yang.

Britta og Leo morede sig bl.a. med at skrive hylende morsomme, underfundige breve til hinanden med skjulte stikpiller og undskyldninger for ting, man måske havde dårlig samvittighed over. Efterhånden var det Yang, der 'overtog' pennen og fik sagt nogle sandheder til modtageren. Vi i huset var enige om, at Yang havde en meget høj hunde-IQ! Det kom der mange usandsynligt sjove breve ud af. Yang udviklede også et pennevenskab med revisor Holtens pekingeserhund. Holten var Leos revisor og boede i Hurup. Leo skrev dog selv denne særlige julehilsen til Britta den 24.12.1958:

BENÅDNINGSANSØGNING
Undertegnede tillader sig herved høfligst, ærbødigst, allerunderdanigst i største ydmyghed at bede om benådning for den dødsstraf ved skydning som Deres Naadige Excellence godhedsfuldt i Deres Naadige Excellences uransagelige visdom har ladet mig hjemfalde til.
N.B. Skulle det imidlertid ikke behage Deres Naadige Excellence at bønhøre mig, ville jeg være taknemmelig om det eventuelt kunne lade sig gøre at udsætte eksekutionen til efter Jul, for eksempel til umiddelbart før Haandværker & Borger foreningens aarlige juletræsfest.
Med venlig hilsen
Deres hengivne Leo Pallesgaard

N.B (endnu engang) Glædelig Jul og et godt Nytaar.

Med ombygningen af butikken fik det nye ejerpar også en ny slags varer ind i butikken. Britta var som nævnt uddannet i et parfumeri i Aalborg, så de begyndte også at sælge et lækkert kosmetikmærke, Pierre Robert, til kvinder og Old Spice, barbersprit, aftershave og deodorant til mænd. Yang deltog også i butikslivet og undså sig ikke for at bide kunderne i fingeren, hvis han ikke fandt dem værdige til at klappe ham. Især gik det ud over en tidligere ejer af Agger Badehotel, en mafiosoagtig type - af udseende.

Langsomt udviklede de også nye venskaber med nogle af butikkens kunder. Med Leo og Grethe Estvad startede et nært venskab i slutningen af 1950'erne. Estvads, som flere år før havde erhvervet Louis Poulsens sommerhus i Lodbjerg, var kunder i forretningen, hvor nogle af varerne blev betalt med malerier - til stor glæde for os efterkommere. Det betød også bemærkelsesværdige postkort dekoreret af Leo Estvad. Det første kort, vi har i arkivet er en fin lille tegning fra Rom, fra 1955. Et andet er fra 1969, hvor Estvad var begyndt at fabulere i sine billeder.

Perioden 1960-1969
Nye beboere i husets kælder

I det meste af tresserne gik det godt med forretningen, som stadig bestod af farvehandel og malerforretning. Beboerne var i de første år udelukkende Leo, Britta og moster Carla. Men det ændrede sig fra 1964 og frem til slutningen af årtiet. I 1964 flyttede jeg ind, fordi jeg blev indskrevet som elev på Thisted Gymnasium. Med velfærdssamfundet fremvækst blev det i

Leo Estvad: Procession

16/11 · 1969

Palindan Mühlenweg 9
1815. Kehrn. V

Kære Leo.
Mange tak – så at læse jeres kommer
godt i hus, og vi er glade for at have dig
på klaveret her i byen. Jeg vil bede dig

Postkort af og fra Leo Estvad.

stigende grad almindeligt, at også småborgerskabets børn kom i gymnasiet, selvom det lå langt væk, og det i mit tilfælde betød buskørsel på 2x36 km hver dag. Belønningen ventede dog derhjemme, hvor Yang havde lært klokken og vidste, hvornår jeg kom hjem. Han lå altid og ventede på mig oven for trappen op til vores øverste stue. Det var en vidunderlig velkomst. Jeg blev således familiens første student. Der har været mange danske familier, som fik deres første student i denne periode.

Karen som gymnasieelev i 1964.

Min onkel byggede kælderen om, så der blev et værelse til mig i det gamle køkken. Køkkenelevatoren var for længst revet ned, da der skulle indrettes en lejlighed til Carla, så hun og parret kunne have hver deres husholdning. Resten af kælderen blev indrettet til at være en del af butikken. Da jeg var blevet færdig med skolen i 1967, var Vietnamkrigen godt i gang, og nogle unge amerikanske mænd flygtede til Danmark fra militærtjenesten og måske den visse død i Vietnam. Her kom også invalide-

rede tidligere soldater, som ikke kunne vende tilbage til den amerikanske hær. Det førte bl.a. til, at et ungt amerikansk par, Bonnie og Steve, flyttede ind på mit værelse og blev gode venner med Leo og Britta. Det var efter moster Carlas død af brystkræft i 1969. Bonnie og Steve skiltes senere som par: Bonnie fandt en dansker, og Steve (Schein) blev grundlægger af en kendt forretning i København: »Steves Books and Records«. Ifølge dagbladet Information blev denne forretning én af Nordeuropas bedste forretninger for vinyl jazzplader. Steve solgte forretningen i 1999 og havde på det tidspunkt ikke længere forbindelse med min onkel og tante. Han bor stadigvæk i København. Det er uvist, om Bonnie også blev i Danmark.

Britta med husets nye beboere.

Kusine Marie og Det Gule Hus i Lodbjerg

Mormors søster, Rasmine Rasmussen, fik tre børn, to drenge, Ejnar og Villy, samt en pige, Marie. Villy døde som ung af tuberkulose. Den anden, Ejnar, emigrerede til Brasilien og giftede sig over sin stand med en dommerdatter. Han var charmerende og så godt ud, så noget havde han at handle med på ægteskabsmarkedet. Marie blev aldrig gift og fik en karriere som oldfrue i overklassehuse. Sin første oldfruestilling fik hun som 34-årig hos fabrikant og apoteker Niels Benzon, som boede i en stor ejendom, Rønhave i Vedbæk. Hun blev ansat i 1936 og arbejdede sig op til at være leder af Rønhaves husholdning. Her var hun indtil 1953, hvorefter hun blev oldfrue for fabrikant Svend Bergsøe, som på dette tidspunkt var gift med kgl. skuespillerinde Bodil Kjer. Kusine Marie fik

bl.a. følgende skudsmål med fra apoteker Benzon:

Frk. Rasmussen har selvstændigt og med stor dygtighed bestyret husholdningen og har haft tre Husassistenter under sig. Hun har ligeledes selvstændigt antaget Hushjælp, foretaget alle Indkøb, staaet for Rengøring, Vask og Strygning og bestemt Husets Gang. Hun er særdeles dygtig til al syning og har selv udført reparationer af Linned, Dækketøj og meget andet. Hendes Flid, Hæderlighed og Samvittighedsfølelse er usædvanlig, og hun har altid behandlet alt i Huset, som om det var hendes eget.

Frk. Rasmussen er overordentlig dygtig saavel til daglig som til finere Madlavning. Hun er økonomisk og forstaar at udnytte alt, saa intet gaar til spilde. Hendes Dygtighed til Bagning, Syltning og Henkogning bør også fremhæves. Jeg kan ligeledes anføre, at alt i Huset har været i samme mønsterværdige Orden, hvad enten jeg var hjemme eller bortrejst i maanedsvis.

Det fremgaar af ovenstaaende, at jeg betragter Frk. Rasmussen som en enestaaende Støtte og Arbejdskraft, hvis Dygtighed og Evner som Bestyrerinde af et stort Hjem ikke kan overvurderes.

Naar hun rejser, ønsker jeg hende alt godt i hendes fremtidige Stilling, ligesom hun modtager min hjerteligste Tak for de Aar, hun har været hos mig.

Hvem kunne ikke tænke sig en sådan Marie i sit hus?

Grunden til stillingsskiftet var, at apoteker Benzon ikke længere havde råd til at bo på Rønhave. Som man kan se ud af hans anbefaling, var kusine Marie vant til at styre et stort hus selv.

Nu kom hun til at styre husholdningen på Svend Bergsøes gods, Astrup, Jyderup, som han havde købt året forinden med henblik på at lave forsøg med svineavl. Det passede derfor Marie glimrende, at Svend Bergsøe var gift med en kvinde, som havde nok at gøre med sin profession som skuespiller. Parret var usædvanligt omsorgsfulde overfor deres ansatte, og Svend Bergsøe sørgede for at få flyttet Maries ting fra Rønhave til Astrup og hjalp hende på alle måder på plads i hendes nye hjem. Den første jul, kusine Marie tilbragte på Astrup, sendte Svend Bergsøe og Bodil Kjer hende følgende julehilsen:

Kære frøken Rasmussen,
fru Bodil Kjer og jeg ønsker Dem en rigtig glædelig jul.
Vedlagt en check paa Kr. 200,-
Og en taske, som jeg har købt i Marocco samt en lille broche fra Mexico.
Jeg håber, De kan bruge disse ting.
Mange venlige hilsner
Deres hengivne
Svend Bergsøe og Bodil Kjer

Kusine Marie, den fremtidige ejer af »Det Gule Hus« i Lodbjerg.

Bodil Kjer blandede sig aldrig i Maries dispositioner og var - også efter at hun var blevet skilt fra Bergsøe - altid sød og opmærksom med jule- og fødselsdagshilsner og sendte hende et kærligt brev, da hun havde mistet sin mor.

Den første jul efter skilsmissen fra Svend Bergsøe skrev Bodil Kjer denne julehilsen til hende i 1958:

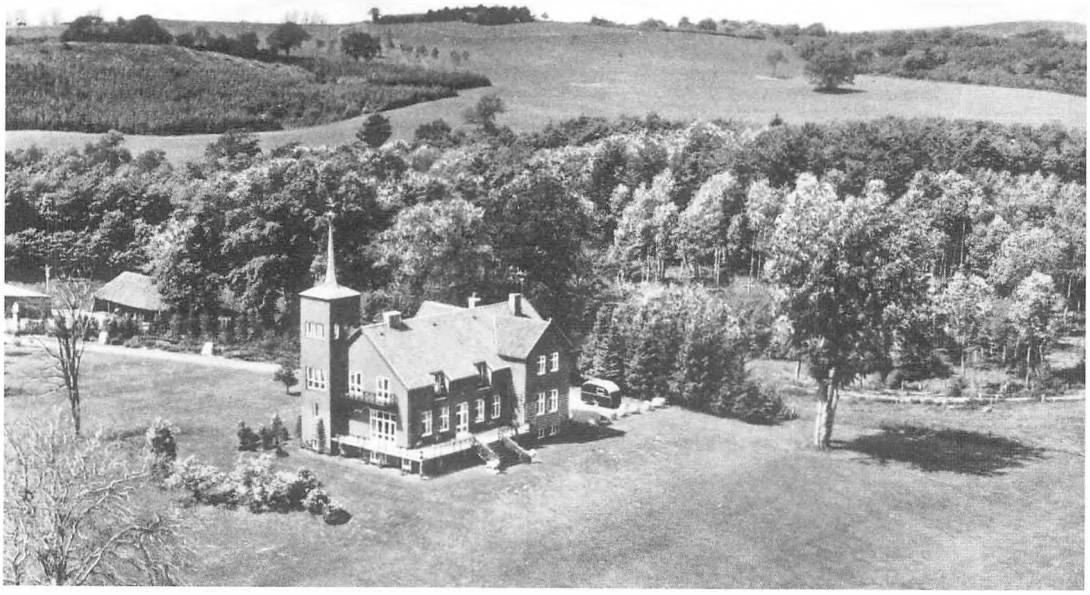

Fabrikant Svend Bergsøes gods, Astrup, hvor kusine Marie styrede husholdningen i 15 år.

Kære frøken Rasmussen!
Med ønsket om en god og hyggelig jul siger jeg dem tak for den tid, vi har kendt hinanden.

- Jeg har lært Dem at kende som et værdifuldt og meget dygtigt menneske - Jeg glæder mig altid over faglig dygtighed, hvor jeg møder den - netop derfor kom jeg til at beundre Dem saa meget. ---- Deres evne til at lede et stort hus perfekt - er enestaaende!

Jeg ønsker Dem alt godt i fremtiden kære frøken Rasmussen og siger Dem endnu engang tak for disse aar.

Hjertelig hilsen fra Deres hengivne
Bodil Kjer

Det, Bodil Kjer havde været vidne til, var, hvordan kusine Marie stod for meget store selskaber, hvor cremen af den entreprenante danske overklasse, de nye fabriksejere, og politiske magthavere kom til middag og måske på længere ophold på Astrup. Det kunne også være jagtselskaber for 80 personer, og det kunne være nytårsmiddage og sen »kalas« for Bodil Kjers kolleger: John Price og frue, Ebbe Rode og Helle Virkner, Svend Bergsøes bror, maleren Flemming Bergsøe med frue, og brødrenes far, kemiingeniør, fabrikant og forfatter Poul Bergsøe osv.

Familien Bergsøe var en meget kendt familie i Danmark på dette tidspunkt. Poul Bergsøes far, Vilhelm Bergsøe, var zoolog og forfatter.

Svend Bergsøe havde fingeren med i alt: her et menukort fra et jagtselskab på Astrup. Kokken var kusine Marie.

Han har bl.a. skrevet den pragtfulde roman *Fra Piazza del Popolo* fra 1867. Den kan anbefales! Hans søn Poul - en ualmindeligt foretagsom mand - blev uddannet kemiingeniør og var en slags polyhistor med interesse for alt muligt fra metallurgi, landbrug, trafiksikkerhed - bl.a. var han en varm fortaler for at få afskaffet vejtræerne - til verdensrummet og almindelig folkeoplysning. Han fik sit eget radioprogram, hvor han på en fantasifuld måde formidlede viden om verden, især om videnskabelige opdagelser - ja, og så fik han lige grundlagt en fabrik også, som sønnen Svend fik oparbejdet til et verdensfirma, kaldet Poul Bergsøe & Søn. Svend var også dybt interesseret i trafiksikkerhed og blev en førende figur inden for dansk trafikpolitik. Han var bl.a. optaget af at gøre sikkerhedsseler obligatoriske - også for bagsædepassagerer - og af hastighedsgrænser. Det var en hård kamp at få overbevist ikke mindst politiet og FDM om vigtigheden af disse foranstaltninger, hvilket han fortæller levende om i sine erindringer: - og *Søn*.

Efter opløsning af ægteskabet med Svend Bergsøe fortsatte Bodil Kjer med at skrive disse søde breve til kusine Marie. Også Svend Bergsøe var fortsat en ualmindelig omsorgsfuld arbejdsgiver. Desværre for Marie var hans næste, sidste og fjerde kone dog ikke af samme støbning som fru Kjer. Hun var datter af journalisten Andreas Winding, var meget yngre og hed Diana Vinding (med enkelt V). Diana Vinding havde været gift med den mand, som Bodil Kjer nu blev gift med, skuespiller og senere teaterforlægger Olaf Nordgreen. Så det var partnerbytte på et niveau, som ikke sås i Thy. Ingen af de to nye ægteskaber holdt dog, til døden dem skilte. Den nye frue på Astrup

Polyhistoren, dr.techn. Poul Bergsøe - en selvbevidst, men meget sød herre.

ville blande sig i husholdningen og havde ikke den samme respekt for Maries ledelse af huset, som Bodil Kjer havde. Det kunne undertiden bringe Marie helt fra koncepterne. Hun var jo vant til at regere selv. En del af tiden rejste Bergsøe og hans unge kone dog verden rundt for at se til Bergsøes fabrikker. Men Marie holdt ud og fortsatte med at sprede glæde med sin excellente husholdning. Der var i Bergsøefamilien og i deres forhold til deres ansatte dog en fortsat stor gensidig omsorg, selvom den nye frue på Astrup ikke forstod decorum (hvad, der sømmer sig, red.) i forhold til sin nye stilling som godsejerfrue. Da Svends far, Poul Bergsøe var 91 år gammel og tæt på sin død, 3 måneder senere, sendte han kusine Marie følgende takkebrev:

Kære frk. Rasmussen.
Må jeg sige Dem så mange tak for den glæde De beredte mig ved at lave kåldolmer og bagefter den ekstra gode and De havde tilberedt. Når man har ligget på hospitalet i næsten to måneder og opereret to gange, er man blevet så afkræftet, at man trænger til al den hjælp, man kan få for at få en bid mad ned - trods de herhjemme gør alt for at forkæle mig - men Deres and skal jeg aldrig glemme, og jeg beder Dem modtage min beskedne men velmente tak.

Mange hilsner fra
Deres hengivne Poul Bergsøe

Det Gule Hus i Lodbjerg som det så ud før ombygningen. Tegning af Leo Estvad.

Det Gule Hus, som det så ud udvendigt efter ombygningen.

Seks dage før sin død sendte han Marie endnu et takke- og julekort med eget foto:

Da kusine Marie nærmede sig 62-årsalderen, begyndte hun at tænke på sin fremtid som pensionist og planerne gik i retning af Thy, hvor hun jo havde familie i Vestervig. Med henblik på det kommende pensionistliv købte hun et lille hus i Lodbjerg, som lå skråt overfor Estvads hus. Det kostede dengang kr. 8000. Huset er i dag gult og bliver kaldt »Det Gule Hus«. Onkel Leo tegnede en ny indretning af huset og stod også for renoveringen af det. Det blev et dejligt lille sted, som vi brugte med stor fornøjelse, indtil Marie selv flyttede ind i 1968.

1960'erne går på hæld

Den 1. januar 1969 overdrog onkel Leo sin malerforretning til sin trofaste svend, Gustav Larsen. Leo var dengang 53 år gammel. Det er uklart, hvorfor han tog dette skridt, for han var jo ikke gammel, og han var ikke selv aktiv som bygningsmaler, men skiftede imellem at passe farvehandelen og køre rundt og se til, hvad hans folk lavede ude hos kunderne. Jeg kender ikke begrundelsen for salget, men jeg fandt det dengang dristigt af ham at gøre sig totalt afhængig af farvehandlen. Der er ingen tvivl om, at han i stigende grad var træt af regnskaber og af omsen, som blev indført i 1962, så han har vel håbet på, at han og Britta alene kunne

Del af stuen i Det Gule Hus, som det så ud efter ombygningen.

leve af butikken. Samtidig var der i Indenrigsministeriet planer om at gennemføre en strukturel omdannelse af Danmark med sammenlægning af de mange små kommuner, som landet dengang bestod af. Det betød i Sydthy en lokal centralisering, hvor Hurup blev handelsbyen, som trak megen handel og mange aktiviteter væk fra Vestervig. Den fine embedsmandsby med byret, dommerkontor og den store kirke havde begyndt sin deroute som utallige andre småbyer i Danmark. Blandt andet blev dette skæbnesvangert for Leos forretning.

[1] *Alle spor fra butikstiden er dog ikke helt væk. I denne sommer, hvor der har været fyldt med turister her i Thy, har der været nogle af disse, der har stukket hovedet indenfor og spurgt, om huset er et museum eller et galleri.*

[2] *I den forbindelse er det vigtigt at gøre sig klart, at Vestervig ikke kan kategoriseres som en traditionel 'landsby', selvom byen bliver kaldt en landsby og er kåret som 'årets landsby' i 2013. Der er ikke enighed om definitionen af en landsby, men historisk set forstås begrebet som dækkende over en samling af gårde eller landejendomme, som har været grundlaget for væksten af en lille by, eller som en samling af håndværkervirksomheder og handlende, der har levet af et blomstrende opland af store gårde. Dette er imidlertid ikke starten på Vestervig. Vestervig er, hvad man kunne kalde en 'statsby' (benævnelsen er opfundet af etnologen og statsforskeren Thomas Højrup). Byen er vokset op omkring statslige institutioner som byret, fængsel, epidemihospital, kredslæge og den store kirke, hvor embedsmændene og deres familier har dannet byens førende klasse.*

[3] *Oldefars navn staves med i i Pallisgaard, mens hans børns efternavn blev stavet med e: Pallesgaard. Sikkert en stavefejl begået af den person, der skrev deres dåbsattester.*

[4] *Se bogen om hans egen familie fra Mors: 'Solskin for den sorte muld: om slægt og folk' (2013).*

[5] *Jeg har for nylig fundet et brev til min morfar fra lektor og sprogforsker Fredrik Ingerslev boende i Roskilde. Heri omtaler han min oldemor, som jeg ellers ikke har anden information om end hendes skudsmålsbog. Ingerslev stammede fra gården Foldbjerg, som lå udenfor Vestervig på vejen mellem Vestervig og Hurup, og som nu er nedrevet. Ingerslev og morfar holdt forbindelsen vedlige med besøg og mange breve. I april 1950 skriver Ingerslev til morfar, at han har fundet et brev fra sin far, kaptajn Vitus Bering Ingerslev, hvori han omtaler oldemor: 'Vi har i vinter en udmærket barnepige. Hun er lige så rar, som hun er stor, rigtigt et menneske, man glæder sig ved at have i sit hus, from og ualmindelig begavet …. Hun er nylig konfirmeret'.*

[6] *Se f.eks. Bo Lidegaards biografi om Jens Otto Krag (2004), som var jævnaldrende med morfars børn og kom fra et lignende miljø i Randers.*

[7] *Fra en amatørbetragtning ville man nok sige, at morfar bare ser ældet ud. Det er dog først og fremmest sygdommen, der præger hans udseende. Men selvfølgelig gør aldringsprocessen sig også gældende.*

[8] *Et besøg værd! Dele af morfars malerværksted har fundet blivende sted på Håndværkermuseet i Randers.*

[9] *Men det var pinligt for hans børn.*

[10] *Hun udviklede sig ellers til at blive en virkelig god kok. Jeg nød hendes mad og hendes vidunderlige tebord i tre år.*

Sømanden fra Smyrna

Af Jimmy Munk Larsen, Vorupør

I Skt. Thøgers Kirkegårds lapidarium[1] i Vestervig står en hvid mindetavle med et eksotisk navn på. Costa Diamatopowlo af Smyrna forliste ved Tolbøl med det gode skib Cabral i januar 1907. En uges tid senere døde han på Vestervig Sygehus og begravedes på Nedre Kirkegaard, som Skt. Thøgers Kirkegård kaldes. I artiklen prøver vi at komme lidt tættere på Costa Diamatopowlo. Hvor var han fra? Og hvor var han på vej hen?

Lapidarium i Vestervig. Foto: Jimmy Munk Larsen.

Under overskriften *"Svømmende Korn- og Foderstof-Ladninger Bestemte til Danmark"* kan man den 5. januar 1907 læse i den konservative avis, *Nationaltidende*, at dampskibet Cabral er på vej fra Novorossijsk til Nyborg med en last af hvede. Cabral var afsejlet fra den russiske havneby ved Sortehavet, øst for Krim, den 19. december 1906 og var altså godt på vej mod sine mål, som først var Nyborg, siden Svendborg. Ombord var 24 sjæle – 17 grækere, resten englændere. I en bornholmsk avis kunne man i strandingens kølvand læse, at man mente at have set damer ombord, men det må have været et fatamorgana. I antikken lå der i Tsemesskaya-bugten, nær nutidens Novorossijsk, en hellenistisk koloni, der hed Bata, hvor man havde specialiseret sig i kornhandel. Begge dele et pudsigt sammentræf, når man tager Costa Diamatopowlos græske ophav og Cabrals last af hvede i betragtning... An-

dre steder angives dampskibet dog til at have været lastet med 3.550 tons oliekager og majs på sin sidste rejse. Damperens ladning var assureret i forskellige tyske assuranceselskaber for 479.000 Reichsmark, så det var en dyr last.

kommet levende i land. Egypt & Levant Steam Ship Company havde altså hovedagentur i London, hvor Cabral formelt set havde hjemme. Rederiet havde dog også et hovedkontor i Smyrna, Osmannerriget, indtil udbruddet af

Havnen i Novorossijsk. Byen var under Den Russiske Borgerkrig 1917-22 blandt De Hvides sidste bastioner. Novorossijsk var under Den Store Fædrelandskrig 1941-45 besat af tyske og rumænske tropper og blev i 1973 udråbt som Helteby – en hæder byen deler med elleve andre byer i det tidligere Sovjetunionen.

Base i Smyrna

I 1893 etableredes rederiet *Egypt & Levant Steam Ship Company* af Thomas Bowen Rees, London, hvor hovedagenturet for Europa også lå. Rederiets hovedfokus var at skibe kul til Alexandria og returnere til England med egyptisk bomuld og korn fra Sortehavet. I 1900 købte rederiet det i 1894 søsatte dampskib Cabral af Carlisle & Co, London. Dampskibet havde en dødvægt på 3.800 tons og målte 1.734 registerton. Det var ualmindelig solidt bygget, helt igennem af jern. Havde det været mere moderne, bygget af stål, var Costa Diamatopowlo og de andre ombordværende næppe

1. Verdenskrig i 1914, hvorefter man rykkede til Alexandria, fordi tyrkerne var allieret med Tyskland i Den Store Krig. Derfor var en stor del af sømændene grækere, da Smyrna var en græsk-domineret by i Osmannerriget.

Lang rejse

Da Cabral forlod havnen i Novorossijsk den 19. december, skulle skibet først og fremmest ud af Sortehavet, gennem Bosporus og Konstantinopel, for at komme ud i Middelhavet. Her har Cabral sejlet nær forbi Costa Diamatopowlos hjemby Smyrna, hvor rederiet havde base. Turen ud af Middelhavet gik gennem Gibraltar-

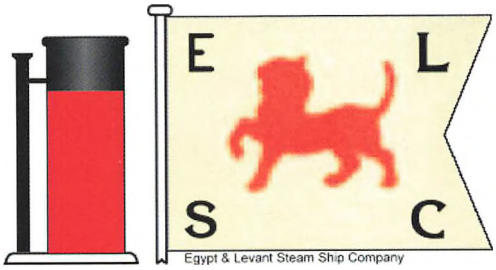

Egypt & Levant SS Co. Rederiets skib Elpiniki tog i 1922 del i evakueringen af Smyrna. Rederiet lukkede i 1948.

strædet, hvorefter man skulle gennem Biscayen og Den Engelske Kanal, inden man nåede Jernkysten[2]. Utallige er de skibe og sømænd, der er gået tabt i forsøget på at runde Skagen. Derfor havde man opstillet fyrtårne langs hele den jyske vestkyst, for at lede skibene på vej. Inde på land havde man desuden anlagt redningsstationer i et forsøg på at kunne komme de nødstedte til hjælp, når det alligevel gik galt. Tåge satte effektivt fyrtårnene ud af spil, og netop tyk tåge blev skæbnesvangert for Cabral – i forening med en forrygende januar-storm, der efterlod dampskibets maskines 240 hestekræfter afmægtige.

Gone ashore

Allerede torsdag den 10. januar var situationen kritisk på Cabral. Den verserende storm tiltog ud på dagen, men med undtagelse af det vagthavende mandskab, gik alle de ombordværende til køjs tidligt på aftenen. Klokken godt ti blev besætningen purret ud og fik akkurat tid til at trække i et par benklæder og en jakke, da de blev vækket med råbet *"Gone ashore!"* Dampskibet stod på revlen ud for Agger. Kaptajn Marsh fra London havde selv været på broen, da katastrofen indtraf, men han var ikke i stand til at sige, hvor man stod. Tågen og stormen havde slået skibet ud af kurs. Der blev straks givet ordre til at sende raketter til vejrs og afbrænde blus – mere for en forms skyld, end fordi man egentlig ventede sig noget resultat, da vejret stadig var tykt og usigt-

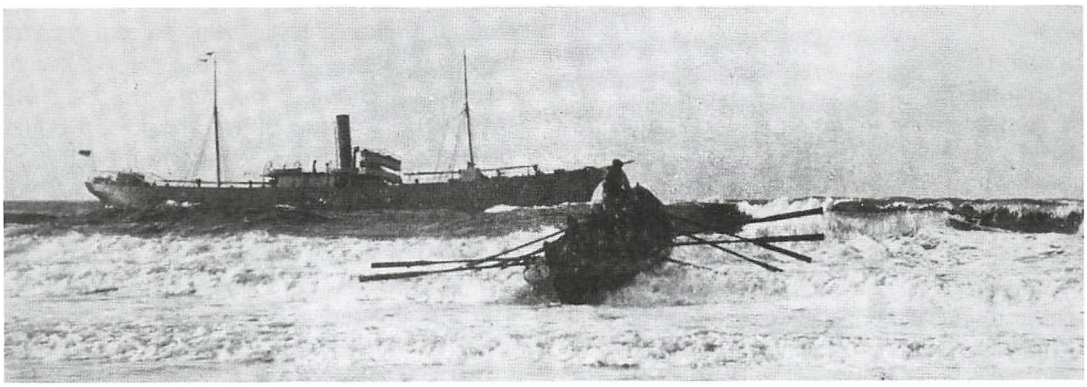

Billede 5: S. S. Cabral af London strandet på Tolbøl Strand. Foto: Gengivet efter 'Redningsvæsenet – 125 år' af Robert Svalgaard.

Det tog Cabral 23 dage at nå fra Novorossijsk til Sydthy.

bart – og kysten kunne man ikke se. Cabral stod på afgrundens rand. Skibet drejede sig hurtigt således, at det tog næsten hver eneste sø over sig. Mandskabet fik ordre på at surre sig fast og sad så i vand hele den lange nat, uden at der blev vekslet ret mange bemærkninger. Først godt op ad formiddagen blev det forliste dampskib observeret fra land. Det stod ved Lyngby – nærmere bestemt ud for Tolbøl, nær Lodbjerg Fyr.

Redningsaktion

Fredag morgen klokken 07:30 blev Cabral observeret af fiskeren Laust Nielsen fra Lyngby, der klokken 07:45 alarmerede Redningsstation Lyngby. En halv time senere afgik raketapparaterne fra redningsstationen, og de ankom til strandingsstedet klokken 09:10. Klokken 08:45 modtog Redningsstation Vesteragger en telefonisk meddelelse fra alarmeringshuset ved Trædholmen om et strandet dampskib nord for Lodbjerg Fyr. Samtidig modtog man en meddelelse fra Redningsstation Lyngby om, at man derfra var på vej til strandingen med raketapparaterne. Mandskab, heste og båd fra Agger blev tilsagt, og udstyret bragtes til strandingsstedet på Tolbøl Strand, 1½ mil nord for redningsstationen, hvortil man ankom klokken 11:00. Cabral stod 500 alen – godt 300 meter – fra land, og man ville derfor forsøge at få forbindelse via raketapparatet. Tredje gang blev lykkens gang, efter at de første to raketter ikke nåede ud til skibet. Klokken 3:10 fik man forbindelse med skibet. Ved udhalingen af redningstrossen, hvoraf to måtte sammenføjes grundet den store afstand, blev udhalingslinen uklar af trossen, og for at få den klaret måtte den hales tot, men herved sprængtes forbindelseskløerne og surringen. Da man kun havde medbragt to trosser, blev der fra alarmeringshuset på Ørum Strand telefoneret til Redningsstation Hedegaardene, om at komme til stede med trosser. I mellemtiden blev redningsbåden fra Agger sat ud et stykke til luvart af dampskibet, men førtes af søen og strømmen langt i læ af dette og måtte landsættes igen. Man forsøgte igen, faktisk så kraftigt at flere årer brækkede, men det var umuligt at arbejde sig gennem revlebråd-

det. Redningsmændene var nu så forkomne, at opsynsmanden så sig nødsaget til at indstille forsøgene med redningsbåden indtil videre, og han sendte en vogn hjem for at hente tørt tøj til de gennemblødte redningsmænd, der næsten alle havde mistet hovedbeklædningen. Redningstrosserne fra Hedegaardene ankom og haledes ud til Cabral, men det var vanskeligt at holde linerne klar med den store afstand i den hårde strøm. Redningsstolen haledes ud til skibet, og en mand af besætningen gik i den, men på en strækning af flere hundrede alen blev han trukket gennem havet med kun hovedet oven vande, inden han, da han var nået lidt over halvvejs ind, kastedes ud af redningsstolen af en brodsø. Fra land kunne man se ham klamre sig fast til den tykke trosse. Redningsstolen haledes ud til ham, og han fik tag i den og slæbtes til land i yderst forkommen tilstand. Han måtte siden indlægges på sygehuset med lungebetændelse. Hans tilstand betegnedes som meget betænkelig, og han endte med at dø... Hans navn var Costa Diamatopowlo. Yderligere et besætningsmedlem blev ramt af lungebetændelse, men klarede den. Da redningsstolen på ny haledes ud, ville ingen gå i den, og besætningen gjorde i stedet stolen fast til rigningen. En af redningsmændene på land antog, at kaptajnen havde givet ordre om, at ingen måtte gå i redningsstolen efter den uheldige redning af det første besætningsmedlem. Da redningsmændene havde hvilet sig lidt og fået tørt tøj på, blev der igen gjort forsøg med redningsbåden, som igen kørtes op til luvart, og man forsøgte at hale den ud til skibet ved hjælp af redningstrossen. Efter at redningsbåden havde fået flere voldsomme overhalinger, lykkedes det at komme ud til Cabral og indtage fjorten mand af besætningen, som heldigt bragtes i land. Grækerne blev reddet først. Redningsbåden gik straks ud igen og benyttede ligesom første gang redningstrossen, på hvilken bådens fangeliners bugt anbragtes for og agter. Alle årer lagdes ind med undtagelse af styreåren, som bådformanden betjente, og på denne måde lykkedes det igen at hale sig ud til skibet, hvorfra resten af besætningen, ni mand, bragtes i land lige ved mørkets frembrud. Heriblandt var maskinmestrene, officererne samt kaptajnen. Som påskønnelse af redningsmandskabets færd, tildeltes det af regeringen en ekstrabelønning.

Billede 6: Redningsstation Vesteragger. Foto: Jimmy Munk Larsen.

Kritik fra Lyngby

I Lyngby havde man allerede i en snes år kæmpet for at få en redningsbåd, da Cabral strandede i 1907. Årsagen var, at man mente, at man boede på den længste og mest øde

Redningsstation Lyngby. Redningsstation Hedegaardene, hvorfra man fik ekstra trosser, var alene forsynet med raketapparat og blev nedlagt i 1912. Foto: Jimmy Munk Larsen.

kyststrækning mellem Skagen og Blåvand, som ikke havde en redningsbåd, men blot et raketapparat. Allerede den 15. januar 1907 blev dette forhold kritiseret i en længere skrivelse i Thisted Amts Tidende af én af de tilstedeværende fra Lyngby. Havde man haft en redningsbåd, kunne man have været ved strandingsstedet 2-3 timer, før redningsbåden fra Agger ankom, og så kunne man uden besvær eller livsfare have reddet de ombordværende, da det fra morgenstunden ikke blæste synderligt meget. Faktisk var vejret så godt, at fiskerne i Stenbjerg og Vorupør var gået ud i små både, hvilket man da også bemærkede fra Lyngby... Cabrals stranding og den skæbnesvangre aktion med raketapparatet fik dog ikke umiddelbart nogen indflydelse. Først i 1920 blev Redningsstation Lyngby udstyret med redningsbåd.

Cabrals skæbne

Havet var siden strandingen i voldsomt oprør, og dampskibet truede med at gå midt over og ville sandsynligvis blive vrag. Sådan kunne man læse i en notits i Aarhus Amtstidende den 14. januar. Samme dag kunne man læse, at der fra Agger var telegraferet, at dampskibet var brækket foran maskinrummet, og ethvert håb om bjergning af skibet dermed var ude. Efter de sidste dages stærke storme og deraf følgende voldsomme søgang brækkede skibet. Ladningen havde en værdi af 350.000 kroner, men hvor meget der ville kunne bjærges, var et godt spørgsmål... Fra Frederikshavn rekvirerede man Svitzers bjærgningsdamper *Viking*, men Svitzer A/S måtte grundet den stærke kuling fra vest opgive at redde såvel Cabral som den svenske damper Gustav, der var strandet ved Thorsminde. Eftersom søen rejste sig, drev damperen ind mod land – mod undergang. Den 15. januar kunne man i Thisted Amts Avis læse, at damperen er drevet en lille smule mod nord med syv millioner pund foderstoffer ombord, men da skibet er knækket i bunden umiddelbart foran maskinskottet, er der al mulig grund til at tro, at den dyrebare last vil gå tabt. Siden drev nogle luger fra damperen i land, og man kunne derfor regne ud, at ladningen var blevet gennemblødt af havvandet. Først den 17. januar om formiddagen lykkedes det redningsmandskab at komme ombord på damperen. Forskibet og maskinrummet var sprængt, men agterskibet var endnu ubeskadiget, hvorfor den deri værende ladning måske kunne bjerges. En stor del fjerkræ, der fandtes ombord, blev bjærget i land. Om eftermiddagen kom havet igen i oprør, og strandbredden oversåedes med ilanddrevne vragstumper.

Vestervig Kirke set fra Skt. Thøger Kirkegård. Foto: Jimmy Munk Larsen.

De skibbrudnes skæbne

Med undtagelse af de to, der blev indlagt på sygehuset i Vestervig, blev de skibbrudne indkvarteret i Agger og Tolbøl Hedegaarde. Efter forholdene havde de det udmærket, om end de selvfølgelig havde svært ved at forsone sig med havets grådighed og vort barske klima... Kulturmødet i Sydthy var naturligvis forbundet med udfordringer, men gjorde utvivlsomt indtryk på begge parter, som man også kunne læse i avisen: *"Grækerne og Beboerne derude have naturligvis meget ondt ved at føre en Konversation sammen, al den Stund Sønnerne fra Hellas endnu ikke have vist den ringeste Evne til at prate paa Thyboernes Landsmaal, ligesom forstaaeligt nok det Græske just ikke er de Tolbøl- og Aggerboeres stærkeste Side, men inden de Fremmede drage bort, ville de ihvertfald tilfulde have fornemmet den*

ægte vestjydske Gjæstfrihed og Omhu overfor skibbrudne Søfolk."

Grækerne og Beboerne derude have naturligvis meget ondt ved at føre en Konversation sammen, al den Stund Sønnerne fra Hellas endnu ikke have vist den ringeste Evne til at prate paa Thyboernes Landsmaal, ligesom forstaaeligt nok det Græske just ikke er de Tolbøl- og Aggerboeres stærkeste Side, men inden de Fremmede drage bort, ville de ihvertfald tilfulde have fornemmet den ægte vestjydske Gjæstfrihed og Omhu overfor skibbrudne Søfolk.

Thisted Amtsavis, den 15. januar 1907.

Costas skæbne

Den 20. januar 1907 døde Costa Diamatopowlo på sygehuset i Vestervig. Han begravedes fire dage senere på Skt. Thøgers Kirkegård. Hjemme i Smyrna var Costa Diamatopowlo gift og efterlod sig hustru og fem børn. Sømanden fra Smyrna blev 39 år gammel.

På sømandshjem i Nyhavn

Den 22. januar 1907 kan man under overskriften *"Strandet Skibsbesætning i København"* læse i Nationaltidende, at Sømandshjemmet Bethel i Nyhavn har fået stort og uventet besøg i en glædelig anledning. I spidsen for 24 mand stod "First officer" Rtc. Donald af den gamle, berømte skotske slægt. Mac Donald berettede om ulykken, og der var nok stof til en indgående og dramatisk beskrivelse, hvis der blot havde været én eneste passager ombord – én eneste, der *ikke* var sømand. I artiklen hæfter man sig ved sømændenes indstilling til strandingen som noget nærmest dagligdags og bestemt ikke noget, man tog højtideligt. Sømændene var *"morderlig sultne og frøs nederdrægtig"*. Én af dem fortalte, at han i den lange ventetid på revlen i nattens mørke, havde spekuleret på, om skibet kunne bringes flot, eller om de ville få deres hyre udbetalt og blive hjemsendt, hvilket altid var et føleligt tab for sømænd... Avisen runder af: *"Saaledes*

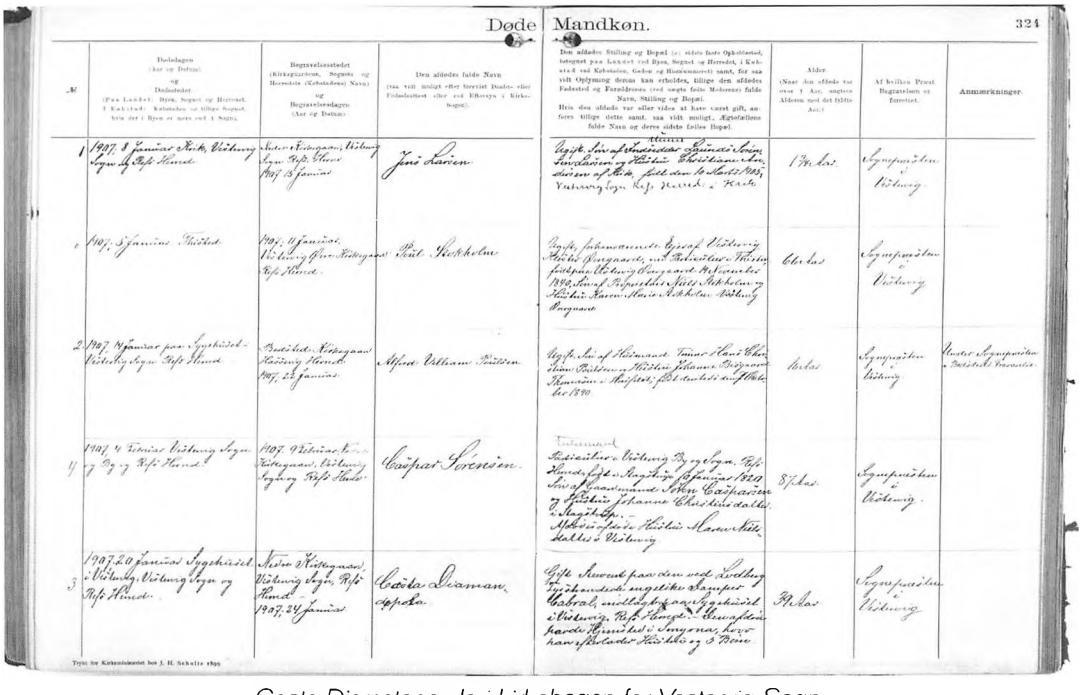
Døde Mandkøn. 324

Costa Diamatopowlo i kirkebogen for Vestervig Sogn.

Costa Diamatopowlos gravsten i Vestervig. Foto: Jimmy Munk Larsen.

kan det menneskelige Sind være. Ikke videre kombineret, uimodtagelig for Effekter, af hvad Art nævnes kan, svingende frem og tilbage ad den jævne, materialistiske Bane. Mad! Varme! – Penge! Mad! Varme!"

Smyrnas skæbne

I Sydthy kendte man godt Costa Diamatopowlos hjemby – i hvert fald hvis man var aktiv i højskole- og friskolebevægelsen. Skolemanden Christen Kold fra Thisted havde nemlig boet fem år i Smyrna i 1800-tallet. Han tog dertil som missionær for Det Danske Missionsselskab i 1842 og skrev dagbog derfra, som siden blev udgivet. Skæbnen var dog grum mod Smyrna, men med sin død langt mod nord undgik Costa Diamatopowlo at se sin hjemby falde i tyrkens hænder. Smyrna er nemlig den by, vi i dag kender som Izmir – Tyrkiets tredjestørste by. Syd for byen ligger Artemistemplet i Efesos, der regnes for et af verdens syv vidundere, og Smyrna – eller Izmir – er da også en oldgammel by, der i store perioder var styret af først romerne, siden byzantinerne. I 1000-tallet kom byen for første gang under muslimsk

Sømandshjemmet Bethel yderst til venstre. Det er i dag ét af blot tre tilbageværende sømandshjem i Danmark. Foto: Jesse Granger.

kontrol, men tilfaldt senere byzantinerne og Johanniterordenen. I 1400-tallet kom byen under osmannisk kontrol, og tyrkerne styrede byen frem til 1. Verdenskrig, som sendte Osmannerriget i graven. Sèvres-Traktaten af 1920 gjorde kortvarigt Smyrna græsk under Den Græsk-Tyrkiske Krig 1919-22, men traktaten blev siden annulleret, og Smyrna blev generobret af det moderne Tyrkiet. En voldsom brand fulgte i kølvandet på krigen, og her nedbrændte såvel det græske som det armenske kvarter i den nedre by, mens det muslimske og jødiske kvarter i den øvre by undgik flammerne. I 1923 fandt en enorm befolkningsudveksling mellem Grækenland og Tyrkiet sted. De fleste af Grækenlands muslimske menigheder var allerede blevet fordrevet, og nu rejste en stor gruppe af Lilleasiens kristne den anden vej. Også i dette tilfælde var de fleste i realiteten jaget på flugt længe inden. Man regner med at 500.000 muslimer forlod Grækenland, mens halvanden million kristne gav afkald på deres hjem i Lilleasien – herunder flest grækere, men også en stor gruppe armeniere. Selânik blev til Thessaloniki, og Smyrna blev til Izmir. Folkeflytningen havde Costa umuligt undgået, hvis han havde levet, og hans familie og efterkommere skal derfor findes i Grækenland. Cypern var en engelsk koloni, og urolighederne på øen i 1960'erne og 1970'erne og delingen af øen skal ses i samme lys som Smyrnas skæbne.

[1] *Et Lapidarium er en stensamling.*

[2] *Vestkysten blev før i tiden kaldt for Jernkysten. Dette skyldtes, at der var lavvandet, strømforholdene var uberegnelige, og der var ingen havne, man kunne sejle ind i, når vejret var dårligt. Der var derfor mange skibe, som gik på grund eller forliste langs vestkysten.*

Det gamle klokketårn i Izmir blev bygget i 1901 for at markere 25-året for sultan Abdul Hamid 2's bestigelse af tronen. Klokken var en gave fra kejser Wilhelm 2. af Tyskland. Alliancen med Tyskland blev skæbnesvanger for Osmannerriget.

Fra museets arbejdsmark 2020

Af Jytte Nielsen, Museum Thy

Covid 19

Den kom som en tyv om natten og stjal vores vaner, rutiner og frihed – coronaepidemien. I det tidlige forår blev vi vel alle klar over, at den usynlige virus langsomt nærmede sig Danmark og Thy, og først i marts lukkede vores folketing og statsminister så landet ned. Med et fingerknips blev hverdagen på Museum Thy forandret, og alt gik nærmest i stå for en kort stund. Mange medarbejdere blev sendt hjem med arbejde, mens andre blev på afdelingerne og holdt skansen. Det blev til mange anderledes uger, før vi igen kunne komme tilbage til kontorerne og lukke gæster ind. Men vi bestemte hurtigt, at når folk ikke kunne komme til museet, så måtte museet komme ud til folk. Vi startede derfor med formidling på de sociale medier, nemlig hjemmesiden og Facebook. Hver dag blev der lagt en historie ud på nettet. Mange af museets ansatte fortalte om et sted og dets historie og gav således inspiration til et besøg ude i landskabet. Det blev til mere end 90 små fortællinger, og nogle nåede langt ud med flere tusinde visninger. Op til påske besluttede vi at uddele eventyrbøger til børn i Thy, så familierne i ferien kunne læse lokale eventyr. Bogen "Den lille brogede and – folkeeventyr fra Thy" blev udgivet i 2005 i anledning af 200 året for H.C.Andersens fødsel, og museet havde et restlager, som nu blev kørt ud til 30 dagligvarebutikker fra Agger i syd til Frøstrup i nord. Ligeledes blev der senere i lukningsperioden kørt en bogkasse med 15 forskellige af museets udgivelser ud til alle ældrecentre i kommunen. Mange arrangementer blev selvfølgelig aflyst og udstillinger ligeså. Først i juni måned kom hverdagen tilbage til museet, og med de mange hjælpepakker fra folketinget, bl.a. halv

Forvalter Frank Svendsen og museumsassistens Trine Ringgaard leverer eventyrbøger til dagligvarebutikker.

pris på entre til danske museer, blev det en travl sommer og efterår. Så i skrivende stund er både de økonomiske tab og manglende besøgende i foråret indhentet, men mange rutiner og procedurer vil ændre sig i fremtiden, og på museet forsøger vi at tilpasse os den nye virkelighed.

Pop-up – genbrug og bevaring

For 40 år siden så en af de første genbrugsbutikker i Thy dagens lys. Det var Thyboden i Snedsted. I dag er genbrug populært hos alle aldersgrupper og butikkerne mange – også i Thy. Samtidig med Thybodens jubilæum skulle butikken flytte lokaler på hovedgaden i Snedsted, og det affødte en undersøgelse fra museets side. Butikken blev dokumenteret, de frivillige medarbejdere blev interviewet og enkelte genstande indsamlet. Og så blev butikken også emne for en pop-up udstilling i Thisted Museums nye lokaler i Jernbanegade i Thisted. Kunstneren Pia Skogberg, Øsløs og forfatter Mette Hegnhøj, Sønderhå havde arbejdet med emnet genbrug, og nu blev deres værker vist i en udstilling, som poppede up et

Broderi udført i årene efter 2. Verdenskrig

Kirsten Rysgaard, Thyboden foran Pia Skogbergs broderede portræt af hende.

Forvalter Erik Ansø, Bunkermuseum Hanstholm byder gæster velkommen den 30. maj efter forårets nedlukning.

par uger i februar måned. Pia Skogberg havde på gamle hvide genbrugsstoffer broderet portrætter af nogle af de kvinder, som arbejder i butikken, og Mette Hegnhøj havde anvendt brugte bøger som "udklipsbog" for ord til nye digte. Thybodens historie blev også belyst gennem en plancheudstilling. Endelig var der daglig i vinterferien workshops, hvor de besøgende selv kunne brodere og digte. Sideløbende med genbrugsudstillingen blev der i samarbejde med Thisted Kommune også vist en udstilling om købstaden Thisted igennem de sidste 100 år. Museumsinspektør Hugo Matthiessen, Nationalmuseet fotograferede i foråret 1919 gamle huse i Thisted, og lige nu er der gang i flere byfornyelsesprojekter i midtbyen, så fotos og planer hang side om side og fortalte historien om købstaden før og nu. Det er vigtigt, at en by og en egn kan udvikle sig fysisk, men samtidig er det også vigtigt, at vi forsøger at finde en balance mellem at bevare og forandre. Her har museet en forpligtigelse over for samfundet.

Denne opgave er beskrevet i museumslovens kapitel 8, og det betyder, at museet hvert år dokumenterer mange bygninger, som skal nedrives, men også at museet indgiver høringssvar til lokal – og kommuneplanarbejdet.

Forskningsprojekter

Museum Thy er i disse år partner i flere forskningsprojekter, som har den nære fortid som emne. Sammen med Aalborg Universitet, Lemvig Museum og Limfjordsmuseet har et projekt om Agger Tanges historie fået en økonomisk bevilling fra Kulturministeriets Forskningspulje. I forvejen er der på Aalborg Universitet igangsat et andet forskningsprojekt om Agger Tange, men her er det miljøhistorien, som er prioriteret. Hvilke konsekvenser havde de gentagende oversvømmelser og gennembrud af tangen for befolkningens livsgrundlag. Med kilder som kirkebøger og skatteindberetninger kortlægges i store databaser hver enkelt beboer på tangen i 1800-tallet. Det projekt, som Museum Thy er

Fra sommerens jernaldermarked på Heltborg Museum.

involveret i, har et andet emne, nemlig migrationen – udvandringen fra Agger Tange. Når katastrofen indtraf, hvad gjorde folk så? Nogle blev og tog kampen op, mens andre valgte at flytte fra området. I Thy flyttede flere familier i 1864 fra Agger nordpå og grundlagde fiskerlejet Lyngby. Den historie er emnet for Museum Thys undersøgelse. Hvem var de, og hvorfor valgte de at flytte, er stadig ubesvarede spørgsmål, som fortjener svar. Lemvig Museum skal arbejde med flytningen fra den nu forsvundne landsby Toft til Thyholm, og Limfjordsmuseet skal forfølge de fiskere, som flyttede ind i Limfjorden til Gjøl.

Et andet forskningsprojekt på museet arbejder med "etnobotanik" – ja, sådan hedder det. Hvordan påvirker botanikken vores hverdag, hvad betyder det, at haven er fyldt med farvestrålende blomster, at vi kan gå en tur i plantagen, og at planter kan virke lindrende på helbredet? Projektet er bevilget af Veluxfonden og er i samarbejde med andre museer i Limfjordsmuseernes Samvirke og Københavns Universitet. Museum Thy skal arbejde med emnet "Smag på Thy". I forbindelse med undersøgelsesprojektet forud for Nationalpark Thy arbejdede museet med indsamling af vidnesbyrd om udnyttelsen af klitheden. Her blev også planter og bærs betydning for befolkningens overlevelse kortlagt. Siden har mange produkter set dagens lys. Nærmere bestemt fødevarer, som alle benytter råvarer fra nationalparken og kobler det til brandingen af Thy. Hvorfor er havtornens bær pludselig blevet populære, og smager de i virkeligheden af Thy? Dette og meget andet skal undersøgelsen forsøge at besvare. I 2021 vil Vorupør Museum blive til et smagens hus, hvor der netop vil blive fokuseret på egnens råvarer, og hvor mange forskellige aktiviteter vil blive tilbudt den besøgende.

Jubilæumsåret 2020

I dette forår skulle Danmark have markeret og fejret flere jubilæer. Både besættelsen i 1940 og befrielsen i 1945, såvel som Genforeningen i 1920 var emner for store nationale arrangementer, men sådan blev det ikke. Covid 19 satte en kæp i hjulet for dette, og museets mange planlagte ture og aktiviteter blev aflyst. Men i dette efterår har det

været muligt at gennemføre bl.a. en "Tekstilsøndag" med emnet tøj fra 2. Verdenskrig. To andre jubilæer er blevet gennemført i de sidste par måneder. Den 31. august var det 50 år siden, at kirketårnet i Hjardemål blev besat af en gruppe aktivister fra Thylejren. Begivenheden er velbeskrevet i Danmarkshistorien og er her i Thy blevet til en fælles fortælling, som vi markerede med en aftentur til kirken. Endelig kunne vi fejre et jubilæum i eget hus. Den 8. september kunne vi fejre, at det var 80 år siden, at museet åbnede udstilling i Jernbanegade 4, Thisted. Kaffegrosserer Spangberg, som trådte sine barnesko i Ydby i Sydthy, testamenterede sin private villa til museet, som så siden har været synonym med Thisted Museum. Men snart rinder en epoke ud, idet museet lukker med udgangen af dette år. I sommeren 2020 modtog Museum Thy nemlig en donation på 32 millioner kroner til et Nyt Thisted Museum fra Aage og Johanne Louis-Hansen Fonden. I løbet af de næste par år vil et nyt museum se dagens lys på den anden side af Jernbanegade. Vi glæder os til at kunne slå dørene op til det nye museum.

Det daglige arbejde

I det forløbne år har der været travlhed på alle fronter trods de besværligheder, som Covid 19 har givet. Arkæologerne har udført talrige udgravninger, sidst på lokaliteten for Kallerupfundet. Der er også gjort mange nye Danefæfund på de thylandske pløjemarker, og der er ind til årsskiftet en særudstilling på Thisted Museum med mange af fundene. Et stort bogværk om udgravningen af byhøjen Smedegård ved Nors blev udgivet først på året, så der er nu rig lejlighed til at se de mange fund af hverdagens genstande i jernalderen.

På Heltborg Museum havde sommerudstillingen fokus på seks kunstnere, som alle i 1900-tallet har skildret landskaber og miljøer i

Thisted Museum om aftenen den 4. maj 2020.

Museumsinspektør Charlotte Boje Andersen og formidler Rune Tjørnild iført tøj anno 1940 på Thisted Museums 80 års jubilæumsdag.

Thy. Det drejede sig om Axel Helsted, Niels Holbak, Preben Gang, Frank Poulsen, Lis Stoltenberg og Knud Eel. Publikum gav udtryk for stor begejstring for de udstillede værker og kunstnere, som har sat Thy på lærredet.

Lige nu er nedpakningen af museets magasin i Vang påbegyndt. Magasinet skal flytte til nye lokaler i industrikvarteret i Thisted – så der skal mange flyttekasser til at rumme de mere end 130.000 genstande! Flytningen vil pågå hele 2021 – måske også 2022?

Magasinet "Jul i Thy" er i produktion, og snart udkommer en bog om "Lild Strand i mands minde". Der har været fuld gang i skoletjenesten i Jernaldergården i Heltborg, lavet ny udstilling om norske bunkere på Bunkermuseet i Hanstholm og trods alt gennemført en række aktiviteter under coronarestriktioner.

Fiskerhuset i Agger og Skjoldborgs Hus har ikke været åbne denne sæson. Dette har flere påtalt, men sådan har betingelserne været. Museum Thy håber på forståelse for de forskellige begrænsninger, som året har budt os.

Vi glæder os til at være tilbage på fuld styrke. Men krisen har også lært os, at det er muligt at formidle kulturarv på andre platforme – dog vil vi helst mødes med jer alle, så vi sammen kan udfordre historien!

Tak for 2020 – på ondt og godt – mest godt!!!

Egnshistorisk Forening for Sydthy

Af Henrik Eriksen, Bedsted

Denne beretning i Sydthy Årbog beskriver et år, hvor Coronaen har begrænset foreningens aktiviteter. Vi har måttet aflyse planlagte aktiviteter, men heldigvis udkommer foreningens "flagskib", Sydthy Årbog 2020.

Generalforsamlingen i 2019 fandt sted den 21. november på Thinghuskroen, Vestervig. Ca. 70 medlemmer var mødt frem. Deltagerne kom fra et stort område – ikke kun fra Sydthy, men medlemmer langvejs fra tager gerne denne aften turen til Thy – TAK TIL ALLE! Forsamlingen valgte Tage Skovsted, Holstebro, til dirigent. Formanden kunne under bestyrelsens beretning fortælle, at vores Facebook-gruppe **"Vi er også fra Sydthy"** stadig får nye medlemmer. Medlemsantallet har her under Coronaen været støt stigende. Her i begyndelsen af september 2020 er medlemstallet på hele 987 – tak! Der kommer heldigvis stadigt små lokalhistoriske indslag fra medlemmerne, så gruppen har bestemt sin berettigelse, specielt i den periode, hvor fysiske møder ikke har været muligt. Medlemstallet i foreningen er på 561. Vi har siden vores generalforsamling fået 41 nye medlemmer, desværre har vi dog mistet 31. Antallet af nye medlemmer er meget positiv. Tallet skyldes en ekstraordinær indsats. Vi forsøger, med jeres hjælp, også i fremtiden at hverve nye medlemmer. Foreningen mangler på sigt medlemmer, der kan overtage de arbejdsopgaver, der ligger i en bestyrelse samt i redaktionsudvalget. Vi har brug for "nye ansigter", så foreningen også kan bestå fremover. På generalforsamlingen i november 2019 omtalte formanden også det store arbejde, som redaktionsudvalget har med at indsamle og færdiggøre artikler til Sydthy Årbog. Til slut blev der rettet en stor tak til sognerepræsentanterne, der er foreningens "forlængede arme" rundt omkring i Thy.

Kassereren, Knud-Ole Henriksen, aflagde regnskab. Årets resultat viste et pænt overskud. Bestyrelsen har derfor efterfølgende besluttet at købe ekstra eksemplarer af Højskolesangbogen. På valg til bestyrelsen var Ruth Thinggaard, Gitte Jensen og Rita Christensen. De blev alle 3 genvalgt. Jenny Kobberø modtog genvalg som 2. suppleant. Desuden var der genvalg til Lisbeth Jensen som revisor. Efter generalforsamlingen underholdt "Uggis trio" med sange samt små humoristiske fortællinger om personer/miljøer fra vores lokalområde. Aftenen sluttede med kaffe samt en præsentation af "Sydthy Årbog 2019"ved Jenny Kobberø.

På det efterfølgende bestyrelsesmøde konstituerede bestyrelsen sig. Henrik Eriksen blev valgt til formand, Willy Mardal til næstformand samt Rita Christensen til sekretær. Øvrige medlemmer af bestyrelsen: Ruth Thinggaard og Gitte Jensen. Knud-Ole Henriksen, uden for bestyrelsen, blev genvalgt til kasserer.

Mandag d. 30. marts havde vi sammen med Hurup Bibliotek glædet os til at høre museumsinspektør Jens Andersen, Hanstholm, holde foredrag om emnet "Lodbjerg Fyr – under krig og besættelse". Arrangementet blev aflyst grundet Corona, men forsøges afholdt i 2021. Sammen med Museum Thy var der planlagt en Sct. Thøgers aften onsdag den 17. juni. Også dette arrangement blev aflyst, men forsøges gennemført i foråret 2021. Ligeledes måtte vi aflyse vores traditionelle udflugt før sommerferien.

Det har på mange måder været et anderledes år for vores forening med Corona, der har betydet utryghed og afsavn for mange. Vi lover dog at vende stærkt tilbage i 2021 med de aflyste arrangementer.

Vores forenings fremtid afhænger af engagement fra medlemmernes side, og det fornemmer jeg, at vi besidder. Når vi også kan se et stigende medlemsantal, kan vi kun være optimister. Dog må vi også fremover komme med ideer til artikler i vores årbog samt hjælpe hinanden med at tegne nye medlemmer. Jeg vil slutte dette indlæg med en strofe fra Inge Hertz Aarestrups digt "Morgensolen op af fjorden"

Morgensolen højt på himlen
før du bænkes ved dit bord.
Over marken mågevrimlen
følger i en traktors spor.
Oldtidshøje, næs og bugt
barndomslandet er så smukt
jord i dine hænder.
Thy er verdens skønhedsplet
du kan aldrig blive træt
af den jord du kender.

Sct. Thøgers Kilde, Hassing

Sådan får du kontakt til Egnshistorisk Forening for Sydthy

Drejer det sig om medlemsskab, spørgsmål og/eller forslag til foreningsarbejdet med mere: Kontakt da et bestyrelsesmedlem eller en kontaktperson.

Bestyrelsen:

Henrik Eriksen (formand), Rishøjvej 16,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 58 40
henrikeriksen1953@gmail.com

Willy Mardal, (næstformand), Legindvej 102,
Sønderhå, 7752 Snedsted. Tlf. 97 93 91 45
willy@mardal.dk

Gitte Jensen, Vesterhavsvej 44, Agger,
7770 Vestervig. Tlf. 23 67 88 56
aggergitte@gmail.com

Rita S. Christensen, Gyvelvænget 2,
7755 Bedsted. Tlf. 20 36 11 88
ritachristensen2@gmail.com

Ruth Thinggaard, Klostergade 34
7770 Vestervig. Tlf. 97 94 12 42
rwt@live.dk

Kasserer (ej medlem af bestyrelsen)
Knud Ole Henriksen, Skolegade 36,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 56 16
til@knudole.dk

Sogne-kontaktpersoner:

Agger: Jens Andersen, Blåbærvej 10,
Agger, 7770 Vestervig. Tlf. 97 94 26 29

Bedsted: Leif Krogsgaard, Morup Møllevej 11,
7755 Bedsted. Tlf. 21 44 47 11

Jenny Kobberø, Syrenvej 3,
7755 Bedsted. Tlf. 51 31 64 35

Boddum: Erik Gravgaard, Fugløvej 1,
Boddum, 7760 Hurup. Tlf. 43 54 54 16

Gettrup: Evald Lousdal, Vestervej 32,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 62 12

Grurup: Bodil Lund Larsen, Visbyvej 23,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 56 75

Hassing: Peter Østergaard, Åbrovej 9,
Hassing, 7755 Bedsted. Tlf. 97 94 61 21

Helligsø: Evald Lousdal, Vestervej 32,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 62 12

Heltborg: Jerry Madsen, Krogen 2, Heltborg
7760 Hurup. Tlf. 97 95 33 13

Hurup: Svend Kristensen, Svanevej 12,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 24 12
Kristian H. Kristensen, Thyrasvej 43,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 61 87

Hørdum: Willy Mardal, Legindvej 102, Sønderhå,
7752 Snedsted. Tlf. 97 93 41 66

Koldby: Jens Handrup, Tøttrupvej 5,
Koldby, 7752 Snedsted. Tlf. 30 50 69 92

Lodbjerg: Betty Jensen, Rønheden 6,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 82 02

Skyum: Ghita Noermark, Skyumvej 140,
7755 Bedsted. Tlf. 51 74 93 11

Snedsted: Willy Mardal, Legindvej 102, Sønderhå,
7752 Snedsted. Tlf. 97 93 41 66

Svankjær: Vera Møller, Storkjærvej 2,
Svankjær, 7755 Bedsted. Tlf. 97 94 81 63

Sønderhå,
Nørhå og
Hørsted: Willy Mardal, Legindvej 102, Sønderhå,
7752 Snedsted. Tlf. 97 93 91 45

Thisted: Erik Boesen, Gråkildevej 73,
7700 Thisted. Tlf. 97 91 25 40

Vestervig: Uggi Larsen, Ydbyvej 30,
7770 Vestervig. Tlf. 40 53 12 99

Ruth Thinggaard, Klostergade 34,
7770 Vestervig. Tlf. 97 94 12 42

Bjarne Madsen, Gisselbækvej 5,
7752 Snedsted. Tlf. 97 94 58 03

Villerslev: Ghita Noermark, Skyumvej 140,
7755 Bedsted. Tlf. 51 74 93 11

Visby: Henrik Eriksen, Rishøjvej 16,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 58 40

Ydby: Jytte Sunesen, Brendgårdsvej 67,
Ydby, 7760 Hurup. Tlf. 97 95 64 05

Ørum: Vera Møller, Storkjærvej 2,
Svankjær, 7755 Bedsted. Tlf. 97 94 81 63

Årbogen tilsendes alle medlemmer:
Kontingent for 2020: Kr. 150,00

ISSN 0900 - 2103 · EAN 978-87-88919-42-4